

HOST

Irena Prázová
Kateřina Homolová
Hana Landová
Vít Richter

**ČESKÉ DĚTI
JAKO ČTENÁŘI**

*Vydáno ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky
a Fakultou sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.
Provedení výzkumu a vydání knihy podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.*

Recenzentka: Mgr. Zlata Houšková

© Kateřina Homolová, Hana Landová, Irena Prázová, Vít Richter, 2014

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2014

ISBN 978-80-7491-492-8 (Host, Brno)

ISBN 978-80-7050-653-0 (Národní knihovna České republiky, Praha)

Obsah

Na úvod	9
1. Metodika výzkumu	12
Kvantitativní část výzkumu	13
Kvalitativní část výzkumu	14
Charakteristika výběrového souboru	15
2. Čtenářské chování	16
Názory dětí na čtení knih	16
Obliba chození do školy a čtení knih	17
Baví tě čtení knih?	18
Četnost čtení knih	18
Počet přečtených knih za měsíc	19
Vliv věku a genderu na četnost čtení knih	20
Proč děti málo čtou?	21
Kvalitativní pohled na vztah dětí ke čtení a knihám	21
Výklad/Interpretace	24
3. Čtenářské preference, získávání knih, oblíbené žánry a tituly, oblíbení autoři ...	27
Výběr knihy ke čtení	27
Způsob získávání knih	29
Preference typu četby	30
Žánrové preference	32
Oblíbené knihy, oblíbení autoři	34
Kvalitativní pohled na výběr knih ke čtení a čtenářské preference dětí	35
Výklad/Interpretace	37
4. Čtenářské zázemí v rodině	39
Čtenářství rodičů	39
Předčítání rodičů dětem	42
Kniha jako dárek	46

Kvalitativní pohled na vnímání a podporu čtenářství dětí ze strany rodičů	47
Kvalitativní pohled na vliv rodinného zázemí na čtenářství starších dětí	48
Výklad/Interpretace	49
5. Volný čas a čtenářství dětí	51
Struktura volnočasových aktivit	52
Čas věnovaný volnočasovým aktivitám	53
Kvalitativní pohled na trávení volného času a na roli čtení ve volném čase dětí	55
Výklad/Interpretace	57
Děti a elektronické knihy	57
Kvalitativní pohled na čtení e-knih u českých dětí	59
Výklad/Interpretace	60
6. Škola a školní četba, školní knihovna	62
Školní doporučená četba	62
Školní knihovna	63
Kvalitativní pohled na školní knihovny a na podporu čtenářství ve školách	65
Výklad/Interpretace	67
7. Veřejná knihovna	68
Navštěvování veřejné knihovny	68
S kým chodí děti do knihovny	72
Aktivity ve veřejné knihovně	73
Speciální akce ve veřejné knihovně	75
Nabídka veřejné knihovny	76
Zdroje informací o knihovně	78
Kvalitativní pohled dětí a rodičů na veřejné knihovny	79
Výklad/Interpretace	82
8. Srovnání s výzkumy dětského čtenářství doma i v zahraničí	84
Limity srovnávání jednotlivých výzkumů	84
České výzkumy dětského čtenářství	85
Zahraniční výzkumy dětského čtenářství	94
Použitá literatura — zahraniční výzkumy	100
Doporučení podporující čtení pro rodiče, školy a knihovny	101
Podpora čtení v rodině	102
Čtení a škola	105
Čtení a veřejná knihovna	106
Summary	110
Seznam literatury	111
Seznam grafů	115
Seznam příloh	117
Přílohy	118

Na úvod

Dětské čtenářství a čtenářská gramotnost jsou v poslední době tématy značně frekventovanými. Dětské čtení je předmětem zájmu rodičů, školy, knihoven, vydavatelů, knihkupců, ale také sdělovacích prostředků. Ačkoliv značné množství informací získáváme prostřednictvím televize a jiných audiovizuálních médií, není pochyb o tom, že čtení stále zůstává a v budoucnu nepochybně zůstane základní kompetencí pro všechny způsoby získávání znalostí a zpracování informací. Čtení je faktickým klíčem k mediální kultuře a čtenářská gramotnost podstatně ovlivňuje úspěšnost dítěte v celém vzdělávacím procesu.

Využívání tradičních dokumentů, jakými jsou tištěné knihy, časopisy, noviny a další typy tištěných médií, prochází působením informačních technologií rozsáhlými změnami, které mají vliv i na samotný proces čtení. Vedle dnes již samozřejmě televize je to v posledních dvou desetiletích především rozvoj internetu, vznik a využívání sociálních sítí, rozšíření sofistikovaných počítačových her a v dnešní době i rozmach elektronických knih, respektive rozšíření specializovaných zařízení pro četbu elektronických textů. Informační technologie podstatným způsobem proměňují lidskou komunikaci.

Národní knihovna České republiky ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., organizuje od roku 2007 pravidelné celostátní průzkumy, které jsou zaměřeny na vztah dospělé populace ke knihám, četbě, čtenářství a ke knihovnám. V roce 2013 připravila Národní knihovna České republiky poprvé obdobný průzkum orientovaný na děti ve věku od 9 do 14 let, jenž byl v roce 2014 ještě doplněn šetřením nejmladších čtenářů ve věku 6 až 8 let. Vlastní průzkum provedla firma Media-research, která zvítězila ve vypsaném výběrovém řízení. Naše kniha komentuje a interpretuje výsledky obou zmíněných průzkumů.

Úvodní kapitola se věnuje popisu metodiky průzkumu a charakteristice rozsahu i složení sledovaného vzorku. Pro základní kvantitativní průzkum, kterého se zúčastnilo více než dva tisíce dětí, bylo použito standardizovaného dotazníku. Dotazování proběhlo přímo v rodinách za pomoci školených tazatelů. V případě nejmladších dětí se jednalo o individuální rozhovory za přítomnosti a vzájemné interakce rodičů. Kvantitativní průzkum byl doplněn kvalitativním průzkumem realizovaným formou skupinových diskusí (*focus*

groups) vedených zkušenými profesionály. To umožnilo vysvětlit, prohloubit a komentovat výsledky statistického šetření.

V prvním bloku otázek byl zjišťován vztah dětí k četbě a jejich hodnocení čtení jako činnosti, která může být zábavná, ale někdy může být vnímána jako povinná nebo také nudná. V této souvislosti byla zjišťována motivace k četbě a četnost čtení knih za určité časové období.

Jedním z hlavních klíčů k úspěšnému čtenářství je, aby se čtení proměnilo v příjemnou zábavu a dítě samo s nadšením vstupovalo do objevování literárních světů a prožívalo svá dobrodružství příběhů. Předmětem dalšího zkoumání proto byly čtenářské preference, způsob výběru a získávání knih, oblíbenost jednotlivých literárních žánrů a jejich proměnlivost s věkem a prohlubovanou čtenářskou dovedností. Rovněž byly sledovány proměny žánrových preferencí ve vztahu k pohlaví dítěte a nezapomnělo se ani na hledání nejoblíbenějších autorů, titulů a také literárních hrdinů.

Zcela zásadní vliv na čtenářství dítěte má rodinné prostředí, proto byla v průzkumu věnována zvýšená pozornost čtenářskému zázemí v rodině a sledování názorů dětí a rodičů na význam četby pro vzdělávání a život ve společnosti. U mladších dětí bylo možno hodnotit jak názor rodičů na čtení dítěte, tak i pohled dítěte na čtenářství jeho rodičů. Dalším tématem zkoumání byla podpora dětského čtení ze strany rodičů, například formou předčítání a darování knih, využívání domácí knihovny, společné návštěvy veřejné knihovny a další.

Čtení je jednou z častých volnočasových aktivit. Předmětem zkoumání proto byly také volnočasové aktivity dětí s důrazem na specifickou oblast mediálních aktivit, jakými jsou vedle četby i sledování televize, poslech rozhlasu a hudby, využívání internetu a sociálních sítí a také hraní počítačových her. Vlivem rozšíření informačních technologií, postupující komercializace kultury, zábavy a sportu dochází k podstatným změnám preferencí u jednotlivých aktivit. Dnešní děti tráví značné množství svého volného času u počítače či tabletu, což má samozřejmě negativní vliv na dobu, kdy se dítě může nebo chce věnovat četbě a jiným činnostem. Podstatný vliv má také růst obav o bezpečnost dětí, jehož důsledkem je, že jejich volný čas je ze strany některých rodičů mnohem organizovanější na úkor volného hraní a zábavy s kamarády, než tomu bylo v minulosti. Průzkum sledoval také preference volnočasových aktivit u dívek a chlapců v závislosti na jejich věku a zaměřil se rovněž na nový fenomén elektronických knih.

V bloku otázek zaměřených na školu bylo zcela upuštěno od zkoumání dosaženého stupně čtenářské gramotnosti a sledování úrovně zvládnutí techniky čtení. Dotazování se naopak soustředilo na způsob, jakým škola motivuje děti ke čtenářství pomocí povinné či doporučené četby, a na míru zapojení školní knihovny do výuky. U menších dětí byla věnována pozornost zkoumání vztahu oblíbenosti chůze do školy a zájmu o četbu.

Prvotní impuls pro provedení průzkumu vzešel z knihoven, proto podstatná část otázek směřovala ke zkoumání vztahu dětských čtenářů k činnosti veřejných knihoven. Knihovny v procesu čtenářské socializace hrají významnou úlohu tím, že otvírají dětem široký přístup ke knihám a dalším médiím. Díky knihovnám mají všechny děti, včetně

dětí z ekonomicky slabších rodin, přístup k bohaté nabídce knih. Návštěva knihovny je také tradiční volnočasovou aktivitou a děti v ní nacházejí bezpečný a příjemný prostor, kde mohou v klidu a volně pobývat samy nebo s kamarády a využívat podpory ze strany pracovníků knihovny. Jestliže školu označíme za instituci či prostor, kde se dítě musí naučit číst, potom knihovna je místem, kde dítě může číst ve svém volném čase a může si samo zvolit, co bude číst. V tomto smyslu chápeme knihovnu jako důležitou instituci, která podporuje pozitivní motivaci dítěte ve vztahu ke čtení a dává mu široký prostor pro uplatnění vlastních zájmů a přání. Průzkum se zabýval hodnocením činnosti knihoven ze strany dětí i rodičů, posouzením nabídky služeb a také hodnocením kulturních, vzdělávacích a zábavních aktivit knihoven na podporu čtenářství.

Výsledky každého zkoumání čtenářství získávají nový rozměr v okamžiku porovnání s výzkumy dřívějšími. I v souvislosti s průzkumem *České děti jako čtenáři* byly vyhledány výzkumné aktivity — ať už české nebo zahraniční —, s nimiž by bylo možno výsledky srovnat. Ukázalo se jako velmi problematické najít průzkum, který by svými parametry odpovídal tomuto aktuálnímu výzkumu — pokud jde o cílovou skupinu, velikost vzorku a použitou metodiku. Proto byly informace o proběhlých průzkumech a možnostech dílčího srovnání soustředěny do zvláštní kapitoly.

Výsledky tohoto průzkumu umožnily doložit řadu názorů i hypotéz o současném stavu čtenářství českých dětí, ale také vyvrátit některé mýty a nepřesné informace. Závěrečná kapitola shrnuje výsledky do souboru doporučení podporujících dětské čtenářství u tří klíčových hráčů, jakými jsou rodiče, škola a veřejné knihovny.

Průzkum *České děti jako čtenáři* byl svým zaměřením, komplexností a reprezentativností prvním průzkumem tohoto typu v České republice. Velkou inspirací byl průzkum dětského čtenářství z roku 2003,¹⁾ který v některých aspektech umožňuje srovnání současné situace se stavem před deseti lety. Předpokládáme, že vytvořená metodika nastavila určitý standard, který bude v dalších letech využit pro periodicky se opakující průzkumy, aby bylo možno získané údaje sledovat v delším časovém horizontu, hodnotit změny a trendy.

Průzkum by se nemohl uskutečnit bez finanční podpory Ministerstva kultury České republiky, jež na oba průzkumy poskytlo finanční dotaci, a také bez podpory Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Významný podíl na úspěšném průzkumu měla Hana Friedlaenderová z firmy Mediaresearch. Velký dík náleží také Zlatě Houškové za kritické a velmi podnětné připomínky. Cenné podněty nám poskytl rovněž Pavel Rankov z Katedry knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě.

1) GABAL, Ivan — HELŠUSOVÁ, Lenka. *Jak čtou české děti: analýza výsledků sociologického výzkumu*. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.

Metodika výzkumu

Myšlenka na tento typ výzkumného šetření se v odborných diskusích objevovala opakovaně, v posledních letech ji posílila realizace několika úspěšných kontinuálních výzkumů čtení a čtenářství dospělé populace v České republice, které stejně jako tento výzkum zadal a organizoval Knihovnický institut Národní knihovny České republiky.

Hlavním důvodem bylo navázat na reprezentativní výzkum čtenářství dospělých a samozřejmě také fakt, že žádný podobný výzkum takového rozsahu a zaměření nebyl v České republice desítky let realizován. Specifickou výzkumnou oblast k tématu dětského čtenářství představovaly knihovny a vztah dětí k nim.

Cílem tohoto projektu bylo výzkumné šetření zaměřené na četbu knih, čtenářské chování českých dětí, obvyklé způsoby trávení volného času, vlivy rodinného a školního prostředí na vztah dětí ve věku 6–14 let ke knihám a čtení obecně. Dalším záměrem studie bylo rovněž zjistit, do jaké míry je kniha a čtení obecně součástí životů dětí a zda platí, že je v současnosti již značně vytlačována multimediálními a počítačovými vymoženostmi.

Studie vychází z rozsáhlého empirického šetření, které kombinovalo jak kvantitativní, tak kvalitativní metodu; rozsah dat pro studii umožňuje základní segmentaci.

Jedním z cílů tohoto výzkumu bylo srovnání s reprezentativním sociologickým výzkumem Ivana Gabala z roku 2003, který poskytl analýzu tehdejšího dětského čtenáře a motivace ke čtenářství na vzorku cílové populace 1 092 dětí ve věku 10–14 let. Srovnání s tímto výzkumem je uvedeno v samostatné kapitole o komparaci výzkumů dětského čtenářství.

Děti se nadšenými čtenáři nestávají samy od sebe, ale převážně je to důsledek vlivů z jejich okolí, proto v rámci studie byla zjišťována data o intenzitě čtení rodičů, podpoře čtení od učitelů ve škole nebo ve veřejných knihovnách.

Základní okruhy zkoumání:

- ▶ čtenářské motivace, obliba čtení, frekvence čtení
- ▶ čtenářské preference, získávání knih, oblíbené žánry a autoři

- ▶ čtenářské zázemí v rodině
- ▶ volnočasové aktivity dítěte, četba a vztah k jiným médiím
- ▶ děti a elektronické knihy
- ▶ škola, školní četba a školní knihovna
- ▶ veřejné knihovny

Kromě zjišťování vlivu rodiny, školy a knihovny, tedy hlavních činitelů ovlivňujících dětské čtenářství, se výzkumný tým snažil zjistit také důvody dětského nečtenářství, specifika čtenářského chování a vliv nových médií na čtení dětí.

Cílovou skupinou výzkumu byly děti od 6 do 14 let; výzkumné šetření bylo rozděleno do dvou kategorií: děti ve věku 9–14 let (žáci 4.–8. třídy), které proběhlo v roce 2013, a děti ve věku 6–8 let (žáci 1.–3. třídy), které se uskutečnilo v roce 2014.

Ve výběrovém řízení zvítězila výzkumná agentura Mediaresearch, která provedla výzkum u obou věkových kategorií.

Oba výzkumy podpořilo finančně Ministerstvo kultury České republiky.

V obou etapách se jednalo o smíšený typ výzkumů (kvantitativní i kvalitativní), kvantitativní výzkum byl prováděn dotazováním přímo v rodinách, kvalitativní výzkum se uskutečnil formou skupinových rozhovorů ve školách a v rodinách.

Jednalo se o výzkum reprezentativní, to znamená, že děti byly vybrány pro kvantitativní šetření na základě kvótního výběru tak, aby struktura celkového vzorku odpovídala z hlediska pohlaví, věku, vzdělání rodičů, počtu členů domácnosti, členění podle regionu a velikosti místa bydliště strukturu dětské populace České republiky ve věku 6–14 let. Jako základ pro stanovení kvót byla využita data Českého statistického úřadu.

U obou výzkumných šetření (mladší i starší děti) byl použit stejný dotazník, z důvodu možnosti srovnání dat.

KVANTITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU

Jako metoda sběru dat pro kvantitativní část výzkumu byly použity standardizované rozhovory tazatele s respondentem a jeho zákonným zástupcem (obvykle rodičem) podle připraveného dotazníku.

Byl zkoumán soubor 1 519 starších dětí (ve věku 9–14 let) a 513 mladších dětí (ve věku 6–8 let).

Děti ve věku 6–8 let byly zkoumány jako jedna kategorie.

Starší děti byly rozděleny do tří věkových kategorií: 9–10 let (ještě mladší školní věk), 11–12 let a 13–14 let (starší školní věk).

Výzkum se obsahově ani metodicky pro jednotlivé věkové skupiny nelišil.

Rozhovory probíhaly v domácnosti dětského respondenta a s písemným souhlasem rodiče. Část otázek u mladších dětí (6–8 let) byla určena přímo pro rodiče dotazovaného dítěte.

Sběr dat u mladších dětí pro kvantitativní výzkum probíhal v období od 16. května do 9. června 2014. Rozhovor s dítětem a jeho rodičem trval asi dvacet minut.

Sběr dat u starších dětí (9–14 let) pro kvantitativní výzkum probíhal v období od 13. září do 2. října 2013. Rozhovor s dítětem trval asi dvacet minut.

KVALITATIVNÍ ČÁST VÝZKUMU

Cílem bylo optimálně doplnit kvantitativní zjištění, aby bylo možno ze získaných informací sestavit komplexní obraz čtenářství nejmenších čtenářů v České republice v roce 2013 a 2014.

Scénář k hloubkovým rozhovorům obsahoval sedm základních oblastí:

- ▶ volný čas a obliba čtení
- ▶ čtení knížek
- ▶ oblíbená knížka
- ▶ četba v rodině — ovlivnění prostředím
- ▶ četba ve škole — ovlivnění prostředím
- ▶ veřejné a školní knihovny
- ▶ nové technologie a čtení

Dalším cílem bylo získat názory dětí napříč věkem, pohlavím a velikostí místa bydliště (či spíše sídla školy).

Kvalitativní část výzkumu zaměřená na děti ve věku 6–8 let byla realizována metodou hloubkových rozhovorů s dětmi v rodině společně s jedním z rodičů (analyzovali jsme i jejich pohled na čtenářství vlastních dětí a na vliv školy a veřejných knihoven na podporu dětského čtenářství).

Délka jednotlivých hloubkových rozhovorů s dítětem a jeho rodičem byla pětadvacet až pětatřicet minut v závislosti na aktivitě a komunikativnosti dítěte i rodiče. Hloubkové rozhovory probíhaly od 21. května do 19. června 2014.

Kvalitativní část výzkumu zaměřeného na starší dětské respondenty ve věku 9–14 let byla realizována metodou skupinových diskusí (*focus groups*). Proběhlo sedm skupinových diskusí při počtu 5–7 dětí ve skupině s celkovou účastí 39 dětí. Diskuse probíhaly vždy mezi dětmi z jednoho ročníku školy (od 4. po 9. třídu základní školy, v jednom případě se žáky v septimě na víceletém gymnáziu). Školy, kde probíhalo dotazování, byly vybrány tak, aby sídlily v různých velikých obcích s různou dostupností odlišně velikých a odlišně vybavených knihoven.

Diskusní skupiny probíhaly od 12. do 18. listopadu 2013. Délka jednotlivých diskusí byla padesát až šedesát minut v závislosti na aktivitě dětí.

CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU

Základními sociodemografickými charakteristikami výběrového souboru jsou pohlaví, věk, typ a ročník školy. Mezi další charakteristiky patří nejvyšší dokončené vzdělání rodičů, kteří žijí s dítětem v domácnosti, počet členů v domácnosti, počet sourozenců a zastoupení úplných a neúplných rodin ve výběrovém vzorku. Další důležitou charakteristikou výběrového souboru je regionální rozložení podle velikosti místa bydliště a kraje. Rozložení kategorií v datech velice dobře odpovídá rozložení populace.

Sledoval se rovněž typ čtenáře dle typologie čtenářství dospělých, a to čtenář silný, slabý, občasný a nečtenář.

U obou výzkumných šetření (mladší i starší děti) byl použit stejný dotazník kvůli komparaci dat, ovšem pro mladší děti byl u vybraných otázek zjednodušen.

Dotazníky pro kvantitativní část výzkumu jsou rozděleny do osmi oblastí, které se týkají čtenářství v dětské populaci:

- ▶ identifikace respondenta a jeho rodiny (I01 až I11)
- ▶ názor rodiče na čtení dětí (I12, I13, A01R)
- ▶ oblíbené čtení (A01, A01B, A02, A03, A04, A05, A10)
- ▶ čtenářské zázemí v rodině (A06, A07, A07b, A08, A17B, A18, A18B)
- ▶ oblíbená kniha (A11, A12, A13, A14, A15)
- ▶ volný čas (A16, A17, A34)
- ▶ elektronické knihy (A19)
- ▶ knihovna obecně (A21, A22, A23, A24)
- ▶ veřejná knihovna (A25, A26, A27, A28, A29, A30, A31)

Příloha 1 obsahuje dotazníky výzkumného šetření a Příloha 2 sociodemografické charakteristiky výzkumného vzorku.

Čtenářské chování

NÁZORY DĚTÍ NA ČTENÍ KNIH

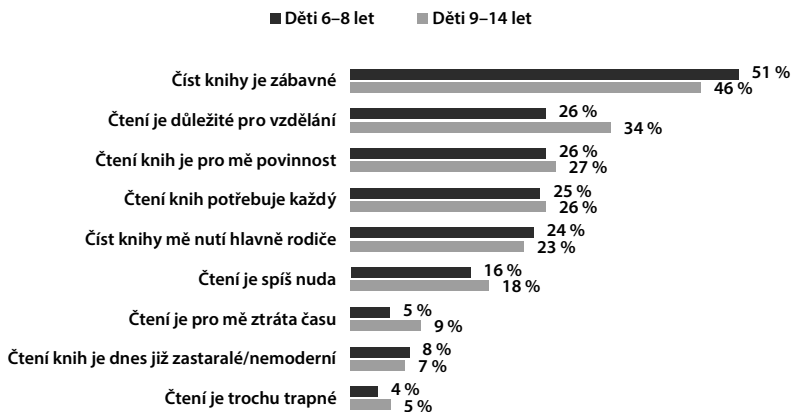
Názory dětí na čtení knih byly zjišťovány prostřednictvím výroků o čtení (jak děti obecně vnímají čtení knih, jakou roli hraje v jejich životě a v žebříčku jejich oblíbených nebo naopak neoblíbených aktivit). Otázka, **co si myslí o čtení knih**, nebyla postavena jako uzavřená a děti k ní mohly vybrat jednu až tři odpovědi. Nejčastěji vybranou možností bylo, že čtení je zábavné. Výrazně zábavnější je čtení pro dívky než pro chlapce. Zhruba pro čtvrtinu dětí od 9 do 14 let je čtení také povinnost, do níž je nutí rodiče, zároveň je však čtení také důležité pro vzdělání a potřebuje ho každý. Pozoruhodné je, že chlapci vnímají čtení jako povinnost, do níž jsou také nuceni častěji než dívky. S rostoucím věkem (stoupající ročník) a spolu s tím, jak se rozvíjejí čtenářské dovednosti dětí, klesá „tlak“ ze strany rodičů, zároveň však mírně roste podíl dětí, které vnímají čtení jako „povinnost“.

Čtení je zábavné pro 51 % dětí ve věku 6–8 let, o něco zábavnější je čtení pro dívky než pro chlapce. Pro zhruba čtvrtinu dětí je čtení také povinnost, do níž je nutí rodiče, zároveň je však také důležité pro vzdělání a potřebuje ho každý.

Děti v mladším školním věku skoro nevnímají čtení jako trapné nebo jako ztrátu času. Silní čtenáři vnímají čtení častěji jako zábavné, podobně jako děti ze vzdělanějších rodin. Více než čtvrtina dotázaných pak četbu považuje za povinnost a 23 % dětí musí ke čtení nutit rodiče. Vyloženě negativní vnímání knih má nejmenší procentuální zastoupení mezi vybranými možnostmi.

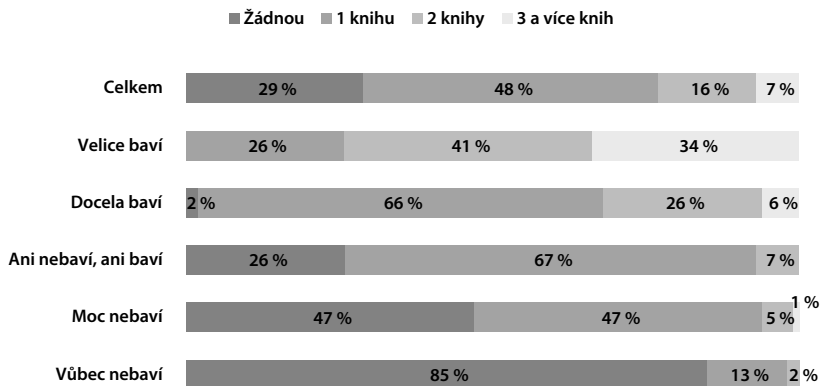
Přestože čtení knih označují děti ve věku 9–14 let nejčastěji jako činnost zábavnou (46 %) a důležitou pro vzdělání (34 %), z výsledků diskusních skupin vyplývá též určitá stylizace dětí ve vztahu k četbě knížek. Děti si totiž velice dobře uvědomují, že čtení je společensky vnímáno jako prospěšné a důležité pro vzdělání, což je jim vštěpováno nejen ze strany školy, ale i rodičů, kteří rádi vidí, když děti čtou. „*Máma je ráda, že čtu.*“ Proto mají děti tendenci své čtení a svůj vztah ke knížkám spíše nadhodnocovat, tedy uvádět, že čtou častěji a více, než jaká je skutečnost. Pro více než čtvrtinu starších dětí je však čtení povinnost (27 %) a téměř čtvrtinu dětí rodiče ke čtení nutí (23 %).

Graf 2.1 Co si myslíš o čtení knih?

Zřetelně lineární je závislost mezi názorem dětí na čtení knih a počtem knih, které přečtou za měsíc. To znamená, že pokud dítě čtení baví, přečte za měsíc více knih. Pokud je to vůbec nebaví, pouze 13 % z nich přečte alespoň jednu knihu měsíčně. Logicky nejvíce knih pak přečtou děti, které čtení velice baví.

Graf 2.2 Vliv oblíbenosti čtení na počet přečtených knih za měsíc (děti 9–14 let)

OBLIBA CHOZENÍ DO ŠKOLY A ČTENÍ KNIH

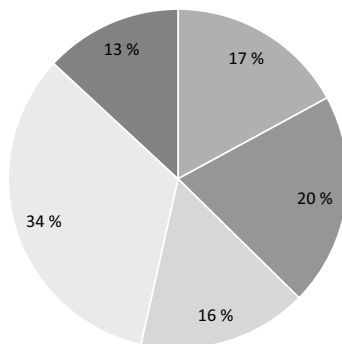
Byla prokázána souvislost mezi oblíbeností čtení a tím, zda děti mladšího školního věku (6–8 let) baví chodit do školy (mají školu rády). Jednoznačně nejvíce baví škola silné čtenáře, naopak nejméně čtenáře slabé a nečtenáře. Velký vliv na názory na školu má samozřejmě opět vzdělání rodičů.

Čtvrtinu mladších dětí škola *velice* baví, 44 % školáků *docela* baví a pouze 2 % škola *vůbec* nebaví. Do školy chodí raději dívky než chlapci (o 9 % více je to ve škole *velice* baví). K největšímu poklesu počtu dětí, které škola baví (zejména těch nejnadšenějších), dochází mezi první a druhou třídou. Zatímco v první třídě škola *velice* baví třetinu dětí,

ve druhé třídě je to již pouhá pětina a ve třetí třídě dokonce jen 16 % dětí. Ve vyšším ročníku tedy baví škola méně dětí. Starší děti častěji také vybraly možnost „*docela baví*“.

Graf 2.3 Baví tě čtení knih? (děti 9–14 let)

■ Vůbec nebaví ■ Moc nebaví ■ Ani nebaví, ani baví ■ Docela baví ■ Velice baví

BAVÍ TĚ ČTENÍ KNIH?

Celkově 6 mladších dětí (6–8 let) z 10 čtení knih alespoň *docela* baví, chlapce baví o něco méně, ale kategorie „*velice* baví“ je v této věkové skupině zastoupena stejně u obou pohlaví. Jasně patrný je vztah mezi oblíbeností čtení knížek a vzděláním v rodině. Děti baví čtení výrazně méně, pokud má nejvzdělanější osoba v rodině výuční list.

V přímé otázce, zda děti baví číst, se 46 % starších dětí (9–14 let) vyjádřilo, že je čtení baví, přičemž 13 % dětí čtení *velice* baví. Celkově 17 % dětí čtení knih *nebaví*. Těchto dětí je tedy více než nadšených čtenářů. Každé páté dítě vybralo mírně negativní odpověď, čtení je *moc* nebaví. Nejrozšířenější názor dětí je, že je čtení *docela* baví.

Poměrně zřetelný je i vliv demografických charakteristik dětí a jejich rodin. Opravdu velký rozdíl je mezi zábavností čtení z pohledu dívek a chlapců. Celkově skoro čtvrtinu chlapců čtení *vůbec* nebaví, zatímco pouze každá devátá dívka nemá ráda čtení. Podobně velký je rozdíl ve všech věkových kategoriích. Čtení baví téměř o pětinu více dívek než chlapců (součet kategorií „*velice* baví“ a „*docela* baví“). Závěrem lze obecně říci, že mezi současnými dětmi je méně skutečně nadšených čtenářů, ale poněkud více dětí, které čtení *docela* baví, než těch, které čtení *nebaví*.

ČETNOST ČTENÍ KNIH

Základní charakteristikou čtenářského chování je, jak často se děti čtení knih věnují, tedy jak intenzivně je čtení knih součástí jejich mimoškolních aktivit. Vzhledem k tomu, že se jedná o děti, které ještě obvykle čtou, aby zlepšily své čtenářské dovednosti, byla otázka zaměřena na čtení knih s výjimkou čítanek a slabikáře.

U mladších dětí (6–8 let) je nejobvyklejší čtení několikrát za týden (40 %) nebo alespoň jednou týdně (21 %). Asi každé desáté dítě nečte knížku (kromě školních učebnic) ani jednou za čtvrt roku, což může být způsobeno tím, že čte právě hlavně školní učebnice.

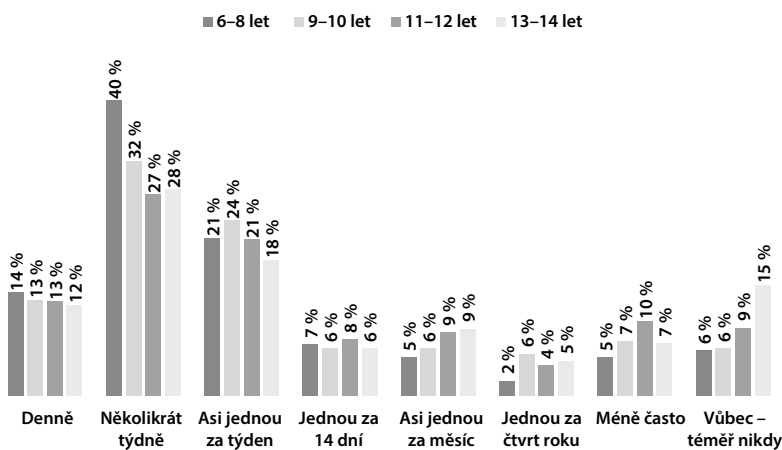
Z grafu 2.4 je také patrné, jak vznikla typologie čtenáře (nečtenář, slabý, silný a vášnivý) — podle frekvence čtení.

U starších dětí (9–14 let) se ke čtení knih alespoň jednou týdně dostane 63 % dětí, což je poměrně pozitivní zjištění. Skutečně denně čte 13 % dětí, nejrozšířenější je kategorie čtení několikrát týdně (29 %). Skoro pětina dětí se ke čtení dostane méně než jednou za čtvrt roku, což je prakticky nikdy. S rostoucím věkem nepřibývá intenzivních čtenářů, co čtou pravidelně několikrát týdně, ale významně roste podíl absolutních nečtenářů. Od určitého věku není již čtení beletristických knížek tak striktní povinností do školy ani od rodičů, a pokud si v něm teenager nenalezl zálibu, věnuje se mu jen sporadicky.

Rozložení četnosti čtení u chlapců a dívek je konzistentní s výsledky předchozích otázek: častěji čte výrazně více dívek a výrazně méně jich nečte vůbec.

Vliv nejvzdělanější osoby v domácnosti na četnost čtení je pozitivní a vzrůstá s ukončeným vzděláním. Pouze 8 % dětí čte každý den, pokud jejich rodiče mají nejvýše výuční list. V rodinách, kde rodiče dosáhli alespoň maturity, čte každý den skoro dvojnásobek dětí (15 %).

Graf 2.4 Jak často čteš knihy mimo školních učebnic?

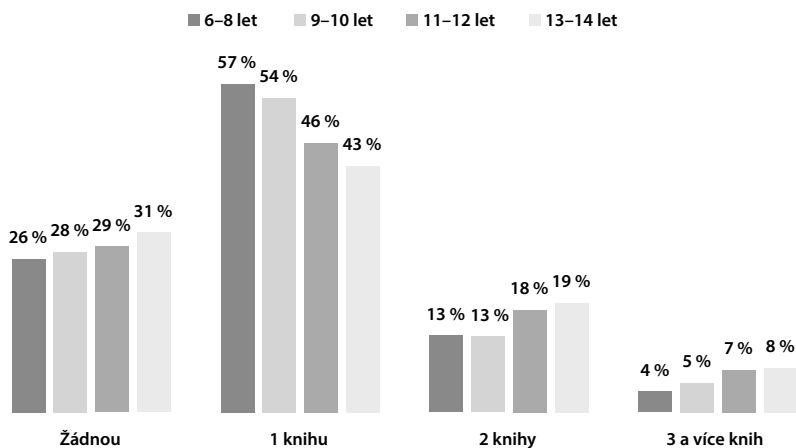

POČET PŘEČTENÝCH KNIH ZA MĚSÍC

Další z otázek zjišťujících čtenářské návyky se týká počtu knih přečtených za měsíc. Kniha nesměla být učebnicí (ani čítankou a slabikářem), jinak nebylo rozlišeno, zda šlo o povinnou četbu, nebo literaturu podle vlastního výběru dítěte, ani o jaký typ knihy se jednalo (komiks apod.). Nerozhodoval ani rozsah knihy (počet stran). Žádnou knihu za měsíc nepřečte každé čtvrté dítě ve věku 6–8 let, více než polovina dětí přečte jednu

knihu měsíčně. Pouze 17 % dětí v 1.–3. třídě zvládne přečíst více než dvě knihy za měsíc. Se zvyšujícím se ročníkem školy roste počet přečtených knížek, ve třetí třídě zvládne přečíst alespoň jednu knihu měsíčně výrazně více dětí. Počet přečtených knih za měsíc logicky souvisí s tím, jak intenzivně dítě navštěvuje knihovnu.

Graf 2.5 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc?

Genderové rozdíly v intenzitě čtení jsou podobné jako u názorů na zábavnost čtení knih: skoro dvojnásobek chlapců nepřečte na rozdíl od dívek za měsíc žádnou knihu. Obvyklou jednu knihu měsíčně přečte polovina dívek a 45 % chlapců ve věku 9–14 let. Vášnivě čtou především dívky (9 %), oproti vášnivým čtenářům chlapcům (4 %) je jich více než dvojnásob. Vliv nejvzdělanější osoby v domácnosti je celkově pozitivní a je patrný především v tom, že děti žijící s osobou s vyšším vzděláním přečtou alespoň jednu knihu měsíčně. Nejvíce vášnivých čtenářů žije v domácnosti s osobou s vysokoškolským vzděláním.

Ve srovnání s rokem 2003 celkově ubylo čtenářů, a to především těch nejnadšenějších, kteří přečtou tři a více knih měsíčně, což je patrné ze srovnávacího grafu. Za deset let celkově mírně ubylo vášnivých čtenářů jak u dívek (2003 — 18 %), tak u chlapců (2003 — 9 %). V roce 2003 nepřečetlo žádnou knihu 34 % chlapců, což je o 4 % méně než v roce 2013. V ostatních kategoriích jsou výsledky velice podobné, viz podrobněji kapitola 8.1.

VLIV VĚKU A GENDERU NA ČETNOST ČTENÍ KNIH

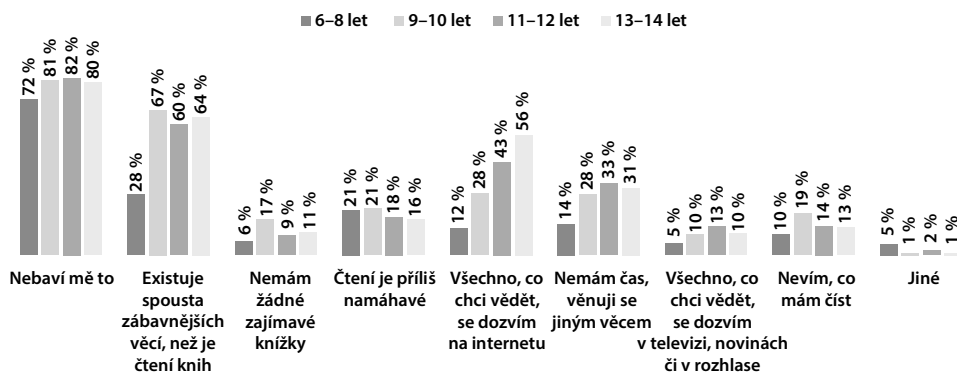
Z grafu (viz Příloha 7) je patrné, že s vyšším věkem dětí se zvětšují rozdíly ve frekvenci čtenářství u chlapců a dívek. Chlapci, jak rostou, přestávají číst: ve věku 9–10 let je pouze 8 % úplných nečtenářů a 10 % těch, kteří čtou méně než jednou za čtvrt roku. Ve věku 11–12 let vůbec nečte 11 % a 14 % čte jen výjimečně. Ve věku 13–14 let čte ještě méně chlapců; každý pátý chlapec nečte vůbec. Do kategorie nečtenářů se v tomto věku pravděpodobně přesunuli ti, kteří četli pouze méně než jednou za čtvrt roku. U dívek je vývoj méně zřejmý, jejich čtenářství mírně klesá, ale počet silných čtenářek, které čtou

několikrát týdně, je téměř stabilní napříč věkovými kategoriemi. Ve věkovém rozpětí 6–8 let se četnost čtení chlapců a dívek téměř neliší.

PROČ DĚTI MÁLO ČTOU?

Zjišťovaly se rovněž důvody toho, proč některé mladší děti (6–8 let) čtou knihy maximálně jednou měsíčně (23 %). Otázka byla položena jako polootevřená s možností výběru jednoho až tří důvodů.

Graf 2.6 Proč nečteš knihy častěji?

V grafu jsou znázorněny četnosti odpovědí. Nejčastěji byla vybrána odpověď, že děti mladšího věku čtení knih často zkrátka nebaví (72 %), druhý nejčastější důvod byl, že existují i zábavnější věci než čtení knih. Pro děti v této věkové kategorii je překážkou ve čtení také to, že je příliš namáhavé (21 %). Internet u těchto dětí ještě není tak silným konkurentem pro jejich čtení, jako je tomu u starších dětí (9–14 let).

Rovněž starší děti nejčastěji odpovídaly, že je čtení knih nebaví a existují i zábavnější věci. Silným konkurentem čtení knih se stal internet, a to především jako lepší zdroj informací, což je pochopitelné. Třetina respondentů tvrdí, že na čtení nemá čas. Zajímavou skupinou jsou děti, které málo čtou, protože nevědí, co číst, nebo nemají žádné zajímavé knihy. Z nich by se mohli potenciálně stát častější čtenáři, pokud by jim někdo nabídl vhodný zdroj knih a radu, co je dobré číst, tedy pokud by se někdo systematicky věnoval podpoře jejich čtenářství. Tyto důvody o něco častěji uváděly dívky než chlapci a jako skupina dětí ve věku 9–10 let. Většinou je uvedly jako důvod až na druhém nebo třetím místě, pokud jde o důležitost. Pro 80 % respondentů je tedy primárním důvodem jejich nečtenářství to, že je to nebaví a že raději dělají něco jiného a zábavnějšího.

KVALITATIVNÍ POHLED NA VZTAH DĚTÍ KE ČTENÍ A KNIHÁM

Mladší děti ve věku 6–8 let považují čtení knížek stále za zábavnou aktivitu: *Jo, baví mě to. Jsou tam příběhy. Mám rád obrázky. Mám rád ty, který jsou dobrodružný.* Přesto však

často dávají přednost jiným činnostem, zejména těm méně náročným na soustředění: *Tak buď si málokdy čtu, ale to asi vůbec, nebo hraju na tableť a dívám se na televizi.*

Děti v této věkové kategorii čtou pravidelně, a to zejména díky tomu, že čtení mají „za úkol“ ze školy: *Čtu, protože máme úkoly na čtení.*

Ptáme-li se na dobu, kdy se mladší školní děti čtení nejvíce věnují, zjišťujeme, že jednoznačně převažuje podvečer a večer, a to jak v pracovní (školní) dny, tak o víkendech: *Nejčastěji čtu v posteli a navečír — před spaním.*

Vztah ke čtení u školáků navštěvujících 1.–3. třídu základní školy je ovlivněn řadou skutečností. Zásadní vliv má samozřejmě rodina — to, zda jsou rodiče sami čtenáři a mohou být dětmi při čtení viděni, zda dítěti předčítají, či nikoliv, zda dítě cítí, že v rodině existuje skutečný vztah ke knížkám a čtení, apod. Výzkum však zároveň ukázal, že ani v rodinách, kde mají rodiče ke knížkám silný vztah, tomu u dětí tak být nemusí. Řada rodičů čte knížky stejně jako děti: před spaním v posteli nebo v době, kdy už děti spí. Mnoho rodičů, kteří bývali velice aktivními čtenáři, přiznává, že v současné době kvůli rodině a pracovní vytíženosti nemá na čtení čas: *My je spíš musíme od čtení odhánět, aby šly už spát. Přitom my na to nemáme vůbec čas. Jenom děti čtou.*

Naprostá většina rodičů se domnívá, že čtení je pro děti prospěšné a důležité. Rozšiřuje slovní zásobu, upevňuje gramatiku, učí děti vyjadřování a rozšiřuje jim fantazii: *Myslím, že čtení je obrovsky přínosné pro děti i dospělé, protože v knihách je uložena dosavadní kultura lidstva a rozhodně bychom neměli dopustit, že by kultura knih a čtení byla vytěsněna novodobou mánií elektronických médií.* Dnešní děti, a to i malé, však na rozdíl od preferencí rodičů častěji sáhnou po počítači, tabletu nebo mobilu než po knize. Nicméně v rámci rozhovorů byl zaznamenán i opačný názor, a to tatínka, který čtení dítěte příliš nepodporuje: *Na výběru knížek se nepodílím. Podle mě by měla dělat jenom tenis.*

Většina rodičů se snaží děti ke čtení motivovat: *Kupuji jí často knížky a chodí do knihovny a hledáme zatím vztah ke knížkám.* Někteří rodiče děti ke čtení i nutí (trvají na tom, aby si šly číst, apod.): *No bohužel nutím, kdybych jí dala na vybranou, tak jednoznačně vítězí televize a počítač.* Často se tak děje kvůli škole, jednak z hlediska rozvíjení čtenářských dovedností, jednak v rámci úkolů, které děti ze školy v oblasti čtení dostávají: *Ano, to je jasný kvůli škole. Já nemůžu srovnávat, ale nás nemuseli tolik nutit do čtení. Ale u našich kluků, zejména u toho staršího, je potřeba být důslednější. Ale pokud to není potřeba, tak bych nenutila.*

Někteří rodiče dětem čtení spíš „připomínají“. V tom, jak děti motivovat, se však názory rodičů různí. Někteří rodiče nastavují pravidla omezením jiných (z jejich pohledu) méně žádoucích aktivit: *Já nevím. My to máme nastavený tak, že na televizi a na internet se běžně nekouká. To je něco výjimečného. Anebo hrát si prostě může chvíli před spaním, když je všechno hotovo. A většinou pak, když dohrajou, tak si jdou číst.*

V některých rodinách naopak převládá přesvědčení, že děti si musí cestu ke knížkám najít samy a přijít na to, že čtení je dobré: *Musím říct, že teď abych je podporovala, to ne. Musím říct, že to je na mojí vině. Ale ty děti na to musí přijít samy. Nechci je do toho tlačit.*

Myslím si, že toho mají ze školy tolik. Ale s radostí mu koupím knížku v rámci možnosti, pokud ji bude chtít. Někdy může být přílišná motivace kontraproduktivní, a to i pokud je cílem zejména zlepšení čtenářských dovedností.

Důležité jsou u dětí ve věku 6–8 let i úroveň a doba zvládnutí techniky čtení. Umět číst před nástupem do první třídy může vztah ke čtení usnadnit, nemusí to být však vždy pravidlem. Při rozvíjení čtenářských dovedností může být negativním vedlejším efektem právě to, že čtení se pro děti stává povinností, a proto je nebaví. Například v kontextu domácích úkolů nebo i přílišného nucení ze strany rodičů: *Nebaví mě dělat domácí úkoly. K těm úkolům patří čtení, a to mě baví napůl.* Zde je zásadním požadavkem výběr knížky přiměřené čtenářským dovednostem dětí a jejich vkusu. Tak jako může špatný výběr knížky malé děti odradit (zejména pokud jsou nuceny ji dočíst), může výběr správné knížky čtenářství výrazně povzbudit.

Polovinu **dětí ve věku 9–14 let**, které se zúčastnily moderovaných diskusí, čtení velice baví, z druhé poloviny čtou někteří docela rádi, někteří hrozně či strašně rádi, někteří však i velice neradi, nebo vůbec. Čtení mají spojeno se specifickým časem (volným, bezstarostným, klidným), prostředím (pokojíčkem, postelí, svým koutkem) i náladou (dobrou, uvolněnou; s touhou uniknout do hezčího a zajímavějšího světa). Proces, kdy děti samy začnou čtení chápat jako důležitou a také zábavnou činnost (a ne pouze jako povinnost), je však — dle mladých respondentů samotných — dlouhý a ovlivňuje jej mnoho faktorů.

Téměř všechny diskutující děti ze 7.–8. tříd považovaly čtení za vhodnou aktivitu, která je dobrá pro jejich rozvoj. Takto socializovaná hodnota čtení je samozřejmě ještě silnými čtenáři nedělá, ale právě odtud můžeme vycházet, chceme-li starší děti efektivněji motivovat ke čtení. Častou odpovědí takzvaných slabých, spíše však vyhýbavých čtenářů bylo: *Já vím, že bych měl číst, ale nebaví mě to a nemám kdy.* Častou odpovědí především chlapců pak bylo, že je čtení jednoduše nebaví a nijak výrazně se nad ním nezamýšlejí. V jejich životě je dostatek jiných aktivit, které je baví více, anebo nejsou tak náročné.

Účastníci všech diskusních skupin byli obvykle alespoň průměrnými čtenáři. Frekvence jejich čtení v minulosti a současnosti byla různorodá, někdo četl dříve více, někdo méně, nebyl odhalen žádný jasný vývojově nebo genderově determinovaný vzorec. Nejvíce starších dětských respondentů uvádělo, že čte *denně* nebo *téměř denně*, ostatní pak *1–2krát týdně*. Stále platí, že děti čtou častěji tehdy, pokud již dokonale zvládly techniku čtení, tj. neslabikují a nezadrhávají. V tomto věku se čtení již více spojuje s estetickým zážitkem, stává se relativně dobrovolnou aktivitou. Intenzita čtení však také závisí na náročnosti práce ve škole — čtení není pro všechny děti ideální odpočinkovou aktivitou po náročném dni.

Jako stěžejní se ukázalo setkání čtenáře se „správnou“ knihou, která jej zaujme, její čtení ho baví, je optimálně náročná vzhledem k jeho vývojovým charakteristikám a čtenářským schopnostem. Typickou knihou, která podle více dětí (především chlapců) tuto schopnost měla, byl *Deník malého poseroutky*. Jde o čtivou, vtipnou sérii knih s obrázky a hrdinou, s nímž jsou čtenáři schopni se snadno ztotožnit. U jiných bodovaly komiksy: *Nevím, mě třeba první knížka, která zaujala, byl Garfield, který je komiksový. To*

mě zároveň bavilo, že je to zábavný, a pak jsem četl podobný, a tím jsem se rozečetl. A tak by měli postupovat od vtipných ke knížkám bez obrázků (žák, 7. třída).

Důležitou roli zde samozřejmě stále hrají rodina a škola, které by dětem — dle jejich mínění — měly umožnit osvojit si včas a dobře čtenářské dovednosti a doporučit jim přiměřené knihy. Podle oslovených dětí záleží na rodinném prostředí ve smyslu aktivního a chápajícího vedení ke čtení a působení rodičů jako čtenářských vzorů. Pokud je dítě nuceno ke čtení, většinou sice čte, ale nedělá mu to radost. Rodiče mohou děti motivovat ke čtení i tím, že zakážou dítěti přístup na počítač, a dítě se tak snaží zahnat nudu četbou.

Děti ve věku 9–14 let si v týdnu čtou většinou spíše až večer před spaním, obvykle pokud mají již splněny své povinnosti do školy a pokud „mají čas“. Málokdy k tomu mají příležitost během dne, kdy se učí nebo věnují jiným aktivitám, a tak jim na čtení zbývá prostor například jen při delších cestách veřejnou dopravou (nejčastěji do školy a ze školy) nebo v čekárně u lékaře. O víkendech je situace podobná a četbě konkurují jiné volnočasové činnosti spojené více s relaxací a zábavou. Čtení je v tomto věku tedy spíše nárazovou a hlavně prázdninovou činností, je hojně spojováno s dovolenými a ostatními pobyty mimo domov, kdy mají děti dostatek času a energie na to „začíst se“ a nejsou unavené ze školy nebo z kroužků.

Skutečně silní čtenáři (děti hlásící se k této skupině) čtou však dle svých slov v jakoukoliv denní dobu, kromě vyučování ve škole. Jestliže tedy děti se zájmem o knihy a čtení opravdu chtějí pravidelně číst, přiznávají, že na to dostatek času mají. Četnost čtení u středních čtenářů je závislá na aktuálně čtené knížce — pokud daný titul dítě „pohltil“, čte opravdu často, pokud však spadá do kategorie „nudné čtení do školy“, intenzita čtení se významně snižuje.

V moderovaných diskusích se starší děti vyjadřovaly rovněž k fenoménu nečtenářství. Jeho příčiny spatřují zejména ve větší atraktivitě jiných činností (hry na počítači), v nedostatečně zvládnuté technice čtení, v příliš benevolentním přístupu rodičů či ve „flákání se“. Rodiče by podle dětí měli být přísnější, neměli by však ke čtení nutit, spíše podmínit čtením jiné aktivity, například surfování na internetu nebo sledování televize.

Současný svět skutečně nabízí mnoho činností, které jsou interaktivnější, zábavnější a méně náročné na soustředění a lze je dělat kolektivně s kamarády: *No prostě se na to podívám a řeknu si, že prostě bude lepší ten film. Že hodně věcí už je zfilmovaných (žák, 6. třída). Mě to nebaví. Nevěnuju tomu moc času. Nemám čas, protože jdu s kamarádkami ven (žákyně, 6. třída).* Čtení ze své podstaty má a vždy bude mít obtížnou úlohu přesvědčit zejména starší děti o tom, že pro ně může být také radostí. Má však a bude mít zároveň potenciál nabídnout dětem nový rozměr vnímání nejen okolního světa, ale především jejich vlastního já.

VÝKLAD/INTERPRETACE

► Dětem z 1.–3. třídy připadá čtení hlavně zábavné (51 %), ale zároveň je často i povinností a důležité pro vzdělání. Děti chápou jako povinnost především čtení do školy nebo hlasité čtení, sloužící ke zdokonalení jejich čtenářských schopností.

- ▶ Za velice zábavné považují mladší děti čtení komiksů a obecně knížek, kde je méně textu a více obrázků. Populární jsou veselé a v pozdějším věku i tajemné a napínavé příběhy.
- ▶ Děti v tomto věku nepovažují čtení za trapné ani za ztrátu času.
- ▶ S rostoucím věkem (6–8 let) stoupá počet dětí, které vnímají čtení více jako povinnost.
- ▶ 60 % dětí, kterým rodiče stále předčítají, vnímají čtení jako zábavné.
- ▶ Děti v tomto věku (6–8 let) obvykle baví chodit do školy (68 %), nejvíce to baví prvňáky vysokoškolsky vzdělaných rodičů a nejméně třetáky rodičů bez maturity. Děvčata a chlapce z 1. až 3. třídy baví čtení skoro stejně, o něco více chlapců čtení vůbec nebaví. Celkově asi 60 % dětí čtení knih alespoň docela baví.
- ▶ S věkem mírně klesá vnímání čtení jako nudné činnosti, starší děti se již dokážou do knih více začíst a také si čtení užít.
- ▶ Děti v nejmladším školním věku čtou knížky častěji než starší děti, ale po kratší dobu. Denně čte knížku (nikoliv slabikář nebo učebnici) celkem 14 % dětí. Zhruba 75 % dětí čte alespoň jednou týdně. Děti se čtení věnují zhruba půl hodiny. Většina dětí přečte měsíčně alespoň jednu knížku (nebo komiks).
- ▶ Významnější vliv než u starších dětí má však také to, že některé děti (ve věku 6–8 let) považují čtení z důvodu nedostatečných čtenářských dovedností za příliš namáhavé (21 %). S tím souvisí potřeba vybírat nebo doporučovat vhodné knihy pro jejich věk. Někdy může právě nevhodná kniha dítě odradit od následného dobrovolného čtení.
- ▶ Důvodem pro nečtenářství starších dětí ve věku 9–14 let je především jiná, zábavnější činnost, ale přesto je asi pro polovinu českých dětí čtení knih stále zábavné. Řada dětí, které čtou pravidelně, má však četbu knih spojenou s nudou, což koresponduje i s výsledky výzkumu LSS,¹⁾ kde právě četbu knih děti vybraly z nabídky volnočasových aktivit jako nejvíce spojenou s „nudným“ dnem. Děti čtou více, častěji a déle, pokud je knížka baví nebo pokud mají více „volného času“. Zvýšená frekvence a délka četby v určitém období je vždy spojena s výběrem knihy, která děti takzvaně chytne. Protože četba leckdy vyžaduje určité překonání prvotních překážek při zvládnutí techniky čtení, není divu, že je čtení do jisté míry spjato s nudou, nudným dnem (LSS děti 2008–2013). K začtení děti potřebují klid a dostatek volného času.
- ▶ Velkou roli u dětských čtenářů (ve věku 9–14 let) hraje vzdělání rodičů (čím silnější čtenář, tím vzdělanější rodič).
- ▶ Výrazné rozdíly v postojích ke čtení knih starších dětí jsou mezi dívkami a chlapci. Chlapci častěji považují čtení za nudné, zastaralé a nmoderní a právě u chlapců musí rodiče více „tlačit na pilu“ a nutit je do čtení. U starších dětí jsou již znatelné rozdíly ve čtení u chlapců a děvčat, kdy se zvyšuje podíl nečtenářů chlapců (ve věku 9–13 let).

1) ATO, MEDIARESEARCH 2012.

- ▶ Starší děti již čtou méně, ale delší dobu.
- ▶ Čtenářství však opravdu funguje jako určitý indikátor vzdělanosti, což potvrzuje též srovnání dětí (ve věku 9–14 let) z běžných základních škol a víceletých gymnázií. Děti z víceletých gymnázií čtení baví výrazně více než děti ze základních škol, čtou častěji (téměř pětina dětí z víceletých gymnázií uvádí četbu tří a více knih za měsíc, což je trojnásobek ve srovnání s dětmi ze základních škol) a významně vyšší podíl dětí studujících na gymnáziu považuje čtení za důležité pro vzdělání.

Čtenářské preference, získávání knih, oblíbené žánry a tituly, oblíbení autoři

Vedle oblíbenosti a frekvence čtení, tedy motivačních faktorů a základních popisných statistik, je z oblasti čtenářského chování neméně zajímavým předmětem tázání také to, co české děti baví číst nejvíce (včetně nejoblíbenějších titulů a autorů), kde získávají knihy a co či kdo je vede nebo inspiruje při výběru knih k přečtení. Kvantitativní i kvalitativní poznání těchto charakteristik současných českých dětských čtenářů dává možnost proniknout do jejich specifického způsobu naplňování role čtenáře v podmínkách rodiny, školy i vrstevnické skupiny.

Na tento okruh otázek v kvantitativní části výzkumu odpovídaly vždy jen ty děti, které o sobě tvrdily, že čtou knihy alespoň jednou za čtrnáct dní (mimo školních učebnic).

► Alespoň jednou za dva týdny čte knihy, které nejsou učebnicemi, plných 77 % českých dětí ve věku 6–8 let, 37 % dětí ve věku 9–10 let, 33 % dětí ve věku 11–12 let a 30 % dětí ve věku 13–14 let. Dle pohlaví je to pak 55 % dívek a 45 % chlapců, kteří alespoň jednou za čtrnáct dnů čtou i jiné než učební texty.

VÝBĚR KNIHY KE ČTENÍ

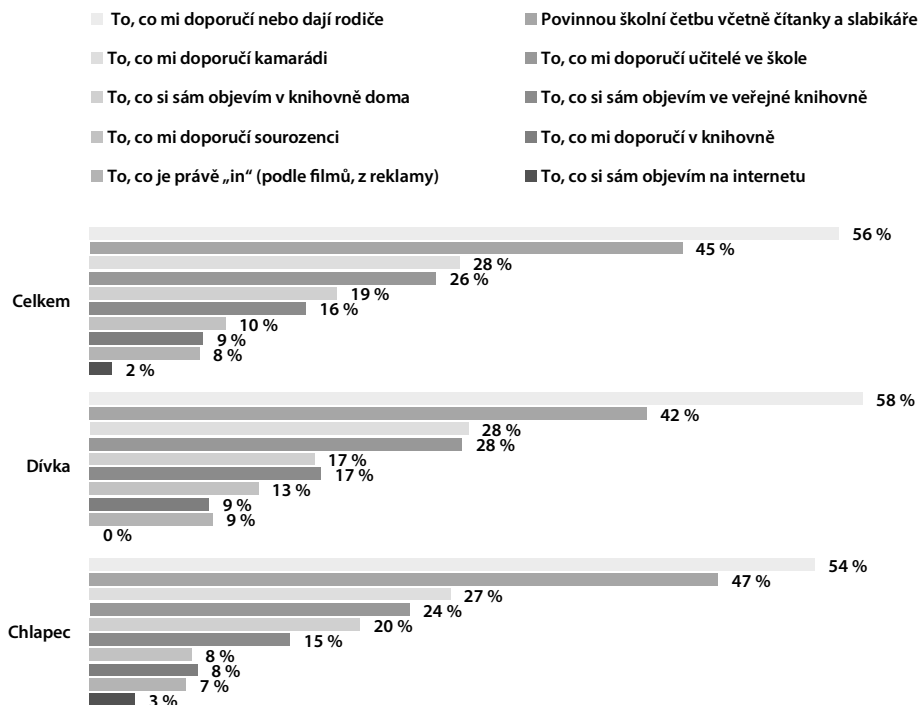
První oblastí čtenářských motivací českých dětí byla identifikace a analýza kritérií výběru knih ke čtení. V prvé řadě děti označovaly nejčastější zdroje tipů a doporučení na knihu. Otázka byla v dotazníku položena jako uzavřená a každé dítě mohlo vybrat jeden až tři nejčastější zdroje doporučení knihy k přečtení.

Na děti v nejmladším školním věku mají při výběru knih ke čtení největší vliv rodiče, 56 % dětí si vybírá knihy právě podle jejich doporučení. Na druhém místě (45 %) z hlediska výběru knížek je doporučení ze školy, převážně ve formě povinné četby. Vzhledem k věku je u těchto dětí internet ještě málo využívaným zdrojem pro výběr knih (2 %).

Po vstupu dítěte do školy (1. a 2. třída) je výrazný rovněž vliv učitele (22 %, respektive 30 %). Ve 3. třídě se však situace mění a významnou autoritou v oblasti doporučování volnočasové četby začínají být kamarádi (44 %). To je dokladem jisté prvotní čtenářské emancipace dítěte, které po zvládnutí techniky čtení již má prostor pro vlastní

čtenářskou seberealizaci. A činí tak přirozeně prostřednictvím sobě blízké a vývojově atraktivní skupiny — vrstevníků. Souběžně pak slábne i vliv rodičů na výběr knihy ke čtení ve volném čase (z 64 % v 1. třídě na 45 % ve 3. třídě).

Graf 3.1 Co nejčastěji čteš? Na základě čeho si vybíráš knížky ke čtení? (děti 6–8 let)

Ačkoliv mladší děti (společně s rodičem) vykazují pouze nízkou závislost výběru knížek na trendech určených filmy nebo reklamou (8 %), výstupy individuálních rozhovorů (prezentované v závěru kapitoly) naznačují, že situace může být složitější a že právě média, nejčastěji prostřednictvím jiných forem zpracování příběhu (film, divadlo, časopis), mohou ovlivňovat výběr knížek u dětí podstatně častěji.

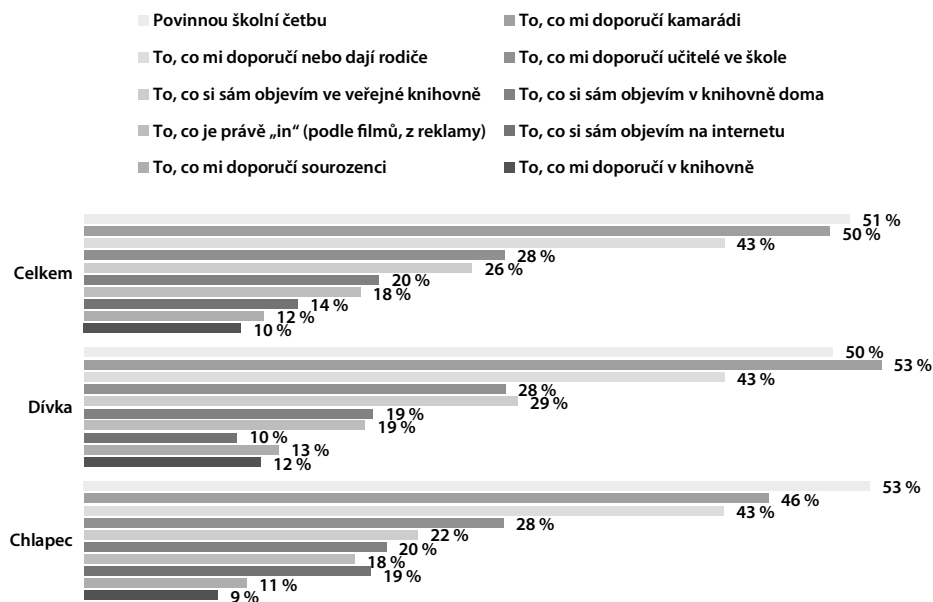
Starší děti, které čtou alespoň jednou za čtrnáct dní, upřednostňují především dva druhy doporučení, a to povinnou školní četbu (pro třetinu dětí, které na tuto otázku odpovídaly) a tip od kamarádů. Následují doporučení od dospělých — například rodičů a učitelů. Doporučení z knihovny má vliv pouze na každé desáté dítě ve věku 9–14 let.

Dívky jako celkově nadšenější čtenářky dají častěji než chlapci na doporučení kamarádů. Chlapci častěji používají jako zdroj inspirace internet, naopak méně často knihovnu. Vliv doporučení od rodičů a povinné školní četby je u obou pohlaví stejný (bez statisticky významných rozdílů).

Se zvyšujícím se věkem dětí klesá vliv rodičů na výběr knihy (z 53 % u dětí ve věku 9–10 let na 36 % u dětí ve věku 13–14 let), snižuje se rovněž zájem „objevovat si sám/

sama“ volnočasovou četbu v knihovně. Naopak roste vliv kamarádů a internetu (často v symbióze s interaktivními reklamami, hodnoceními vrstevníků a jejich vzájemným sdílením ve vysoce atraktivním kyberprostoru). V rámci volnočasových aktivit stoupá také podíl zhlédnutých filmů u starších dětí.

Graf 3.2 Co nejčastěji čteš? Na základě čeho si vybíráš knížky ke čtení? (děti 9–14 let)

Škola si svůj vliv zachovává napříč demografickými charakteristikami, a to zejména proto, že stále spíše než „doporučení“ ukládá povinnost přečíst danou knihu.

ZPŮSOB ZÍSKÁVÁNÍ KNIH

Další zajímavou otázkou týkající se výběru knížek je, odkud a jakým způsobem děti obvykle získávají knihy.

Děti ve věku 6–8 let nejčastěji získávají knížky doma (od rodičů), ať již ve formě dárku nebo v domácí knihovně (často se jedná o knížky po rodičích nebo sourozencích). Mnohdy si rovněž knihu samy vybírají přímo v knihkupectvích. Poměrně častým jevem je také půjčování knížek od kamarádů nebo sourozenců. Téměř polovina dětí v této věkové kategorii si vybírá knížky k volnočasovému čtení také prostřednictvím veřejných knihoven, třetina z nich pak využívá i školní knihovny.

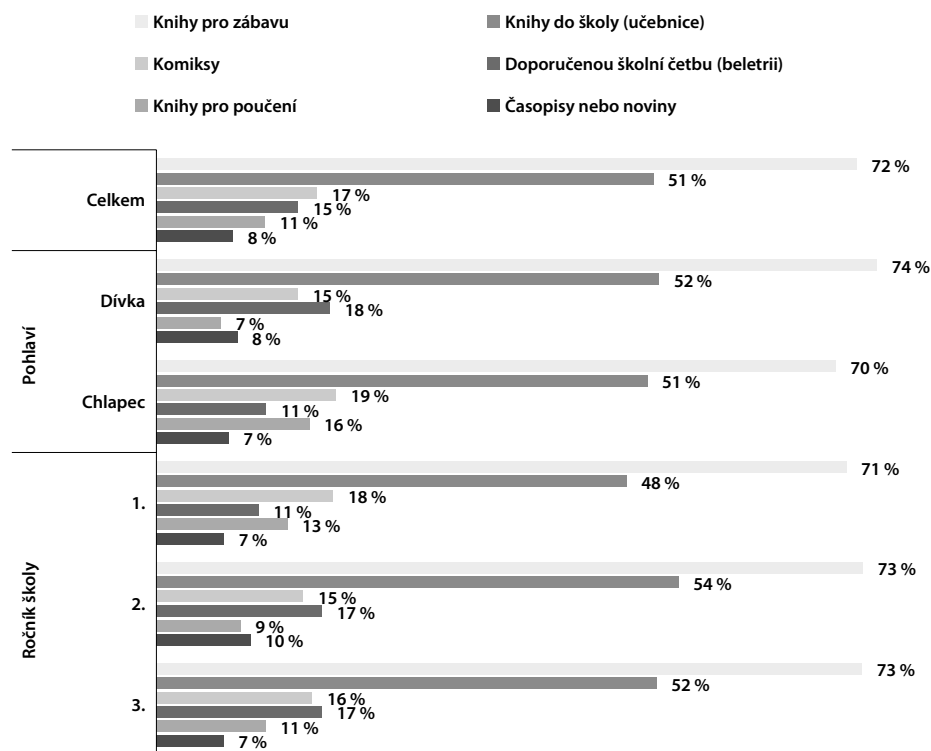
U starších dětí převažuje získávání knih ke čtení z veřejné knihovny. Tento zdroj jako nejčastější využívá každé čtvrté dítě ve věku 9–14 let, každé páté z této věkové kategorie pak nejčastěji dostává knížky ke čtení jako dárky, dokonce v součtu kategorií „nejčastěji“ a „občas“ je u starších čtenářů nejsilnějším zdrojem knih právě darování.

Vliv demografických charakteristik byl u způsobu, jakým děti ve věku 9–14 let získávají knihy, sledován pouze u kategorie „veřejná knihovna“. O 3 % více dívek uvádí veřejnou knihovnu jako nejčastější zdroj, více chlapců pak naopak knihovnu vůbec nevyužívá. S rostoucím věkem se zvyšuje i počet dětí, které získávají knihy ke čtení převážně z veřejné knihovny, což může být způsobeno jejich rostoucí samostatností nebo potřebou číst spíše knihy, které již nedostávají „jako dárky“ nebo nejsou z domácí knihovny. Vliv vzdělání dospělých členů domácnosti je také patrný a shoduje se s výsledky z ostatních otázek. Čím je vzdělání dospělých (rodičů) vyšší, tím častěji je zdrojem získávání knih veřejná knihovna.

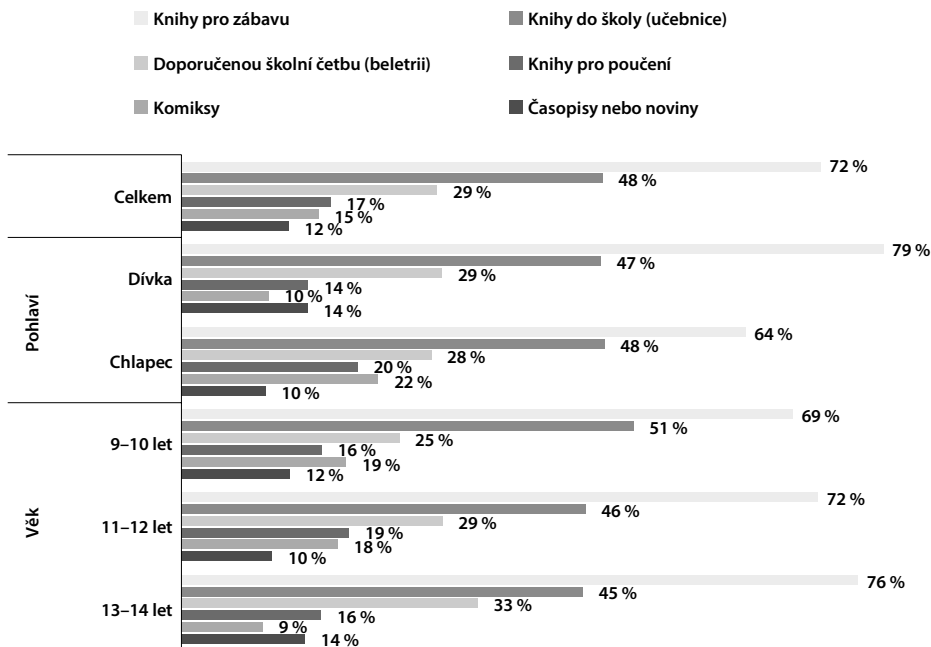
PREFERENCE TYPU ČETBY

Otázka byla v rámci výzkumného šetření položena tak, abychom zjistili, co čtou současné české děti nejvíce, jakému typu četby dávají přednost a jaké čtení je uspokojuje. Z nabízených šesti variant odpovědi — knihy pro zábavu, knihy do školy (učebnice), komiksy, doporučená školní četba (beletrie), knihy pro poučení, časopisy nebo noviny — mohlo každé dítě vybrat jednu nebo dvě možnosti.

Graf 3.3 Co čteš nejvíce? (děti 6–8 let)

Graf 3.4 Co čteš nejvíce? (děti 9–14 let)

U mladších dětí je zcela nejpobulárnějším typem četby četní pro zábavu, což vybralo 72 % dětí ve věku 6–8 let odpovídajících na tuto otázku. Také u respondentů ve věku 9–14 let jsou nejrozšířenějším typem četby knihy pro zábavu. Ty preferuje 79 % dívek a 64 % chlapců z těch starších čtenářů, kteří na tuto otázku odpovídali.

Dalším velmi rozšířeným typem četby je četba knih do školy, a to u mladších dětí především učebnic, u starších respondentů pak i doporučené beletrie. Zde je nutno připomenout fakt školní povinnosti (často i hodnocené známky), který se významnou měrou podílí na četnosti čtenářských aktivit dětí v mimoškolním čase. Také proto jsou zjištěná procenta u mladších i starších dotazovaných dětských respondentů vždy téměř konstantní (a to jak u chlapců a dívek, tak u jednotlivých dílčích věkových podskupin).

Podobné míře zájmu se u mladších školáků těší komiksy a beletrie z doporučené školní četby (která v tomto období ještě kopíruje přirozený čtenářský zájem dítěte). Výrazně méně populární jsou komiksy pro starší čtenáře.

Nejméně populární jsou u dětí ve věku 6–8 let knihy pro poučení a časopisy, u dětí ve věku 9–14 let jsou to časopisy a noviny. Na to má nezanedbatelný vliv současný rozmach internetu a možnost četby novin i časopisů v počítači, tabletu nebo mobilním telefonu.

Se zvyšujícím se věkem roste zastoupení knih pro zábavu a mírně ubývá povinných knih do školy, jako jsou učebnice. Naopak roste podíl doporučené školní četby beletristické.

Vliv základních sociodemografických charakteristik je u mladších dětí malý, pořadí oblíbených žánrů ke čtení je velmi podobné u dívek i chlapců a také napříč jednotlivými ročníky. V tomto věku mají děti rovněž ještě málo diferencované čtenářské zájmy a preference a čtením se chtějí především bavit nebo jeho prostřednictvím musí plnit povinnosti do školy.

Při sledování vlivu věku a pohlaví u starších dětí je patrné, že výrazně více dívek čte knihy pro zábavu. Zde může hrát roli i to, že dívky čtení více baví — vnímají pak více typů knih jako zábavných (pro zábavu). Chlapci, kteří vnímají čtení spíše jako povinnost ze školy a od rodičů, méně považují čtení za „zábavu“. Starší chlapci zároveň častěji preferují komiksy a knihy pro poučení, jakými jsou například encyklopedie. Tato data již odpovídají zjištěním o čtení dospělých — muži čtou za účelem poznání, ženy nejčastěji kvůli prožitku.¹⁾

ŽÁNROVÉ PREFERENCE

Často vyhledávanou, užitečnou a v mnoha ohledech i určující charakteristikou současného českého dětského čtenáře jsou jeho oblíbené žánry. Ty byly ve výzkumu zjišťovány pomocí uzavřené otázky, k níž děti mohly vybírat z nabídky odpovědí libovolný počet žánrů, které mají nejraději.

U dětí ve věku 6–8 let jsou nejpobulárnějšími žánry pověsti a pohádky (52 %), po nich následují knihy o přírodě a zvířatech. Čtenářsky velmi oblíbené jsou také příběhy o dětech a mládeži, dobrodružné knihy a komiksy. Dle očekávání jen minimum mladších školních dětí si oblíbilo náročnější žánry jako cestopisy, horory nebo detektivky.

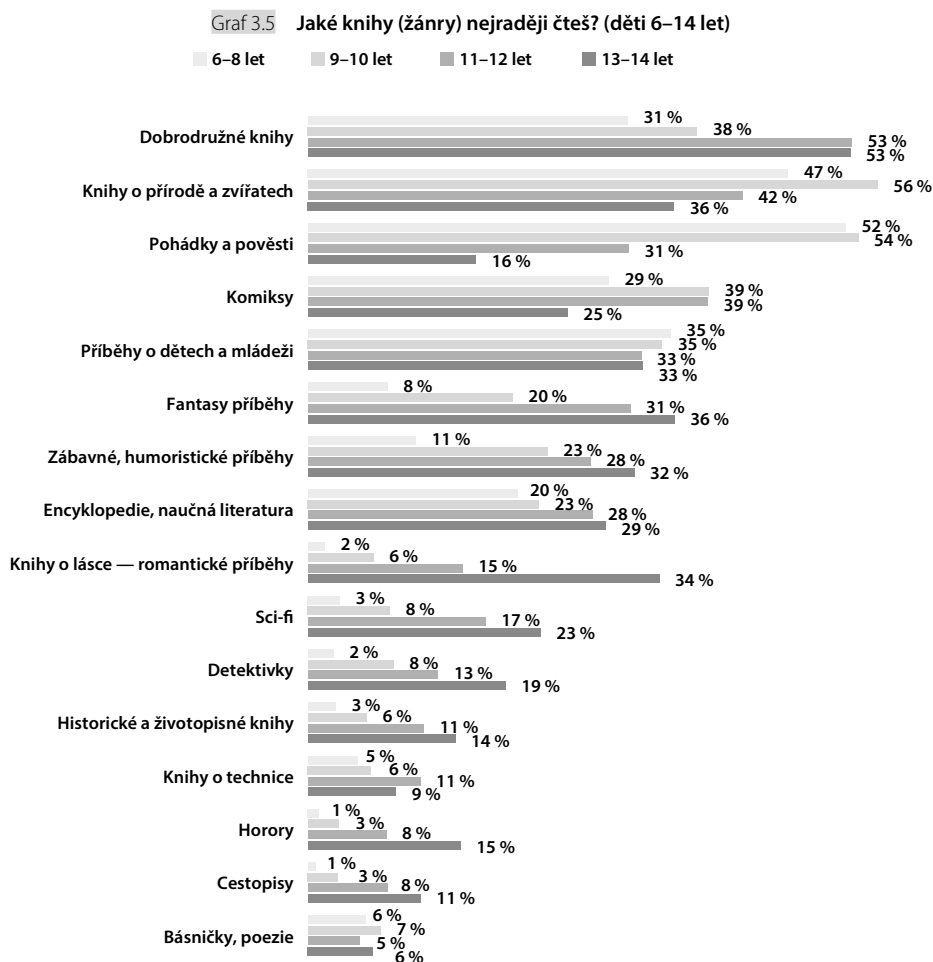
Již v nejmladším školním věku (1.–3. třída) jsou jasně patrné rozdíly v oblíbených žánrech mezi dívkami a chlapci. Mezi dívkami jsou zcela nejpobulárnější pohádky a pověsti (67 %), chlapci mají nejraději knihy o přírodě a zvířatech (42 %) spolu s dobrodružnými knihami (42 %). Také v ostatních, v odpovědích méně frekventovaných, žánrech jsou rovněž patrné významné rozdíly mezi pohlavími. Mladší chlapci mají mnohem raději komiksy, encyklopedie a knihy o technice. Mladší dívky mají v oblíbě spíše klasické knížky, jako jsou příběhy o dětech a mládeži.

U starších dětí (9–14 let) jsou nejpobulárnější knihy o přírodě a zvířatech a dobrodružné knihy — ty označilo jako svůj oblíbený žánr téměř každé druhé dítě ve věku 9–14 let. Velmi pobulární jsou také pohádky či pověsti a komiksy, které si oblíbilo každé třetí dítě. Nejméně oblíbené jsou u dětí (nezávisle na demografických kategoriích) básničky a cestopisy.

Mnohem zajímavější je srovnání oblíbených žánrů u chlapců a dívek, kde se jejich preference výrazně liší. U chlapců jasně dominuje žánr dobrodružných knih, u dívek jsou nejpobulárnější knihy o přírodě a zvířatech, zatímco dobrodružné knihy se umístily až na čtvrtém místě. Chlapci mají dále velmi rádi komiksy, encyklopedie a fantasy příběhy. Mezi velmi oblíbené žánry u dívek dále patří příběhy o dětech a mládeži, pohádky

1) TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?* Brno: Host, 2008, s. 111.

a pověsti. Genderovým stereotypům odpovídá poměrně velká obliba knih o technice u chlapců (17 %) v porovnání s pouhým 1 % oblíbenosti mezi dívkami, obdobná je obliba romantických příběhů, které má ráda skoro každá třetí dívka, zatímco z chlapců pouze tři ze sta.

S věkem se mění popularita žánrů literatury. U devítiletých dětí jsou nejpobulárnější knihy o přírodě a zvířatech a také pohádky a pověsti. Jedenáctileté až čtrnáctileté děti si zase oblíbily dobrodružné knihy, na něž další populární žánry ztrácejí nejméně 12 %. S vyšším věkem dětí roste i různorodost oblíbených žánrů knih a celkově se výrazně proměňují populární žánry. Preference literárních žánrů se u dětí ve věku 9–14 let významně liší z hlediska genderového — chlapci preferují dobrodružné knihy, komiksy, fantasy, sci-fi, encyklopedie a knihy o technice, zatímco dívky dávají přednost pohádkám, příběhům o dětech a mládeži, knihám o zvířatech, o lásce, ale též básničkám a poezii.

OBLÍBENÉ KNIHY, OBLÍBENÍ AUTOŘI

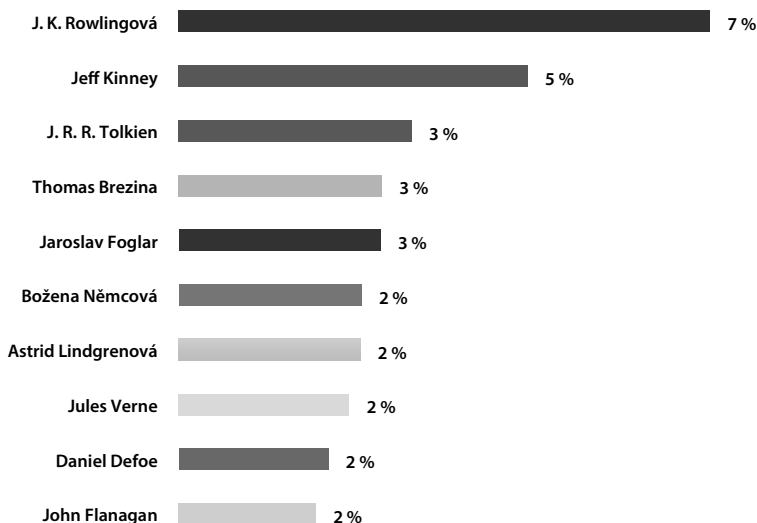
Další z výzkumných otázek, která měla pomoci poznat a pochopit čtenářské chování současného českého dítěte, zjišťovala, jaká kniha dítě v poslední době zaujala.

Výsledky šetření ukazují, že děti ve věku 6–8 let mají různorodé čtenářské apetence a nabídka jejich uspokojení je velmi široká, což dokládá fakt, že pouze třicet knih bylo vybráno současně více než třemi dětmi. Mladší děti v souladu s nejpobulárnějšími žánry uváděly často jako svou nejoblíbenější knížku pohádkovou, a to jak v podobě konkrétního titulu (například soubory *Pohádky a pověsti* od Boženy Němcové, *Zlatá kniha pohádek* od Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena nebo *Povídání o pejskovi a kočičce* od Josefa Čapka), tak i pod pouhým obecným označením (například „pohádky o princeznách“ apod.). Mladší děti poměrně často jmenovaly také různé encyklopedie.

Z konkrétně jmenovaných titulů je mezi třemi nejpobulárnějšími knihami na prvním místě *Deník malého poseroutky* (vybralo jej 14 dětí), na druhém místě je knižní vydání příběhů *Čtyřlístku* (12 dětí), na třetím místě *Honzíkova cesta* (11 dětí). Mezi tituly, které uvedlo alespoň pět dětí, se umístily knihy *Harry Potter* (8), *Povídání o pejskovi a kočičce* (7), *Winx* (7), *Děti z Bullerbynu* (5), *Pipi dlouhá Punčocha* (5) a také *Robinson Crusoe* (5).

Děti ve věku 9–14 let mají rovněž velice rozmanitý čtenářský vkus, a tak jsme pracovali s několika desítkami názvů knih, které je zaujaly. Pouze 28 knih bylo vybráno současně více než pět staršími dětmi (z celkového počtu 1 057). Nejzajímavějšími dětskými knihami jsou jednotlivé tituly ze série *Harry Potter* (6,2 %), na druhém místě se umístil *Deník malého poseroutky* (4,4 %) a třetí příčku obsadila sága *Stmívání* (1,3 %). Z „klasických“ dětských knih starší respondenti uváděli jako oblíbenou knihu *Děti z Bullerbynu* (1,3 %), kterou následoval *Pán prstenů*. Ostatní knihy výrazně nepřesáhly jedno procento.

Graf 3.6 Autor oblíbené knihy – TOP 10 (dětí 9–14 let)

Označení nejpobulárnějšího autora pak bylo logickým dšsledkem jmenování titulů nejpobulárnějších knih — mladší děti ve věku 6–8 let volily nejčastěji Jeffa Kinneyho (6 dětí), autora *Deníku malého poseroutky*. Druhým nejčastěji uváděným autorem pak byla Božena Němcová.

Mezi oblíbenými autory starších dětí ve věku 9–14 let se kromě Joanne Kathleen Rowlingové (*Harry Potter*), Jeffa Kinneyho (*Deník malého poseroutky*) a Stephenie Meyerové (*Stmívání*) umístili i Thomas Brezina a Jaroslav Foglar (oba rovněž autoři knižních cyklů). (Autoři, kteří jsou zobrazeni v grafu, byli vybráni alespoň deseti dětmi.)

KVALITATIVNÍ POHLED NA VÝBĚR KNIH KE ČTENÍ A ČTENÁŘSKÉ PREFERENCE DĚTÍ

Analýza individuálních rozhovorů ukázala, že děti ve věku 6–8 let si vybírají knihy k zájmovému čtení z různých zdrojů, z nichž nejčastějším bývá domácí knihovna obsahující nejen knížky, které dítě nebo jeho sourozenec dostali jako dárky, ale často i dětské knížky po rodičích. Část mladších dětí si také půjčuje knížky pravidelně v knihovnách.

Pro děti v 1.–3. třídě je při výběru knížky prvořadý vizuální vjem — důležitá jsou velká písmena, obrázky, tloušťka knížek (mnohastránkové knížky děti odrazují, jsou asociovány s delším čtením, a tím pádem i s větší námahou) a obálka knížky včetně titulu.

V tomto věku si děti knihy ke čtení již vybírají často samy, vliv rodiče jako poradce je však významný: *Zčásti se jí snažím pomoci vybrat knížku, kde by měla víc textu, protože si myslím, že ona sama si vybírá spíš podle obrázků. Jí se to líbí spíš vizuálně, ale snažím se, aby víc četla, a chci jí najít podle toho odpovídající knížku (rodič). Knížky, které čteme, společně vybíráme, většinou ty, které jsou povinné, jako četba ve škole, a které by ho mohly zajímat. Další knížky se vybírají podle toho, jestli dostal tip od kamarádů, nebo my, jestli se nám jako malým líbily. Takže srandomní, zábavný, ne nudný (rodič).*

Pokud se dětem nějaká edice nebo autor zalíbí, půjčují nebo kupují si od nich i další tituly. Příkladem může být Thomas Brezina a edice Klub záhad, knížky od Astrid Lindgrenové nebo komiksy *Garfield*, *Simpsonovi* atd. Někteří silní čtenáři mají také tendenci číst oblíbenou knížku opakovaně, příkladem toho mohou být ve výzkumu několikrát zmíněné *Děti z Bullerbynu* od Astrid Lindgrenové.

V dnešní době výběr titulů ke čtení ovlivňují u menších dětí rovněž média, přestože si to část rodičů nepřipouští. Nejedná se však přímo o vliv reklamy na titul jako takový, jako spíš o knížky, jejichž filmové zpracování děti viděly: *Média jej ovlivnila. To je jasné. „Simpsonovi“ hlavně. Protože nejprve viděl film a pak četl komiks (rodič). Rozhodně. Často výběr té knížky ovlivní to, že to viděl v televizi nebo v divadle (rodič).* V některých případech tak může filmové zpracování vhodně podpořit aktivní dětské čtenářství.

Děti navštěvující 1.–3. třídu základní školy někdy také dostávají ve škole nabídku z knižních katalogů: *Teď si zrovna nic nevybavím, že by billboard nebo reklama ho ovlivnila. Dostávají ve škole propagační materiál na knížky. Přijde a řekne, mami, tuhle bych chtěl. Ale vím, že když mu ji koupím, tak bude ležet v koutě (rodič).*

Děti v tomto věku si pro své volnočasové čtení (čtení pro radost, zábavu, pro příjemný zážitek) vybírají zejména knížky dobrodružné a vtipné: *Jo, baví mě to. Jsou tam příběhy, mám rád obrázky, ty, který jsou dobrodružný (dítě). Hmm. Hmm. Podle toho, jestli jsou jakoby srandovnější nebo napínavější (dítě).*

Ukazuje se, že jsou to právě komiksy, které mohou přivést děti i ke čtení složitějších textů a knížek. Komiksy totiž splňují důležitá kritéria dnešních dětí — jsou tenké, plné obrázků, textu je relativně málo, často se jedná o kombinaci vtipného a dobrodružného příběhu: *Asi se mi to čte dobře, protože má jakoby takovejhle kousek čtení, pak takovejhle obráček (dítě).*

V moderovaných diskusích se **děti ve věku 9–14 let** vyjadřovaly k tomu, odkud a na základě čeho si knihy vybírají, ve stejném duchu, jak o tom hovoří výsledky kvantitativní části výzkumu.

Starší čtenáři se obracejí nejčastěji na rodinu, knihovnu a internet. Specifický je však typ knih, které takto získávají. Od rodičů nebo prarodičů (respektive z jejich knihoven) je to většinou takzvaná klasika a knihy vybrané jako školní doporučená či povinná četba. Mnoho mladých čtenářů si vybírá knihy ke čtení z rodinné knihovny proto, že je jim nejbližší, a je to tudíž ta nejpohodlnější možnost: *My máme doma velkou knihovnu, takže si vybírám knížky po dědovi nebo po strejdovi (žák, 8. třída).* Touto cestou se také přenášejí a jsou mezigeneračně prověřovány čtenářské hodnoty: *Občas mi doporučí táta. Třeba knížky, které se jemu líbily v mládí (žák, 5. třída).*

Novější knihy a současné čtenářské trendy přicházejí buď od starších sourozenců, nebo z prostředí internetu, kde mají mladí čtenáři možnost zadávat více kritérií najednou, sledovat obsahy knih, číst ukázky, procházet diskuse ke knihám apod.

Dalším zdrojem knih, i když ne tak častým, jak by se mohlo zdát podle mnohdy masového generačního zájmu o určité tituly, je půjčování od kamarádů. Ti jsou zároveň častou inspirací pro výběr vhodné knihy: *Já si knížky vybírám, když mi je někdo doporučí — kamarád — nebo když ji někdo četl a bavila ho, tak se zeptám, zda by mi ji nepůjčil (žák, 7. třída).*

Většinou však starší děti kombinují tipy ze všech těchto zdrojů: *Já se většinou zeptám knihkupce nebo kamarádka doporučí knížku. Nebo na internetu mi vyjede obsah knížky, a pokud je zajímavá, tak si ji koupím (žákyně, 9. třída).*

Nechybí samozřejmě vybírání knih v knihovně, tam však často čtenáři zavítají, až když mají tip odjinud. Mezi diskutujícími, zejména staršími dětmi, byli zastoupeni i ti, kteří chodí do knihovny často právě proto, aby se zeptali knihovnice, jakou knihu by si mohli přečíst.

Při samotném výběru knihy ke čtení hraje roli několik dalších faktorů — pro mladší čtenáře (9–11 let) je podstatné to, zda má kniha odpovídající velikost písma, jak je „tlustá“, jaký je titul apod.): *Podle písma a podle toho, jak je tlustá. Vybírám si ji doma v knihovně. Já chodím do knihovny. Tam se podívám na písmo, jak je velké. Jak je knížka tlustá, to asi neřeším (žák, 5. třída).* Dvanáctiletí a starší čtenáři si pak častěji vybírají podle prvních

dvou stránek, podle atraktivitu nadpisu nebo podle paratextu: *No, já si je vybírám tím, že si přečtu úvod, o čem to je, a když mě zaujme, tak si ji pak půjčím, když by mě pak nebavila, tak by to byla škoda. A když je třeba víc dílů a ta první se mi líbila, tak si řeknu, že si ty další už koupím* (žák, 7. třída). Někdy rozhoduje i avizovaný průběh děje (syžetové schéma) a typ konce (nejčastěji dobrého, ale i zde se našly výjimky z pravidla): *Mě baví fantasy. Mám radši realistické knížky. A nemám ráda knížky, u kterých vím, že to skončí dobře. Mám radši knížky se špatným, ale zajímavějším koncem* (žákyně, 9. třída).

U starších čtenářů se také proměňuje čtenářský vkus — postupně přecházejí od vtípných knih k napínavějším nebo zamilovaným, od pohádek a jednoduchých příběhů ke složitějším textům, k literatuře faktu, někdy i zcela mimo intencionální žánry (například *Člověk Havel* v četbě žáka 5. třídy základní školy).

Došlo samozřejmě i na knižní boomy posledních let: *Harry Potter* stále zůstává pro děti fenoménem, ale dnešní děti Harryho Pottera znají zejména z filmů a již méně z knížek. Dalším skutečným knižním hitem dnešních dětí je *Deník malého poseroutky*, který zaujal i nečtenáře zejména svým vtípem, množstvím zábavných obrázků a také tím, že knížky jsou „přijatelně“ dlouhé. Právě Greg Heffley, hlavní postava těchto knih, byl nejčastěji jmenován jako oblíbený „knižní hrdina“.

Děti považují za lepší nejprve si knížku přečíst a až potom zhlédnout její zfilmovanou verzi. Přesto se často v dnešní době stává, že právě film, který zhlédnou, je přivede k tomu, aby si knížku přečetly (jako například *Stmívání* nebo *Harry Potter*, *Hobit* či *Pán prstenů*).

Kvalitativní zkoumání dalších charakteristik čtenářského chování současných českých dětí — jejich čtenářských preferencí, způsobů získávání knih, oblíbených žánrů, autorů a titulů — ukázalo na mnoho jemnějších nuancí, jež je nutno vést v patrnosti, pokud chceme čtenářství dětí rozumět a pokud je naším zájmem je rozvíjet a kultivovat.

VÝKLAD/INTERPRETACE

- ▶ Se zvyšujícím se věkem dětí klesá vliv rodičů na výběr knihy a roste vliv kamarádů a internetu. Škola si svůj vliv zachovává napříč demografickými charakteristikami, protože spíše než „doporučení“ ukládá povinnost přečíst danou knihu.
- ▶ Děti ve věku 6–8 let nejčastěji získávají knížky doma (od rodičů), a to v podobě dárku v případě nových knih nebo výběrem z domácí knihovny, kde se jedná o knížky „zděděné“ po rodičích nebo starších sourozencích. Mladší děti si knihu vybírají také přímo v knihkupectvích, která navštěvují opět nejčastěji s rodinnými příslušníky. Poměrně častým zdrojem získávání knih je pro ně rovněž půjčování knížek od kamarádů. Zhruba polovina dětí v této věkové kategorii si vybírá knížky ve veřejných knihovnách, třetina z nich využívá školní knihovny. Mezi dětmi ve věku 9–14 let, které čtou alespoň jednu knihu za čtrnáct dní, jsou nejrozšířenější dva druhy doporučení, a to povinná školní četba a doporučení od kamarádů. Povinná školní četba určuje třetině starších dětí, co budou číst. Následuje doporučení od dospělých (rodičů a učitelů). Doporučení

z knihovny má vliv pouze na každé desáté dítě. Dívky jako celkově nadšenější čtenářky dají častěji než chlapci na doporučení od kamarádů, vliv doporučení od rodičů a povinné školní četby je u obou pohlaví stejný. Chlapci častěji využívají jako zdroj inspirace internet, naopak méně často knihovnu. Pro 13 % starších dětí je nejrozšířenějším zdrojem knih nákup s rodiči.

- ▶ Mladší děti (6–8 let) si samy vybírají knihy ke čtení zejména na základě vizuálního vjemu — důležitá jsou pro ně velká písmena, obrázky, tloušťka knížek („tlusté“ knížky děti většinou odrazují) a obálka knížky včetně titulu. Starší děti (9–14 let) si samy častěji vybírají knížky svých oblíbených autorů nebo oblíbených žánrů. V knihkupectvích čtou knižní záložky nebo si vyhledávají informace na internetu. I pro ně je však rovněž důležité grafické provedení obalu (zda je zaujme).
- ▶ Nejčastějším typem čtení pro české děti ve věku 6–14 let je jednoznačně čtení pro zábavu. Druhým nejčastějším typem čtení je pak četba knih do školy — učebnic i doporučené beletrie. S věkem roste zájem o naučné knihy. Nejméně populární jsou pro české dětské čtenáře noviny a časopisy.
- ▶ U mladších dětí (6–8 let) jsou nejpobulárnější pověsti a pohádky, následují knihy o přírodě a zvířatech. Velmi oblíbené jsou také příběhy o dětech a mládeži, dobrodružné knihy a komiksy. S vyšším věkem roste zájem o dobrodružné knihy, sci-fi, fantasy, příběhy o lásce a také o historické a životopisné knihy. U starších dětí (9–14 let) jsou zcela nejpobulárnější knihy o přírodě a zvířatech (výrazně častěji u dívek) a dobrodružné knihy. Populární zůstávají i pohádky či pověsti a rovněž komiksy. Nejméně oblíbené jsou u starších dětí (nezávisle na demografických kategoriích) básničky a cestopisy.

Čtenářské zázemí v rodině

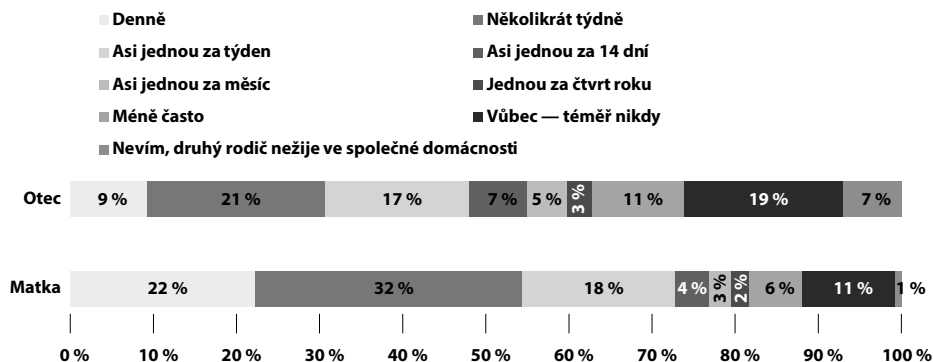
Tato kapitola se podrobněji věnuje otázce kvality čtenářského zázemí v rodinách. Hlavním cílem bylo zmapovat čtenářské návyky rodičů, charakter společných čtenářských zážitků rodičů a dětí, četnost předčítání a další ukazatele, které vypovídají o celkové (ne)čtenářské atmosféře v dané rodině. Postoje rodičů ke čtení a jejich schopnost motivovat děti k rozvoji čtenářských dovedností a vztahu ke knihám mají již od útlého věku na děti zcela zásadní vliv. Ukazuje se, že působení čtenářských vzorů v rodině, pravidelné předčítání a dostupnost dostatečného množství kvalitních dětských knih (ať už v domácí nebo veřejné knihovně) představují jedny z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících rozvoj pozitivního vztahu ke knihám a čtení, a to zejména u mladších dětí. Výsledky interpretované v této kapitole jsou zároveň velmi důležitým argumentem pro přípravu programů zaměřených na rozvoj předčtenářských a raných čtenářských dovedností, jejichž cílovou skupinou jsou rodiče (prarodiče, chůvy a další osoby pečující o nejmenší děti).

ČTENÁŘSTVÍ RODIČŮ

První oblastí související se čtenářským zázemím v rodině, která byla v rámci výzkumu sledována, byly čtenářské návyky rodičů. U mladších dětí (6–8 let) bylo možno ptát se i rodičů, kteří byli dotazováni přítomni. Nejprve tedy byli dotázáni sami rodiče, dotazník pro děti pak obsahoval otázku zaměřenou na vnímání rodičů jako čtenářů. Z odpovědí rodičů bylo zřejmé, že častěji čtou matky než otcové. Více než polovina matek (54 %) čte alespoň několikrát za týden. Otců v této kategorii je pouze necelá třetina. Četnost čtení je pozitivně ovlivněna mírou dosaženého vzdělání.

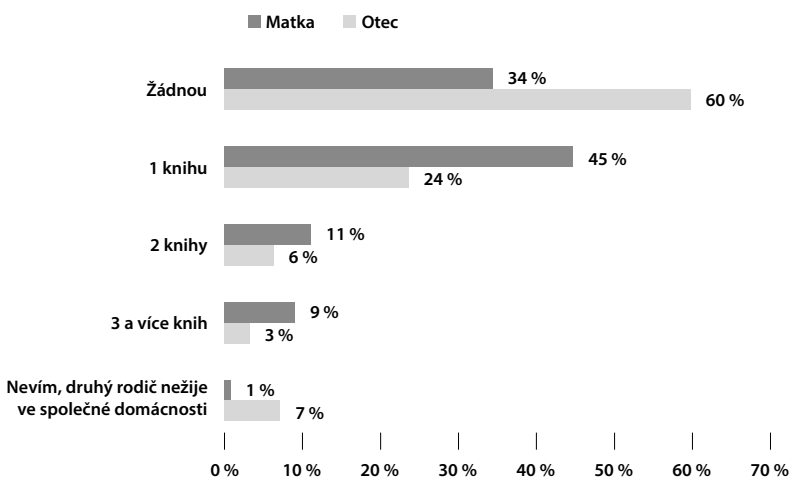
Odpovědi na otázku týkající se počtu přečtených knih se v podstatě shodovaly s výsledky týkajícími se četnosti čtení. Nejčastěji se vyskytovala odpověď dokládající četbu jedné knihy měsíčně (45 % maminek, 24 % tatínků). Více knih za měsíc zvládne přečíst jen malá část dotázaných rodičů. Žádnou knihu za měsíc nepřečte 60 % tatínků a přibližně třetina dotázaných maminek.

Graf 4.1 Jak často čtete Vy a Váš partner? (otázka na rodiče dětí 6–8 let)

Zajímavé je srovnání pohledu rodičů s pohledem dětí. I mladší děti (6–8 let) na otázku týkající se čtenářství rodičů odpovídaly samy, bez pomoci rodičů. Otázky se týkaly toho, zda rodiče čtou, a pokud ano, jaký typ literatury. Z výsledků vyplývá, že pokud jde o čtení knih, i v očích dětí jsou maminky většími čtenářkami než tatínkové. Obdobný výsledek byl i u časopisů. Pokud jde o čtení novin, je situace opačná: dvě třetiny tatínků jsou vnímány jako čtenáři novin, u maminek jde pouze o jednu třetinu. Více než pětina dětí uvedla, že jejich tatínek „*nic moc nečte*“, u maminek tato odpověď zazněla pouze v 11 %. U této otázky se neprojevila odlišnost vnímání čtenářství rodičů v závislosti na pohlaví dítěte.

Graf 4.2 Kolik knih přečtete za měsíc Vy a Váš partner? (otázka na rodiče dětí 6–8 let)

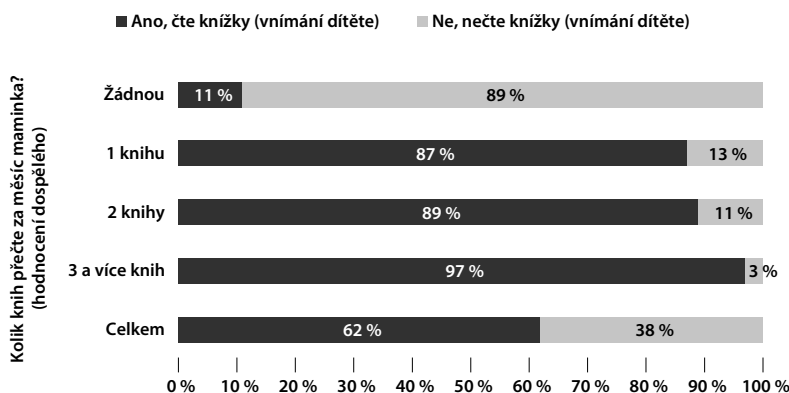

I u starších dětí hrají čtenářské návyky rodičů stále velmi důležitou roli ve vývoji a upevnování postojů ke čtení a knihám. Výsledky výzkumu ve věkové skupině 9–14 let potvrzují výsledky vyplývající z odpovědí mladších dětí a jejich rodičů. Otec a matka mají obvykle poměrně odlišné čtenářské návyky, ženy čtou častěji knihy a časopisy, zatímco muži dávají přednost novinám. Z grafu je patrné, že chlapci jsou méně nadšenými

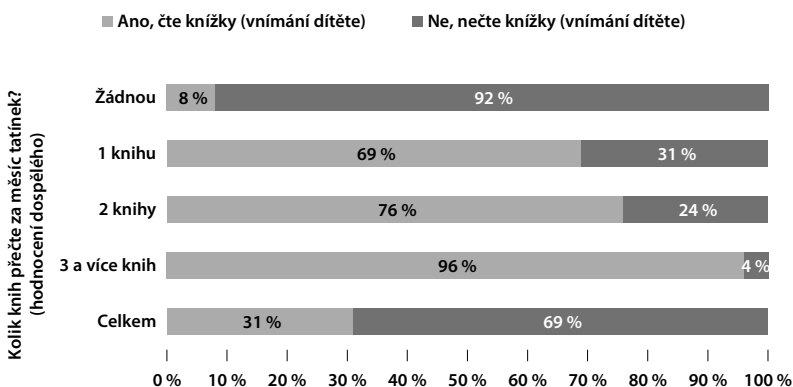
čtenáři, a to se přenáší i do dospělosti, kdy čte dvakrát více matek než otců. Samozřejmě do tohoto vztahu mohou vstupovat i jiné faktory, jako pracovní vytíženost nebo to, jak rozdílně vnímají děti aktivity svých rodičů. Knihy čtou častěji matky s vyšším vzděláním než ženy s nižším dokončeným vzděláním, otcové jsou nejčastěji vnímáni jako čtenáři novin nezávisle na dosaženém vzdělání. V části výzkumu věnované dětem ve věku 9–14 let odpovídaly na dotazy týkající se čtenářství rodičů pouze děti samotné.

Jako velmi zajímavé se ukázalo srovnání odpovědí týkajících se počtu knih, které přečtou rodiče za měsíc, a vnímání čtenářství rodičů ze strany dítěte. Z již výše uvedeného důvodu bylo toto srovnání možné pouze ve skupině mladších dětí. Zde se projevil poměrně velký rozdíl mezi vnímáním míry čtenářství u matek a otců. Maminka je vnímána jako čtenářka již od jedné přečtené knihy za měsíc (uvedlo 87 % dětí). U maminek, které přečtou dvě knihy měsíčně, je výsledek obdobný (89 %). U tatínků je tento poměr horší. Tatínci, kteří přečtou jednu či dvě knihy měsíčně, jsou pouze z 69 %, respektive 76 % vnímáni jako čtenáři. Tento nepoměr se srovná až na úrovni tří a více přečtených knih měsíčně.

Graf 4.3 Vnímání čtení maminky — sebehodnocení dospělých a vnímání dotazovaného dítěte (děti 6–8 let)

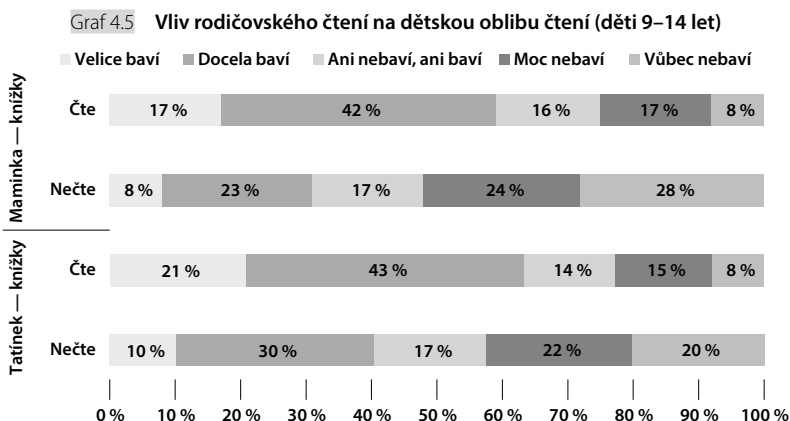

Graf 4.4 Vnímání čtení tatínka — sebehodnocení dospělých a vnímání dotazovaného dítěte (děti 6–8 let)

Jedním z možných vysvětlení tohoto nepoměru je fakt, že otcové tráví s dětmi méně času a knihy mohou číst častěji i mimo domov. V takovém případě je dítě výrazně méně vnímá jako čtenáře knih. Je také pravděpodobné, že děti si maminky spojují s knihami i díky častějšímu předčítání. Maminka s knihou v ruce je pro děti známější a přirozenější obrázek než tatínek ve stejné situaci. Zejména menší děti si pak možná tuto skutečnost spojují obecně se čtenářstvím či nečtenářstvím rodičů.

Další velmi zajímavou charakteristikou je skutečnost, zda děti čtení knih baví v závislosti na tom, jak intenzivními čtenáři jsou jejich rodiče. Tato závislost je zde ukázána na příkladu dětí ve věku 9–14 let. Velký vliv se prokazuje u obou rodičů: pokud maminku vnímají jako čtenářku knih, 17 % dětí *velice baví* čtení, což je dvakrát více, než pokud maminku jako čtenářku nevnímají. U otce je vliv podobný. Opačná negativní kategorie (*vůbec nebaví*) má také výrazně větší zastoupení u dětí, jejichž rodiče knihy nečtou.

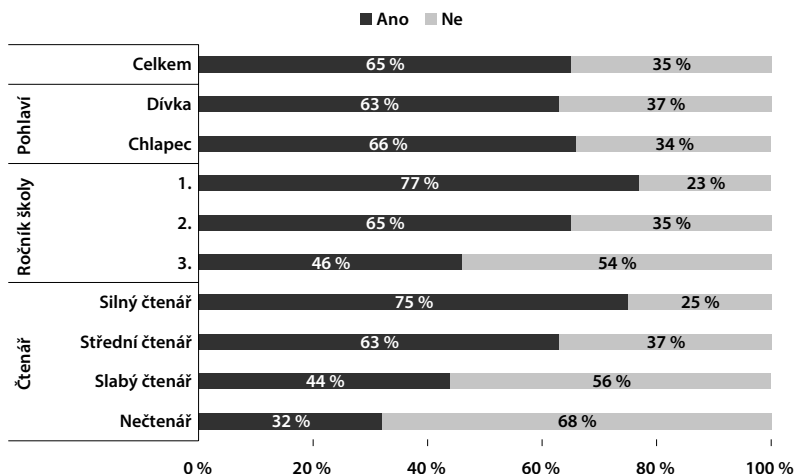
Výše uvedený výsledek je zcela klíčový pro potvrzení a pochopení toho, jaký význam hraje kvalitní čtenářské zázemí v rodině pro rozvoj pozitivního vztahu dětí ke čtení a knihám. Z grafu je patrné, že pokud nečte knihy maminka, má to větší vliv na negativní vztah dítěte ke čtení, než když nečte tatínek. Naopak, pokud je tatínek čtenářem, působí jako silnější motivace pro budování pozitivního vztahu dítěte ke čtení, než když je čtenářkou maminka.

PŘEDČÍTÁNÍ RODIČŮ DĚTEM

Předčítání z knih již od raného dětství bývá velmi často považováno za klíčový okamžik budování pozitivního vztahu dětí ke knížkám a čtení, a proto byla této problematice věnována pozornost i v našem výzkumu. Výsledky se liší v závislosti na věkové skupině. Je zjevné a logické, že ve věkové kategorii 6–8 let je role předčítání významnější než u starších dětí. V části dotazníku určené pro rodiče mladších dětí byla zařazena otázka, která zjišťovala, zda nějaký dospělý z rodiny předčítá dítěti z knih, a pokud ano, jak dlouho předčítání obvykle trvá. Ukázalo se, že dětem, které chodí do 1.–3. třídy, stále alespoň

někdy předčítá knihy 65 % dospělých. S věkem pak toto číslo klesá. Jako velmi silný vliv se v této otázce ukázala míra čtenářství dítěte samotného. Silným čtenářům je předčítáno častěji než čtenářům slabým. Průměrná doba předčítání je asi dvacet pět minut.

Graf 4.6 Předčítáte Vy nebo jiní dospělí dítěti z knih? (rodiče dětí 6–8 let)

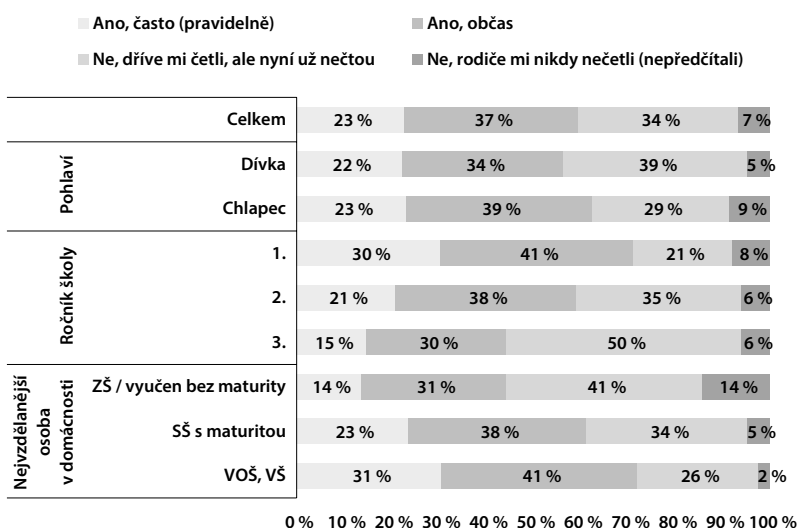
Jako výrazně méně populární se ukázalo předčítání z časopisů nebo z novin, a to bez ohledu na to, zda je dítě silný nebo slabý čtenář. Předčítání z časopisů obvykle trvá asi dvacet minut.

Na otázku týkající se předčítání odpovídaly i děti. Mladší děti odpovídaly většinou samostatně, ale byla možná i spolupráce s rodičem. Celkově je možno konstatovat, že děti hodnotily předčítání ze strany rodičů velmi podobně jako rodiče. Naprostá většina dětí si uvědomuje, že jim je, či v minulosti bylo, předčítáno. 23 % dětí uvedlo, že jim rodiče stále ještě pravidelně předčítají. 37 % dětí zmínilo, že jim stále někdo předčítá, ale již ne pravidelně. Přibližně třetina dětí někdo v minulosti předčítal, ale v současnosti již ne. Pouze 7 % dětí uvedlo, že jim rodiče nikdy nepředčítali (nebo si to nepamatují). Není překvapivé, že se intenzita předčítání snižuje s tím, jak děti rostou. V 1. třídě rodiče pravidelně předčítají téměř třetině dětí. Ve 2. třídě se jedná o 21 % dětí a ve třetí třídě již jen o 15 % dětí. V souvislosti s intenzitou předčítání se opět zásadně projevuje vliv vzdělání rodičů. 14 % dětí z rodin, kde má nejvýše vzdělaná osoba pouze maturitu, si nevzpomíná, že by jim vůbec kdy bylo předčítáno (srovnej s hodnotou 7 % v rámci celkových výsledků). V rodinách, kde někdo ze členů domácnosti získal vysokoškolské vzdělání, se jedná pouze o 2 % dětí.

K zamyšlení vybízí zejména jeden z výše uvedených výsledků výzkumu, a to fakt, že silnějším čtenářům je častěji předčítáno než čtenářům slabším. Naskytá se zde otázka příčiny a následku. Silnějším čtenářům bylo pravděpodobně již od útlého dětství předčítáno více, a (mimo jiné) i proto se u nich rozvinul pozitivní vztah ke čtení a knihám, který vyústil v kvalitní zvládnutí čtenářské techniky a četnější čtení knih pro zábavu. A také častější vyžadování předčítání a společných čtenářských chvil s rodiči či jinými

rodinnými příslušníky ještě dále upevňuje pozitivní vztah dítěte ke knihám a čtení. Slabším čtenářům by tyto společné chvíle u čtení knih velmi prospěly a možná by pomohly ještě ve školním věku zvrátit směřování k životní dráze slabého čtenáře. Buď jim však bylo méně předčítáno vždy, nebo rodiče přestali předčítat příliš brzy — například v okamžiku, kdy dítě ještě nemělo dostatečně zvládnutou techniku čtení. Případně se rodiče nechali odradit negativní reakcí dítěte na výzvy ke společnému čtení či předčítání. V každém případě se období, kdy se dítě učí číst samo, ukazuje být rizikovým obdobím pro předčítání a společné chvíle rodičů a dětí strávených nad knihami. A je zásadní dostatečně a vhodně informovat rodiče o významu předčítání také u dětí ve věku přibližně 6–8 let, případně i později.

Graf 4.7 Čtou ti někdy rodiče? (děti 6–8 let)

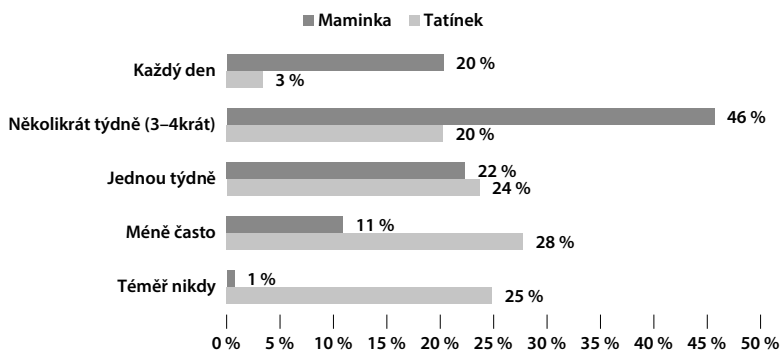

Přístup ke společnému, převážně večernímu, čtení je v rodinách individuální. Většina rodičů (zejména maminek) dětem v předškolním věku čte, často je však předčítání ze strany rodičů utlumeno či ukončeno v okamžiku, kdy se dítě naučí číst samo a navíc je motivováno školou k tomu, aby si samo četlo. O tom svědčí i výpovědi rodičů: *Dřív jsme si četli, teď už ne. Jen takhle po obědě řeknu staršímu synovi, ať si jde číst s Aleškem, ať je chvílka klidu* (rodič). Společné čtení se tak postupně vytrácí a děti si čtou samy, nebo se společné čtení mění na předčítání rodičům. *Čtení spolu znamená, že on mi předčítá. Nebo dítě předčítá v rámci úkolu do školy.*

Někdy starší sourozenci využívají toho, že se předčítá mladším sourozencům, a poslouchají. Rodiče však v takovém případě často řeší problém výběru správné knihy, která by bavila děti různého věku. Výzkum poukázal na to, že i v případě, že děti čtou relativně plynule, mohou mít ještě někdy problém uvědomovat si při čtení i obsah čteného textu. *Nevím, když čte sama nějaký příběh, tak neví, o čem ještě čte. Ještě tomu tak nějak nerozumí, co čte. O čem to vlastně ten příběh je.* Proto je velmi důležité, aby rodiče nepřestávali

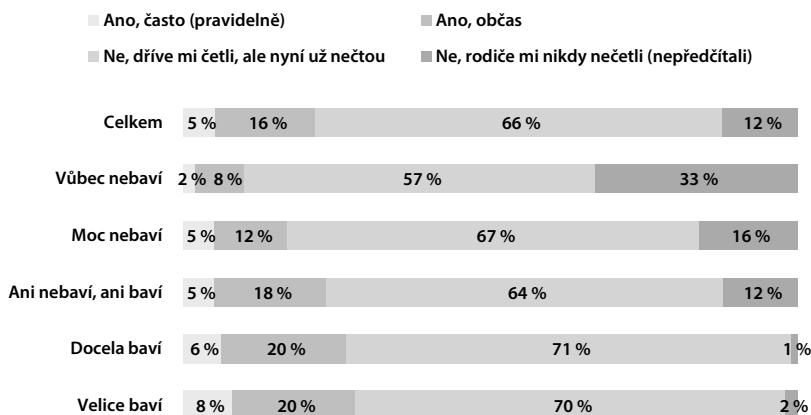
číst dětem příliš brzy. Při předčítání se děti mohou lépe soustředit na obsah, ptát se rodičů na význam různých slov nebo částí textu, kterým neporozuměly.

Graf 4.8 Jak často svým dětem předčítáte, například před spaním? (rodiče dětí 6–8 let)

Pokud dítě řeklo, že mu rodiče stále alespoň občas předčítají, bylo následně od rodiče přítomného dotazování zjišťováno, jak často předčítá maminka nebo tatínek. Nejobvyklejší je předčítání několikrát týdně od maminky (46 %), tatínkové také někdy předčítají, ale spíše méně často, asi jednou za týden. Obecně se nejčastěji předčítá nejmladším dětem, s věkem intenzita předčítání mírně klesá. Na vyšší intenzitu předčítání má vliv především vzdělání matky, zatímco vzdělání otce má vliv pouze malý.

Graf 4.9 Vliv předčítání rodičů na dětskou oblibu čtení (dětí 9–14 let)

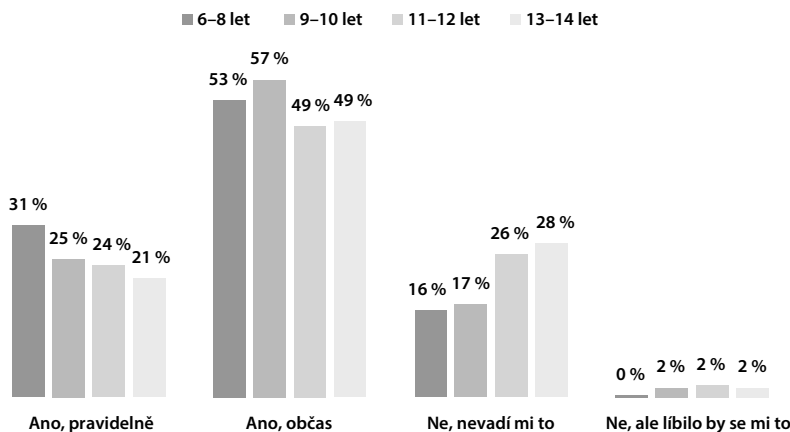
Ani část výzkumu věnovaná věkové skupině 9–14 let neopomněla otázky týkající se předčítání. Ale právě vzhledem k věku dotazovaných dětí se jedná o poněkud problematickou charakteristiku čtenářského zázemí v rodinách. Pouze pětina dětí ve věku 9–14 let ještě alespoň občas poslouchá čtení od rodičů. Nicméně rodiče nikdy nečetli (nebo si to nepamatují) 12 % dětí, ani když byly malé, což lze považovat za číslo překvapivě vysoké. Vzhledem k silně převažující skupině dětí, kterým rodiče v minulosti četli, ale již nečtou, se obtížně odhaluje vliv demografických charakteristik. O něco méně četli dětem rodiče

se základním vzděláním. Dětem ve věku 9–10 let rodiče stále čtou v 11 %, starším dětem (11–14 let) už skoro nikdo nepředčítá, což je logické a je to součástí vývoje teenagera. Zajímavá je souvislost, kdy třetině dětí, které vůbec nebaví čtení, ani jejich rodiče nikdy nepředčítali. Naopak rodiče nikdy nepředčítali pouze 2 % dětí, které velice baví čtení. Tato závislost se projevuje téměř lineárně, ale právě pouze ve specifické kategorii „nikdy nečetli“, což může být i důsledkem specifického rodinného prostředí, kde se dětem nikdy nepředčítalo.

KNIHA JAKO DÁREK

Skutečnost, zda je běžné darovat dětem knihy jako dárek k narozeninám, k Vánocům či k jiným příležitostem, doplňuje celkový obraz čtenářského zázemí dané rodiny. Proto byla této charakteristice věnována pozornost v otázkách určených oběma věkovým skupinám dětí.

Graf 4.10 Dostáváš knihy jako dárek k narozeninám, Vánocům apod.? (děti 6–14 let)

Téměř třetina dotázaných dětí ve věku 6–8 let dostává pravidelně knihy jako dárek, polovina dětí alespoň občas. Pouze každé šesté dítě nedostává knihy vůbec. Tyto děti však uvádějí, že jim to nevdám. Základní demografické charakteristiky mají pouze malý vliv na intenzitu obdarování knihami. Logická pozitivní souvislost je mezi frekvencí čtenářství a množstvím knížek, které děti dostávají. I u starších dětí je obdarování knihou způsobem podpory dítěte ve čtenářství ze strany rodiny. V naprosté většině případů lze předpokládat, že obdržení dárku v podobě knihy by se pak mělo stát automatickou motivací k jejímu přečtení. Téměř čtvrtina dotázaných dětí ve věku 9–14 let dostává knihy jako dárek pravidelně, polovina dětí alespoň občas. Pouze čtvrtina dětí nedostává knihy vůbec, ale nevdám jim to. Obecně je problematické interpretovat tento výsledek jako pozitivní, či negativní. Zdá se, že naprostá většina dětí, pro něž je kniha vítaným dárkem, je tímto způsobem alespoň občas obdarována. Ve všech zahrnutých věkových kategoriích je minimum dětí (maximálně 2 %), kterým by se líbilo dostat knihu jako dárek, ale přitom ji nedostávají, a to ani občas.

Knihy jako dárek častěji dostávají dívky než chlapci, což je odrazem i celkově většího zájmu dívek o čtení. Chlapcům však knihy jako dárky přesto nechybí. Jediná skupina, která by chtěla dostávat knihy jako dárky častěji, jsou děti, které mají více než tři sourozence, ale tam je pravděpodobným stimulem spíše nutnost o vše se s nimi dělit. Jasně průkazná je také souvislost darování knihy a obliby čtení. Knihy jako žádaný dárek dostávají většinou děti, které čtení baví. Více než polovina z těch dětí, kterým nevdají, že knížky jako dárky nedostávají, vůbec nečte (v kategorii 6–8 let jde o 65 % dětí, v kategorii 9–14 let o 63 % dětí).

KVALITATIVNÍ POHLED NA VNÍMÁNÍ A PODPORU ČTENÁŘSTVÍ DĚTÍ ZE STRANY RODIČŮ

Naprostá většina rodičů se domnívá, že čtení je pro děti prospěšné a důležité: *Rozšiřuje slovní zásobu, gramatiku, děti se učí vyjadřovat, rozšiřuje dětem fantazii. Myslím, že čtení je obrovsky přínosné pro děti i dospělé, protože v knihách je uložena dosavadní kultura lidstva a rozhodně bychom neměli dopustit, že by kultura knih a čtení byla vytěsňena novodobou mánií elektronických médií* (rodič). Dnešní děti, a to i malé, však na rozdíl od preferencí rodičů častěji sáhnou po počítači, tabletu nebo mobilu než po knize.

Maminky mají ke knihám silnější vztah a čtou je častěji než tatínkové. Také častěji s dětmi navštěvují knihovny: *Táta nečte vůbec, maximálně noviny. Já přece chodím do knihovny furt. Vždyť já si furt čtu* (matka). Také jsou to častěji maminky, které dětem před spaním předčítají. Většina dnešních dětí tak vyrůstá v prostředí, kde je čtení knížek výlučně záležitostí maminek: *Čtou Tvoji rodiče? — Máma. — A táta? — Ten moc ne. — Ten si čte noviny nebo časopisy? — Někdy jo. — Četl ti někdy táta, když jsi byl malej? — Asi jednou jo. Výmluvným dokladem tohoto trendu jsou i odpovědi jiného tázaného dítěte: Čteš si někdy s maminkou nebo tatínkem? — Jo, čtu. — S maminkou asi, co? — Hm. Táta nemá čas a paří na počítači.*

Rozdíly mezi tím, jak vypadá čtení s maminkou a jak s tatínkem, jsou individuální. Někteří tatínkové při čtení spíše „zaskakují“ a „méně se snaží“: *No, když čte máma, tak máma to jakoby říká jiným hlasem, když to čte, a táta má furt stejnej hlas. Takže to není ono* (dítě). Nicméně existují i rodiny, kde se tatínkové věnují předčítání dětem téměř v takové míře jako maminky a jsou naopak kreativnější. Tatínkové dávají přednost literatuře faktu, maminky beletrii (románům a příběhům). Nicméně jsme zaznamenali i opačný názor jednoho tatínka, který čtení dítěte příliš nepodporuje: *Na výběru knížek se nepodílím. Podle mě by měla dělat jenom tenis* (otec).

Většina rodičů se však snaží motivovat děti ke čtení: *Kupuji jí často knížky a chodí do knihovny a hledáme zatím vztah ke knížkám* (matka). Někteří rodiče děti ke čtení i nutí (trvají na tom, aby si šly číst, atd.): *No bohužel nutím, kdybych jí dala na vybranou, tak jednoznačně vítězí televize a počítač* (matka).

Často se tak děje kvůli škole, jednak z hlediska rozvíjení čtenářských dovedností, jednak v rámci úkolů, které děti ze školy v oblasti čtení dostávají: *Ano, to je jasný, kvůli škole. Já*

nemůžu srovnávat, ale nás nemuseli tolik nutit do čtení. Ale u našich kluků, zejména u toho staršího, je potřeba být důslednější. Ale pokud to není potřeba, tak bych nenučila (matka).

Někteří rodiče dětem čtení spíš „připomínají“: *Někdy mě nutí. Někdy jdu sám a někdy mi to řeknete (dítě).* V tom, jak děti motivovat, se však názory rodičů různí. Někteří rodiče nastavují pravidla omezením jiných (z jejich pohledu) méně žádoucích aktivit: *Já nevím. My to máme nastavený tak, že na televizi a na internet se běžně nekouká. To je něco výjimečného. Anebo hrát si prostě může chvíli před spaním, když je všechno hotovo. A většinou pak, když dohrajou, tak si jdou číst (rodič).*

V některých rodinách naopak převládá přesvědčení, že děti si musí cestu ke knížkám najít samy a přijít na to, že čtení je dobré. Tento názor byl zmíněn i v předchozí kapitole: *Musím říct, že teď bych je podporovala, to ne. Musím říct, že to je na mojí vině. Ale ty děti na to musí přijít samy. Nechci je do toho tlačit. Myslím si, že toho mají ze školy tolik. Ale s radostí mu koupím knížku v rámci možnosti, pokud ji bude chtít (matka).*

Někdy však přílišná motivace může být kontraproduktivní, a to i pokud je cílem zejména zlepšení čtenářských dovedností: *Já vlastně za sebe, to jak jsme četli hodně nahlas, tak možná to asi nebyl ten moment, který by přispěl k oblíbenosti čtení. Jo, protože najednou jsme to museli dělat. A dělali jsme to, protože musíme. Možná kdybych nechala Terezku, ať si čte sama, tak kdyby si ty knížky vybírala sama, tak by ten zlom asi nastal daleko dřív. Těžko říct (rodič).*

Některé děti čtou nahlas, jiné potichu, řada dětí to střídá — rodičům a úkoly do školy čtou nahlas: *Občas potichu, nahlas mladšímu sourozenci, dětem ve školce, mamince. Já čtu mamce úkoly ze slabikáře. Před spaním si nečtem. To koukám na telku (dítě).*

KVALITATIVNÍ POHLED NA VLIV RODINNÉHO ZÁZEMÍ NA ČTENÁŘSTVÍ STARŠÍCH DĚTÍ

Postupem času se starší děti odpoutávají od přímého vlivu rodiny na své čtenářství, rodina je však stále nepřímou motivuje ke čtení knižním dárkem nebo působením rodičů jako čtenářských vzorů. Fakt, že rodiče pravidelně dohlížejí na četbu dítěte a že tento způsob domácí čtenářské výchovy je v počátcích samostatného čtení normální, dokládají i výroky starších školáků, kteří se zúčastnili moderovaných diskusí: *Dřív jsem musel denně přečíst alespoň dvě až tři stránky, než jsem mohl na počítač (dítě). Tak když se nudím, tak mi třeba mamka řekne, ať si jdu něco pěkného číst, jinak mě nenučí, na to už jsem velká (dítě).*

Z vrstevnických debat o čtení v rodině rovněž zcela jednoznačně vyplynulo, že bariéra v rozvinutí skutečného (dobrovolného) čtenářství vzniká zejména tehdy, pokud jsou děti doma nuceny ke čtení nejen v mladším, ale i ve středním školním věku. A i když tomu tak je, děti si přesto samy později najdou kladný vztah ke čtení a nezůstávají čtenáři pouze z donucení: *No já nevím, máma se mě asi od 2. třídy snažila donutit ke čtení a já jí řekl, že mě to nebaví, a pak přestala. A pak asi ve 4. třídě jsem se rozečetl sám, takže si myslím, že by se asi nutit nemělo, že je to na každém zvlášť. Když si vybere ten styl nebo typ knížek, který ho bude bavit (žák, 7. třída).*

Knížky jsou ve skupině 9–14letých dětí poměrně obvyklým dárkem, dostávají je nejčastěji ke slavnostním příležitostem, jakými jsou narozeniny, svátek, Vánoce apod. Pro mnohé děti byly knihy také běžnou součástí obvyklých nákupů: *Občas jdu s mamkou do knihkupectví, tak si něco vyberu a ona mi to koupí, už mi do toho skoro nemluví, já vím, co mě baví* (dítě). Knihy jsou tedy v mnohých rodinách mezigeneračně sdílenou hodnotou.

U takzvaně slabých a středně aktivních čtenářů stačí darované knihy pokrýt veškerou potřebu knížek ke čtení, a tyto děti tudíž nejsou nuceny chodit do veřejných nebo školních knihoven: *Já jsem tam už dlouho nebyl, teď mám hodně knížek koupených, ty čtu* (žák, 7. třída).

VÝKLAD/INTERPRETACE

- ▶ Čtenářské zázemí v rodině je klíčové pro rozvoj kladného postoje ke knihám a čtení u dětí od útlého věku. Zřetelně se projevují vazby mezi čtenářstvím rodičů a čtenářstvím dětí. Vliv rodiny je patrný nejen u začínajících čtenářů, ale i u starších dětí (9–14 let). Čtenářství dětí je ovlivněno rovněž příkladem rodičů: pokud maminku vnímají jako čtenářku knih, pak 17 % dětí velice baví čtení, což je dvakrát více, než pokud maminku nevnímají jako čtenářku. Vliv otce je podobný. Opačná negativní kategorie „vůbec nebaví“ má také výrazně větší zastoupení u dětí, jejichž rodiče nečtou knihy.
- ▶ Častěji čtou matky než otcové. Více než polovina matek (54 %) čte alespoň několikrát týdně. Otců v této čtenářské kategorii je pouze necelá třetina. Četnost čtení je pozitivně ovlivněna mírou dosaženého vzdělání. Většina rodičů přečte jednu knihu měsíčně (45 % maminek, 24 % tatínků). Více knih za měsíc zvládne přečíst jen malá část dospělých. Žádnou knihu za měsíc nepřečte 60 % otců a přibližně třetina dotázaných matek.
- ▶ Děti vnímají různě čtenářství a čtenářské návyky v závislosti na tom, zda jde o tatínka či maminku. Maminka, která přečte jednu knihu měsíčně, je vnímána jako čtenářka v 87 %, u tatínků je hodnota pouhých 69 %. Obdobné je to u dvou přečtených knih za měsíc. Tento nepoměr se srovná až na úrovni tří a více přečtených knih měsíčně.
- ▶ Předčítání z knih některým z členů rodiny je v českých rodinách velmi silným fenoménem. Dětem, které chodí do 1.–3. třídy, alespoň někdy předčítá knihy 65 % dospělých. S věkem pak toto číslo klesá. V 1. třídě rodiče pravidelně předčítají téměř třetině dětí. Ve 2. třídě se jedná o 21 % dětí a ve třetí třídě již jen o 15 % dětí. Předčítání dětem bylo značně ovlivněno čtenářstvím samotných dětí. Silným čtenářům je předčítáno častěji než čtenářům slabým.
- ▶ Děti ve věku 9–14 let již většinou odrostly době, kdy jim bylo předčítáno z knih někým z dospělých. Dětem ve věku 9–10 let rodiče stále čtou v 11 %, starším dětem už skoro nikdo nepředčítá, což je logické a je to součástí vývoje teenagera. Rodiče nikdy nečetli (nebo si to nepamatují) 12 % dětí, ani když byly malé — z mnoha důvodů (například silná tradice kvalitní dětské literatury a zdánlivě všeobecné povědomí o prospěšnosti předčítání) lze toto číslo považovat za překvapivě vysoké. Zajímavá je skutečnost, že třetině

dětí, které vůbec nebaví čtení, ani jejich rodiče nikdy nepředčítali. Naopak rodiče nikdy nepředčítali pouze 2 % dětí, které velice baví čtení.

► V souvislosti s intenzitou předčítání se opět zásadně projevuje vliv vzdělání rodičů. 14 % dětí z rodin, kde má nejvýše vzdělaná osoba pouze maturitu, si nevzpomíná, že by jim vůbec kdy bylo předčítáno. V rodinách, kde někdo ze členů domácnosti dosáhl vysokoškolského vzdělání, se jedná pouze o 2 % dětí.

► U všech věkových kategorií je čtení dostatečně podpořeno darováním knihy. Přibližně třetina dětí dostává knihy jako dárek pravidelně, polovina je dostává jako dárek občas. Byla prokázána pozitivní souvislost mezi frekvencí čtení a množstvím knih, které děti dostávají.

Volný čas a čtenářství dětí

Volný čas — sloužící k odpočinku, ke znovunabytí energie, k zábavě, ale také třeba k nicnedělání — má nezanedbatelnou úlohu v lidském životě. Je to čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí,¹⁾ včetně časových ztrát spojených s těmito činnostmi.²⁾ Je významným zdrojem sociálních kontaktů a poskytuje možnost osvojit si rozmanité hodnoty. Zvláštní význam tak má pro rozvoj, výchovu a vzdělávání dětí a mládeže.³⁾

Společným rysem všech vymezení volného času je jeho dobrovolnost, možnost nakládat s ním dle našeho přání. Čím naplňují děti svůj volný čas, je-li v současnosti nabídka jeho prožívání téměř neomezená? Na tomto místě si připomeňme nedávno publikovanou zajímavou a rovněž reprezentativním výzkumem podloženou studii Jiřího Pospíšila, Evy Šimové a Dagmar Prokešové o hodnotovém systému a trávení volného času současné dospívající generace.⁴⁾

Čtení (dobrovolné, zájmové) je pouze jedním z obvyklých způsobů trávení volného času, který u dětí někdy existuje v symbióze, jindy doslova soupeří s mnoha různými jinými aktivitami nebo pouze s pasivním trávením času mimo školu (oním výše zmíněným nicneděláním), například u televize nebo sledováním filmů na počítači.

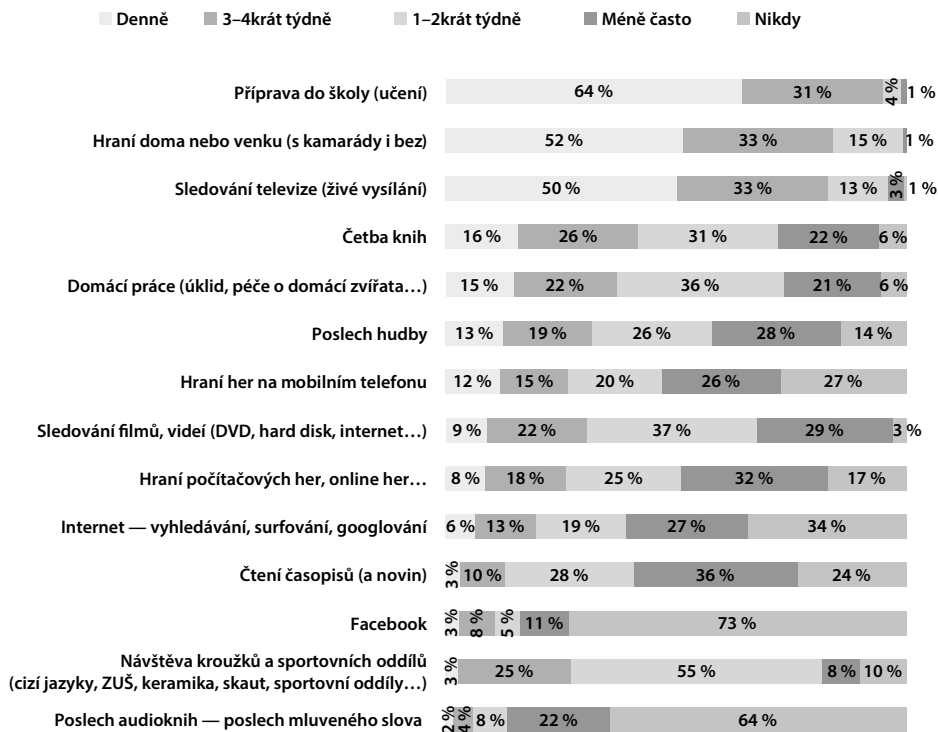
Tato kapitola je proto věnována tomu, jak české děti v současnosti tráví svůj čas mimo školu. Analyzována je zejména frekvence (nikoliv intenzita) jednotlivých činností během týdne a také to, kolik času jim dítě věnuje během svého obvyklého dne.

- 1) HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*, Praha: Portál, 2003, s. 13.
- 2) PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008.
- 3) HÁJEK, Bedřich — PÁVKOVÁ, Jiřina — HOFBAUER, Břetislav. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, 2003.
- 4) POSPÍŠIL, Jiří — ŠIMOVÁ, Eva — PROKEŠOVÁ, Dagmar. „Hodnotový systém a trávení volného času současné dospívající generace“. In: POSPÍŠILOVÁ, Helena: *Mládež, hodnoty a volný čas*. Olomouc: Hanex, 2010, s. 29–46.

STRUKTURA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Na základě dat získaných při dotazování rodičů dětí jsme nejprve analyzovali typy a frekvenci jednotlivých volnočasových aktivit během týdne u českých dětí ve věku 6–8 let. Následně jsme takto získaná data konfrontovali s výsledky totožného tázání u dětí ve věku 9–14 let. Cílem kvantitativní části výzkumu bylo zjistit, jakou pozici zaujímá čtení ve struktuře dětských činností ve volném čase, tj. které činnosti jsou aktuálně atraktivnější a kterým naopak čtení úspěšně konkuruje.

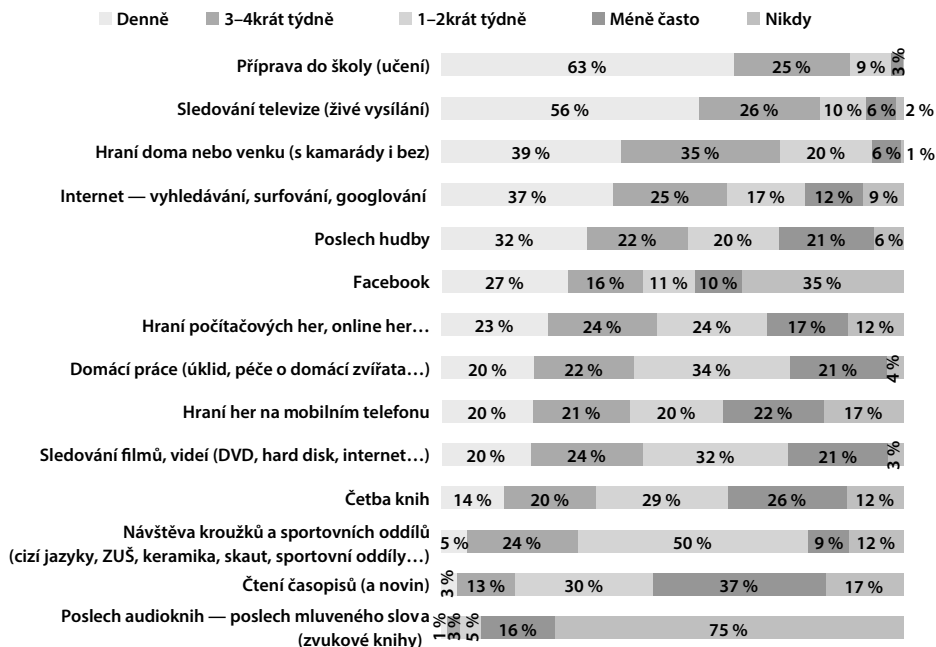
Graf 5.1 Jak často v týdnu se věnuješ následujícím činnostem? (děti 6–8 let)

Denně se alespoň chvíli věnuje učení nebo jiným způsobům přípravy do školy 64 % dětí ve věku 6–8 let. Nejčastěji se každodenní přípravě do školy věnují děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů (74 %). Pouze 4 % mladších dětí se připravují do školy méně než jednou týdně. Z oslovených dětí ve věku 9–14 let se denně věnuje učení či jiné přípravě do školy plných 63 % respondentů a pouze 3 % z nich se připravují do školy méně než jednou týdně.

Druhou a třetí nejfrekventovanější volnočasovou činností u mladších dětí je hraní si doma nebo venku (denně se mu věnuje polovina dětí ve věku 6–8 let) a sledování televize, u starších dětí jsou pak tyto dvě aktivity, respektive jejich podíl na volném čase dětí, prohozeny.

Graf 5.2 Jak často se věnuješ následujícím činnostem? (děti 9–14 let)

Ve srovnání se staršími dětskými respondenty tráví mladší děti výrazně méně času na počítači a v interaktivním světě elektronických médií (9 % proti 64 % surfování na internetu a sdílení zážitků na Facebooku). Většina dětí ve věku 6–8 let chodí do různých zájmových kroužků či sportovních oddílů, obvykle několikrát týdně (55 % dětí 1–2krát týdně, častěji chlapani než dívky).

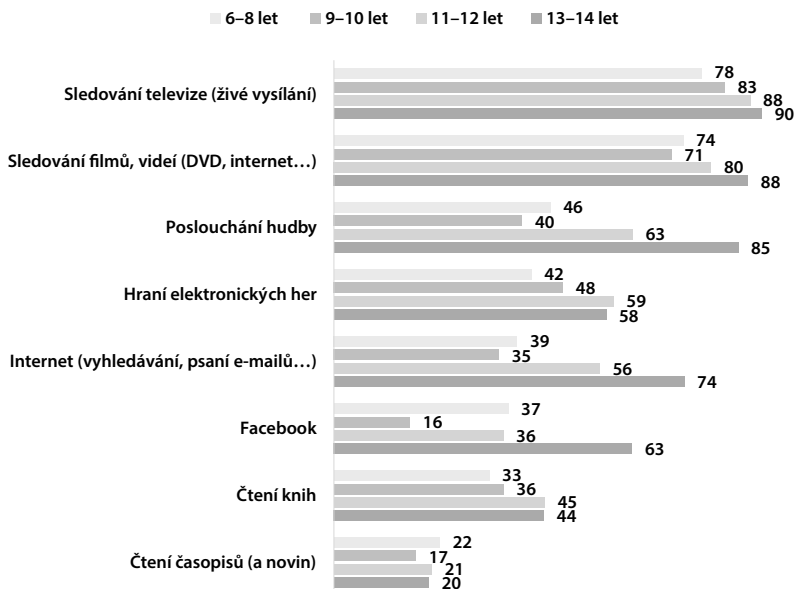
Čtení knih bylo dětmi ve věku 6–8 let označeno jako čtvrtá nejčastější aktivita v každodenním volném čase, s velkým odstupem od prvních tří pozic. U starších dětí je to však až devátá nejčastější aktivita — čtení knih se denně věnuje pouze 14 % starších dětí, ale dalších 20 % čte 3–4krát týdně. Pouze 12 % dětí ve věku 9–14 let nečte nikdy. Z toho vyplývá, že čtení dnes rozhodně nepatří mezi nejvyhledávanější aktivity, kterým by se české děti chtěly věnovat ve svém volném čase. Nemá snad čtení pro děti hodnotu? A je tomu tak kvůli požadavkům, které klade na osobnost dítěte — na jeho zaujetí, představitost, soustředěnost a výdrž —, nebo je zjištěný stav důsledkem přirozeného vývoje a restrukturalizace způsobu života moderního mladého člověka? Více k hlubším motivacím nabídneme v kvalitativním pohledu na roli čtení ve volném čase současných českých dětí.

ČAS VĚNOVANÝ VOLNOČASOVÝM AKTIVITÁM

Nebyla pro nás důležitá jen pravidelnost věnování se jednotlivým aktivitám, ale soustředili jsme se i na to, jak dlouho se dítě dané činnosti věnuje během dne a kdy ji vykonává. Dětský respondent (v případě mladších dětí rodič) tedy nebyl dotazován na obvyklý

obecný čas věnovaný dané volnočasové aktivitě za určité období, ale na konkrétní čas v minutách strávený s touto aktivitou za konkrétní den, kdy se jí dítě věnuje.

Graf 5.3 Kolik času v minutách strávíš obvykle následujícími činnostmi v den, kdy se jim věnuješ? (děti 6–14 let)

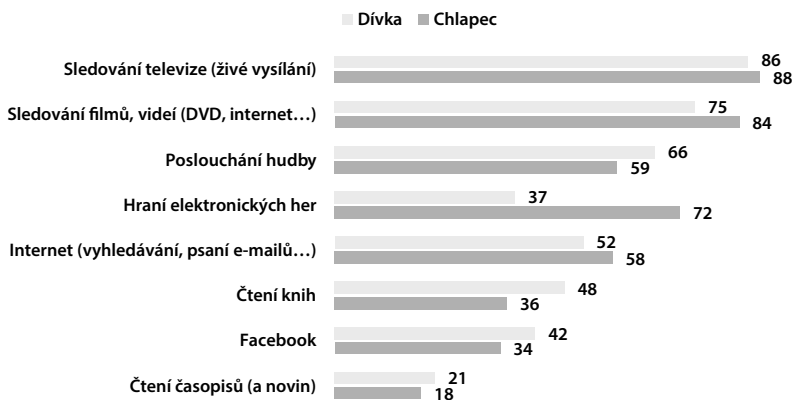

Mladší děti (6–10 let) stráví jednoznačně nejvíce svého volného času buď u televize, nebo sledováním filmů na počítači či DVD přehrávači — průměrně hodinu a čtvrt. V součtu obou kategorií sledování televizních pořadů a sledování filmů jsou to asi dvě a půl hodiny ve dnech, kdy se děti ke sledování televize (filmů) dostanou. **Čtení knih** obvykle zabere dětem (v den, kdy ve volném čase čtou) asi půl hodiny, což je v tomto věku vývojově adekvátní doba. Čtení časopisů věnují mladší děti průměrně dvacet minut.

Starší děti (11–14 let) nejvíce svého volného času obvykle stráví u televize nebo sledováním filmů. Průměrně je to skoro hodina a půl denně — pouze 25 % starších školních dětí tráví u televize méně než hodinu denně. V součtu obou kategorií sledování pořadů nebo filmů jsou to skoro tři hodiny denně (v den, kdy mohou k televizi). V tomto věku se také zvyšuje používání elektronických médií (hraní her a aktivity na internetu — vyhledávání informací, korespondence nebo sdílení zážitků na sociálních sítích). **Čtení knih** věnují starší děti průměrně tři čtvrtě hodiny (v den, kdy ve volném čase čtou), čtení časopisů pak asi dvacet minut (tedy stejně dlouho jako mladší děti).

Následující graf zobrazuje průměrný čas věnovaný jednotlivým aktivitám na základě hlavních třídících kategorií pohlaví dítěte, věk a nejvyšší dokončené vzdělání rodičů.

Graf 5.4 Kolik času v minutách strávíš obvykle následujícími činnostmi v den, kdy se jim věnuješ? (děti 9–14 let)

Jak u dívek, tak u chlapců je dominantní sledování živého televizního vysílání a také filmů či krátkých videí (z DVD nebo internetu). Starší chlapci tráví výrazně více času hraním elektronických her, starší dívky tráví více času sociálními interakcemi na Facebooku.

Podíl času věnovaného **čtení knih** na celkovém trávení volného času starších dětí s věkem mírně roste, je rovněž přímo úměrný vzdělání jejich rodičů. Starší dívky čtou o téměř čtvrt hodiny déle (v den, kdy ve volném čase čtou) než jejich vrstevníci chlapci.

KVALITATIVNÍ POHLED NA TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A NA ROLI ČTENÍ VE VOLNÉM ČASE DĚTÍ

Děti ve věku 6–8 let (1.–3. třída základní školy) tráví čas poměrně pestrým způsobem — hraním si venku i doma, sledováním televize, hraním her na mobilech a tabletech nebo počítačích: *Jsem s bráchou na zahradě, jezdíme na kole. Když je venku hnušně, tak jdeme na tablet nebo na počítač a hrajeme autíčka* (dítě). Děti mají v dnešní době svůj volný čas také podstatně organizovanější: *Vstane, jde do školy, přijde ze školy, jde na kroužky, je utahaný. Udělá si úkoly, navečeří se a jde spát. O víkendu jede na turnaje, zápasy nebo na závody* (rodič). I v zájmových kroužcích však dávají děti v tomto věku často ještě přednost volnému hraní: *Plavání mě baví nejvíc, když máme volno a můžeme si hrát. Fotbal mě baví, když je konec a hrajem si* (dítě).

Podobu a skladbu volného času dětí dnes v mnohem větší míře ovlivňují média a technologie: *Změnilo se to podstatně tím, že přišla ve velké míře televize a počítače. Elektronická média, počítačové hry a podobně. To samo o sobě by určitě nebylo špatně, to je pokrok, co je špatně, nebo by bylo špatně, kdyby rodiče nedbali na to, aby děti vedle toho, že pořád sedí u počítače, jak je dneska obvyčejem, tak aby se děti nevěnovaly takovým klasickým aktivitám, na jaké jsme my z dětství zvyklí. Čili hraní, čtení, pobyt v přírodě. Pokud počítače jsou takovým doplňkem těchto aktivit volného času, tak je to dobře, ale neměly by být dominantní, jak bohužel dneska často je* (rodič).

Většina rodičů je spokojena s tím, jak jejich děti tráví volný čas. Často také do organizace volného času svých dětí aktivně vstupují a snaží se, aby byl z hlediska různých aktivit vyvážený a aby děti netrávily příliš času s médii (televizí, počítačem, tabletem, mobilním telefonem): *Jsem spokojená, protože netráví tolik času u tabletu, počítače. Jako ten pohyb mají přes to léto. A že vyloženě neškemrají, mami, dej mi ten počítač* (rodič). Snaží se volný čas dětí ovlivňovat a usměrňovat, například podporováním některých aktivit (kroužky, sport, hraní), nebo naopak jejich omezováním (sledování televize, surfování na internetu, používání mobilního telefonu, hraní her na počítači apod.): *Já mu to (hraní na tabletu) ale nedovolím. Má jenom striktně povolený dvě hodiny denně* (rodič). *To, že by si samy pouštěly televizi, tak to jsme nezavedli. U nás běžně televize nehraje* (rodič). *Počítač máme pouze v pracovních. Pak si tam mohou jít na chvíli hrát* (rodič).

Spokojenost rodičů mladších dětí s trávením jejich volného času tedy souvisí namnoze s tím, že děti netráví příliš mnoho času na internetu, s mobilem nebo tabletem. Tyto činnosti se rodiče snaží určitým způsobem omezovat ve prospěch jiných činností. Za důležité pro zdravý rozvoj dětí považují pohyb (sport), hraní si venku i doma. Mezi žádoucí způsoby trávení volného času patří podle rodičů i čtení nebo hraní na hudební nástroje: *Já jsem určitě spokojená s tím, jak Terežka tráví volný čas. Já jsem ráda, že u toho internetu netráví nějak extra hodně času. Je tam nějaký sport, nějaká muzika* (rodič).

Nejoblíbenější aktivitou je pro **děti ve věku 9–14 let** stále chození ven s kamarády, nikoliv aktivity spojené s moderními technologiemi (ačkoliv v současnosti ani pobyt s partou vrstevníků venku jejich použití nijak nevylučuje, často tvoří námět hovoru nebo kulisu setkání; podstatné pro nás však bylo, že pobyt venku byl označen za hlavní zájem).

Čtení zaujímá specifické postavení ve volnočasových aktivitách starších dětí. Rozhodně není prioritou, pro niž by se snažily vyšetřit si čas za každou cenu. Většinou je čtení spojeno s trávením času ve zbylém volnu: *Když přijdu ze školy dřív nebo pak večer, když už nemám žádný kroužek, tak si většinou připravím věci do školy a pak jdu ven nebo posílují. A když mám nějaký (kroužek), tak jsem unavená, tak si udělám úkoly a pak si jdu číst, nebo si jdu rovnou lehnout* (žákyně, 8. třída).

Téměř pětina starších chlapců vyjadřujících se o svém volném čase a o čtení v moderovaných diskusích ve svém volném čase nejraději hraje počítačové hry. Dívky tráví hodně času na internetu, ať už sledováním videí nebo sdílením svých zážitků a kontaktováním přátel na Facebooku. Většina dětí ve věku 9–14 let tvrdí, že pokud by jim byly zakázány jiné aktivity jako hraní na PC, více by četly, ale samozřejmě si nechtějí nechat nic zakazovat.

Většina starších dětí má během školního týdne minimálně jeden zájmový kroužek, někteří je navštěvují až čtyřikrát týdně. Kroužky a další aktivity jsou vnímány jen jako částečná konkurence čtení. Většina diskutujících dětí tvrdila, že *pokud by chtěla číst, tak si najde času dost*, a argumentace jinými činnostmi byla vnímána jako výmluva pro slabé čtenáře a nečtenáře.

Děti tedy mají na čtení dostatek času, pokud se ho na ně snaží cíleně vyšetřit: *Tak já většinou mám třikrát týdně dlouhou školu, a to jdu vždycky domů, udělám věci do školy, nachystám si úkoly, vezmu knížku a čtu a pak se navečeřím a pak zase čtu* (žákyně, 8. třída). To platí pro čtení, které je subjektivně ceněno. Naopak pokud je čtení subjektivně málo oblíbenou aktivitou, čas na ně logicky téměř nezbyvá, maximálně mu děti vyčleňují čas o prázdninách. V této době, kdy mají všichni dostatek (někteří dokonce přebytek) času, je pro ně čtení aktivitou, která je schopna ho vyplnit (a mají na ni i víc energie než během školního roku).

VÝKLAD/INTERPRETACE

- ▶ Volný čas dnešních dětí ovlivňují ve velké míře média (televize, internet) a také intenzivnější organizování volného času. Téměř třetina dětí (28 %) ve věku 6–8 let navštěvuje nějaký kroužek minimálně třikrát týdně. Pouze 10 % dětí nenavštěvuje žádný kroužek. Obdobně je tomu u starších dětí, kde 29 % z nich uvedlo, že navštěvuje nějaký organizovaný kroužek (sport, cizí jazyky, hra na hudební nástroj) alespoň 3–4krát týdně.
- ▶ Častá návštěva kroužků není v rozporu s četbou knih. Děti, které častěji navštěvují kroužky, jsou také většinou silnými čtenáři a návštěvníky knihoven a naopak z dětí, které kroužky téměř nenavštěvují, se častěji stávají nečtenáři.
- ▶ České děti se ve svém volném čase nejčastěji věnují různým formám přípravy do školy, s rostoucím věkem frekvence přípravy do školy však spíše klesá. Časté je však také sledování televize (čtyři pětiny dětí ve věku 9–14 let sledují televizi alespoň 3–4krát týdně zhruba hodinu a půl).
- ▶ Zájem o internet — jak o vyhledávání informací, tak o pobyt na sociální síti Facebook — roste s věkem dítěte. Téměř čtvrtina dětí ve věku 9–14 let hraje denně elektronické hry (chlapci téměř třikrát častěji než dívky: 33 % a 12 %). Z hlediska věku kulminuje hraní elektronických her ve věkové kategorii 11–12 let, kdy denní hraní her uvádí 29 % dětí. Téměř dvě pětiny starších dětí denně surfují na internetu a více než čtvrtina z nich je denně přihlášená ke svému účtu na Facebooku. Tyto volnočasové aktivity výrazně vzrůstají s věkem dětí, společně s četbou časopisů a poslechem hudby.
- ▶ Výsledky prezentované v této kapitole odpovídají zjištěním z otázky věnované frekvenci čtení. Čtení rozhodně nepatří mezi nejrozšířenější volnočasové aktivity, děti se během svého běžného týdne častěji věnují jiným činnostem. Frekvence četby knih s věkem mírně klesá. Děti čtou sice méně často, ale zato déle.

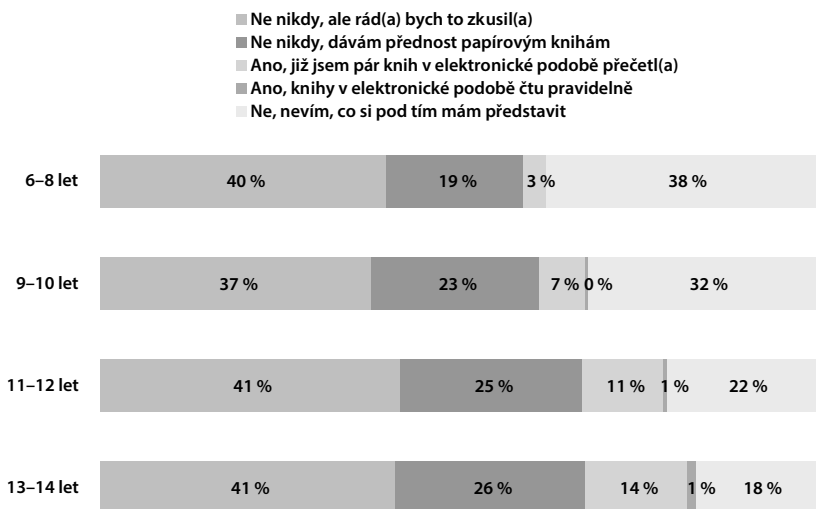
DĚTI A ELEKTRONICKÉ KNIHY

V posledních několika letech si začíná mezi čtenáři pomalu, ale jistě nacházet své místo čtení knih v elektronické podobě, které tak částečně nahrazuje klasické papírové knihy. Tato část výzkumu byla zaměřena na orientaci dětí v oblasti elektronických knih, stávající vybavenost příslušnými zařízeními (čtečky, tablety, notebooky atd.) a zkušenost se čtením knih v elektronické podobě.

Cílem kapitoly je zjistit, jak je čtení e-knih mezi dětmi rozšířeno, na jakém přístroji knihy čtou a zda je mezi dětmi vůbec o tento způsob čtení zájem. V kvalitativní části bylo zjišťováno, jaký vztah mají děti k papírovým knihám a e-knihám.

Výchozí otázka se zabývala tím, zda se děti s knihou v elektronické podobě někdy setkaly a zda vědí, co si pod tímto pojmem představit.

Graf 5.5 Četl(a) jsi někdy nějakou knihu v elektronické podobě (na čtečce, tabletu nebo počítači)? (děti 6–14 let)

Data získaná k této otázce hovoří poměrně jasně: pouhá 3 % dětí ve věku 6–8 let se již setkala s elektronickými knihami, ale 40 % z nich by si přálo čtení e-knih vyzkoušet. Téměř pětinu těchto dětí toto médium vůbec neláká a více než dvě třetiny našich nejmladších respondentů si vůbec neumí představit, o co se jedná, když se řekne elektronická kniha.

Ve věkových kategoriích ohraničených 9 a 14 lety postupně stoupá obeznámenost s e-knihami (a adekvátně tomu klesá i počet těch dětí, které neví, jak si elektronickou knihu představit).

Zájem o e-knihy přetrvává i při třídění podle základních demografických charakteristik. Děti ve vyšším věku a děti rodičů s vyšším vzděláním mají více zkušeností s elektronickými knihami. I mezi každodenními čtenáři papírových knížek čte pouze 1,4 % dětí pravidelně knihy v elektronické podobě. Dokonce i třetina nečtenářů by ráda e-knihy alespoň zkusila.

Z výsledků je patrné, jak lze udělat knížky pro děti zajímavější, modernější a celkově je posunout do 21. století. Přesto cílovou uživatelskou skupinou e-knih by měly být spíše starší děti, které by je již dokázaly dobře ovládat, takže by hrozilo menší riziko poničení. Mladší děti (asi do 13 let) se spíše bojí, že by čtečky mohly zničit (jak vyplynulo z moderovaných diskusí), proto jim více vyhovují papírové knihy.

Děti, které přečetly alespoň nějakou e-knihu, byly rovněž dotázány, na jakém to bylo médiu. Nejrozšířenějším zařízením je tablet, který vlastní část dětí. Nebylo potřeba speciální investice a zároveň je lehce přenosný. Druhé nejrozšířenější médium je počítač. Jen 22 % dětí se zkušeností se čtením e-knih pro tento účel využilo speciální čtečku, která je založena na bázi elektronického inkoustu a způsobem čtení se nejvíce blíží papírové knize. Mezi výhody patří právě pohodlnost při přenášení, nenáročnost pro oči, ale vyšší pořizovací náklady v porovnání s „omezeným“ využitím hlavně na čtení. Čtečky využívají častěji chlapci než dívky.

KVALITATIVNÍ POHLED NA ČTENÍ E-KNIH U ČESKÝCH DĚTÍ

Kvalitativní část výzkumu zaměřená na elektronické knihy (e-booky) potvrdila, že děti **ve věku 6–8 let** zatím o elektronických knížkách moc nevědí a ani si pod tímto pojmem neumějí představit, o co se přesně jedná. Některé děti zaměňovaly pojem elektronická knížka (případně čtečka elektronických knih) za audioknihy (načtené knihy, tj. zvukové nahrávky ve formátu mp3). Některé děti v tomto věku naproti tomu již vědí, co je elektronická kniha i jaké má vlastnosti, většinou od svých starších kamarádů, případně od rodičů nebo dalších rodinných příslušníků, kteří vlastní elektronickou čtečku. Přitom však stále platí, že i většina dospělé populace má zatím jen omezené zkušenosti s e-knihami, a pokud si chtějí stáhnout elektronickou knížku (většinou ve formátu pdf), činí tak řada z nich stále s představou, že si ji přečte v počítači (notebooku), nikoliv ve čtečce.

Vztah rodičů (zejména matek) k elektronickým knihám a čtečkám elektronických knih je ambivalentní. Některí rodiče věří, že by elektronické knihy mohly podpořit dětské čtenářství — zatraktivnit čtení, a tím zvýšit jeho frekvenci. Vycházejí přitom z dětské oblíbenosti všech možných elektronických zařízení (iPady, smartphony apod.). Elektronické knížky by však (zejména pro malé děti) musely být zcela jiné než současné čtečky — měly by být vybaveny obrázky, měly by být interaktivní apod.

Pokud by rodiče dospěli k přesvědčení, že dítě po čtečce touží a že tímto způsobem bude číst více, pravděpodobně by větší část z nich čtečku dítěti pořídila: *Pokud by pak víc četlo, tak asi jo* (rodič). Existují však i rodiče, kteří čtečku zatím považují za vhodnou pouze pro dospělé, nikoliv pro děti: *Máme čtečku, známe a zkušenost je dobrá, ale dítěti bych to nepořídila, protože chci, aby listovala knížkami, a čtečka je podle mě pro dospělé. Nevýhoda je, že knížka je těžká, zatímco čtečka je malá, dobře skladná a dobře přenosná* (rodič).

Podobné, stejně ambivalentní, výsledky vzešly z řízených diskusí **dětí ve věku 9–14 let**. Většina starších čtenářů již má alespoň nějakou zkušenost s elektronickou knihou, ale zároveň velká část z nich tento způsob čtení knih nechce ani zkusit. Podobně se pak rozvíjela i moderovaná diskuse o výhodách a nevýhodách e-knih a o tom, zda si ji děti přejí dostat jako dárek, nebo si ji alespoň půjčit (od kamaráda, v knihovně).

Většina oslovených starších dětských respondentů měla v době tázání jen velmi malé zkušenosti se speciální čtečkou knih — byla jimi charakterizována většinou jako *malá*,

lehká, s dlouhou výdrží baterie apod. Větší zkušenosti měli spíše se čtením elektronického textu přímo v počítači nebo v tabletu. To však zároveň způsobilo u některých zúčastněných dětí i silnější negativní vnímání elektronického textu — bolí z něj oči, špatně se v něm orientuje apod.: *Brácha má tablet, tak jsem to tam četl. A zdálo se mi to tam takový moc složitý, bylo to rozdělený, musel jsi ťukat, aby ses našel. Ty stránky pořád popojížděly, v té knize (papírové) by to bylo lepší. Udělal jsem to proto, že jsem si nestačil sehnat tu knížku, tak jsem si to musel přečíst na tom tabletu. Bylo jednodušší to sehnat. Moc se mi to nelíbilo, moc svítíl* (žák, 7. třída).

O čtečkách elektronických knih diskutující starší školáci většinou jen slyšeli, ale neměli o nich konkrétní představu, ani na nich nic nečetli.

Jen minimum diskutujících dětí ve věku 9–14 let by chtělo či ocenilo čtečku jako dárek. Obvykle je neláká ji vlastnit, ale spíše by si na ní rády čtení jednou vyzkoušely, protože je to novinka: *Mně přijde čtečka výhodnější, protože se toho tam vejde víc. Je to pohodlnější. Koupila bych si ji* (žákyně, 8. třída). Stejně tak jsou starší čtenáři spokojenější s papírovou knihou: *Nikdy jsem takto knížku nečetla a ani nehodlám zatím. Papírová verze je taková příjemná* (žákyně, 9. třída).

Pokud však starší děti čtečku elektronických knih již vlastní, jsou s ní spokojeny: *Čtu už jedině na čtečce. Tedy občas přečtu i papírovou, ale výjimečně* (žákyně, 9. třída).

Názory na čtečky děti často přejímají od rodičů, a to včetně všeobecně rozšířených stereotypů: *Můj táta říkal, že ho z toho počítače bolí víc oči, a že když si to čte na počítači, tak to rychleji zapomíná, než když si to čte v knize, že si to děle pamatuje* (žák, 8. třída).

Součástí tematické osnovy moderovaných diskusí starších dětí bylo také to, jaké elektronické zařízení mají doma k dispozici a zda je mohou využívat, což mělo za cíl objasnit, jak pro ně mohou být či jsou e-knihy dostupné a na jakých zařízeních je případně mohou číst nebo čtou. Nejrozšířenější je dle očekávání klasický počítač a notebook — děti na nich nejčastěji zkusily či zkusí číst e-knihy. Tento způsob čtení však zdaleka neumožňuje využít všechny výhody vyplývající ze čtení na speciální čtečce. Z toho důvodu děti také uváděly již zmiňované nevýhody elektronické knihy, jako například to, *že příliš svítí, bolí z toho oči, je moc velká* apod.

VÝKLAD / INTERPRETACE

- ▶ Výsledky výzkumu poměrně jasně ukazují, že v současné době má pouze minimum (3 %) dětí ve věku 6–8 let alespoň nějakou zkušenost s knihou v elektronické podobě. Nicméně 40 % dětí z těch, které zkušenost se čtením v elektronické podobě nemají, by to rádo zkusilo. Téměř pětina dětí jsou zastánci papírových knížek, takže je elektronická podoba knížek neláká. Celkem 38 % dětí vůbec neví, co si pod pojmem „elektronická kniha“ představit, což má jasnou souvislost s jejich věkem a čtenářskými dovednostmi (48 % dětí navštěvujících 1. třídu v porovnání s 25 % žáků 3. třídy nezná e-knihy).
- ▶ Vztah starších dětí k elektronickým knihám je zatím nejednoznačný. Dvě pětiny dětí ve věku 9–14 let by rády četbu elektronické knihy zkusily. Čtvrtina všech starších dětí se

staví k elektronickým knihám ve srovnání s papírovými knihami spíše skepticky a jednoznačně preferuje klasické knihy. Většina (77 %) dětí v této věkové kategorii nemá přímou osobní zkušenost se čtením knih v elektronické podobě, avšak pouze 24 % z nich si pod pojmem elektronická kniha ani nedokáže nic představit.

- ▶ Čtečky elektronických knih nejvíce zaujaly ty ze starších dětí, které jsou silnými čtenáři a jsou starší 13 let.
- ▶ Na povědomí o e-knihách má pozitivní vliv vzdělání dospělých osob v domácnosti, a to jak ve znalosti, tak i přímo v osobní zkušenosti s textem v elektronické podobě. Více zkušeností se čtečkami mají děti rodičů s vyšším vzděláním.

Škola a školní četba, školní knihovna

Škola, podpora čtenářství ze strany učitelů, práce se školní četbou a v neposlední řadě i existence a kvalita školní knihovny hrají významnou roli v rozvoji dětského čtenářství. Výsledky výzkumu týkající se čtenářského zázemí v rodině a čtenářských preferencí dětí ukázaly, že s rostoucím věkem dítěte klesá vliv rodičů a v rozvoji zájmu o knihy a čtení začínají hrát roli i další faktory — vliv školy a vrstevníků a mimoškolní zájmy dítěte. Mnohé děti se až ve škole naučí číst a jejich čtenářské dovednosti se tu v průběhu prvního stupně i dále rozvíjejí. V rámci výzkumu byla tedy věnována pozornost tomu, jak je v rámci školní výuky čtenářství dětí podporováno, jakým způsobem učitelé pracují s doporučenou (či povinnou) četbou a zda je ve škole dětem k dispozici školní knihovna.

ŠKOLNÍ DOPORUČENÁ ČETBA

Způsob práce s doporučenou, případně povinnou školní literaturou a přístup učitelů k této metodě rozvoje dětského čtenářství se velmi liší v závislosti na věku dětí. Děti, které chodí do 1. až 3. třídy, ještě obvykle nedostávají seznam literatury, z něhož by měly knihy přečíst (graf 6.1). Dokonce téměř polovina těchto dětí nemá ani žádný seznam doporučených knih. Tato skutečnost se dá považovat za nevyužitou příležitost, jak rodičům pomoci najít knihy, které odpovídají čtenářským schopnostem jejich dětí. Čtvrtina dětí v této věkové kategorii dostává seznam doporučených knih, z nichž si musí nějaké vybrat. Pouze pětina dětí ve škole obdrží seznam knih, ale je na nich, jestli je přečtou. Ve vyšším ročníku školy se pravidla práce s doporučenou, respektive povinnou četbou zpříšňují. Pouze třetina žáků 3. třídy nemá ze školy žádnou doporučenou literaturu a 11 % musí přečíst všechny knihy ze seznamu.

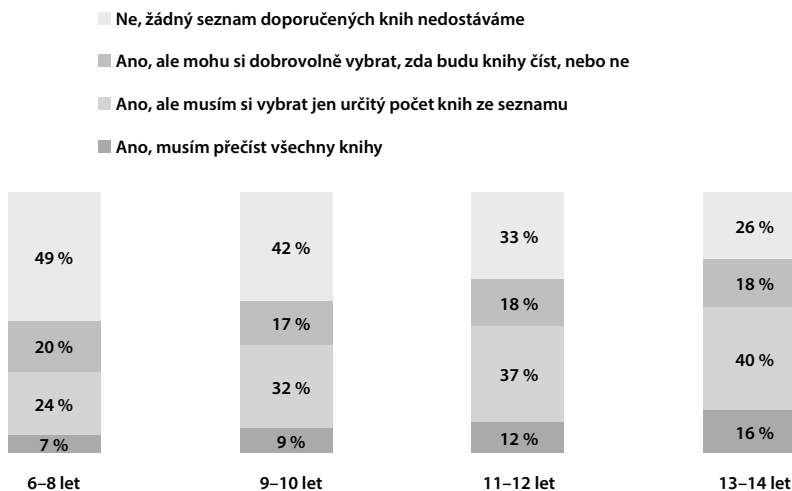
Otázky týkající se povinné či doporučené školní četby byly položeny i dětem ve věku 9–14 let. I v této kategorii výsledky výzkumu potvrdily trend, že čím starší dítě, tím striktnější jsou požadavky týkající se doporučené, respektive povinné literatury (graf 6.1). Postupně se snižuje podíl dětí, které nedostávají vůbec žádný seznam (42 % v kategorii 9–10 let, 26 % v kategorii 13–14 let). Zároveň se, v podstatě velmi logicky, zvyšuje podíl

dětí, které dostávají seznam knih, které musí všechny povinně přečíst. Tento podíl roste z původních 9 % (9–10 let) až na 16 % (13–14 let).

Zajímavá je souvislost mezi pravidly nakládání se seznamem doporučené literatury a typem školy, na níž děti ve věku 9–14 let studují. Výrazně přísnější pravidla mají stanovena žáci víceletých gymnázií: 26 % žáků musí přečíst všechny knihy uvedené na seznamu (srovnej s 12 % na základní škole). Naopak pouze 13 % studentů víceletých gymnázií v této věkové kategorii nedostává vůbec žádný seznam doporučené literatury (srovnej s 35 % na základních školách).

Ukazuje se tedy, že učitelé nejmladších školáků (6–8 let) usilují o to, aby děti četly v podstatě cokoliv a trénovaly si zejména techniku čtení. U starších dětí je stále častěji cílem, aby četly konkrétní literaturu určitého stylu a kvality. Nabízí se úvaha, zda by i v nižších ročnících základní školy neměli učitelé hrát aktivnější roli, pokud jde o volbu vhodné četby. U některých dětí by tak mohlo dojít k jisté kompenzaci méně podnětného rodinného čtenářského zázemí. A rovněž mnozí rodiče, kteří se aktivně zajímají o rozvoj pozitivního vztahu svého dítěte ke knihám a čtení, by jistě přivítali doporučení, která by jim pomohla se lépe orientovat v široké nabídce dětské literatury.

Graf 6.1 Dostáváš od učitelů seznam doporučených knih ke čtení? (dětí 6–14 let)

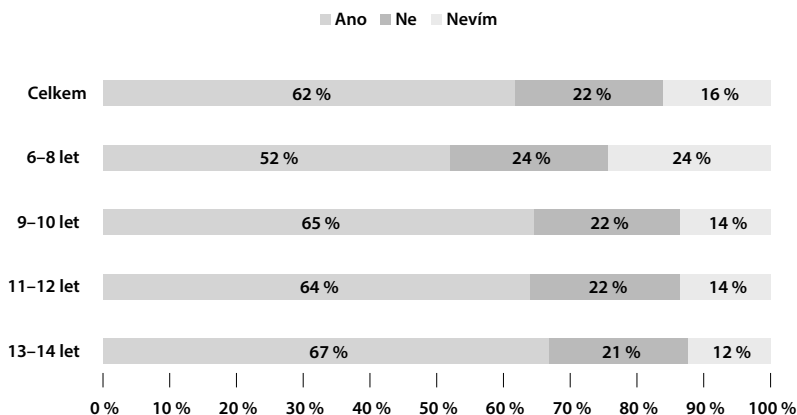

ŠKOLNÍ KNIHOVNA

Z výzkumu vyplývá, že v průměru více než polovina dětí si uvědomuje, že mají v rámci školy k dispozici i školní knihovnu. Povědomí o existenci školní knihovny roste s věkem. Zatímco pouze 43 % prvňáků ví, že je ve škole knihovna, u nejstarších dětí zahrnutých do výzkumu, tj. dětí ve věku 13–14 let, se jedná již o 67 %. Napříč věkovými kategoriemi je poměrně stabilní počet dětí (21–24 %), které se domnívají, že v jejich škole knihovna není. Je překvapivé, že i mezi nejstaršími dětmi (13–14 let) je 12 % těch, které odpověděly, že neví, zda se v jejich škole nachází knihovna. Poněkud lepší situace je u starších

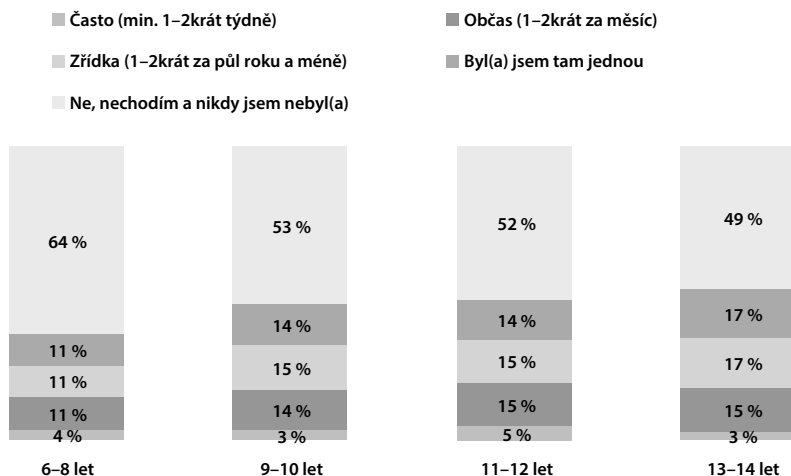
děti na víceletých gymnáziích — zde se povědomí o školní knihovně vyskytuje častěji (79 % oproti 64 % na základních školách). Zároveň méně studentů víceletých gymnázií neví, zda na jejich škole knihovna je, nebo není (10 % oproti 13 %). S rostoucím věkem dětí se zvyšuje nejen povědomí o existenci školní knihovny, ale také její návštěvnost.

Graf 6.2 Máte ve škole školní knihovnu? (děti 6–14 let)

Školní knihovnu navštěvuje zhruba stejný počet chlapců a dívek, s věkem dětí se mírně zvyšuje také intenzita chození do školní knihovny. Přesto však v průměru pouze 4 % dětí chodí do školní knihovny několikrát nebo nejméně jednou týdně, postupně až třetina dětí chodí alespoň jednou za půl roku. Rozšířenější je chození do školních knihoven v menších obcích. Celkově však školní knihovny nejsou příliš populární. Více než polovina dětí tam nikdy nebyla, ať už proto, že ji ve škole nemají, nebo je to zkrátka nikdy nenapadlo. Návštěvnost školní knihovny je celkově poměrně nezávislá na základních demografických charakteristikách, jako je věk, pohlaví dítěte nebo vzdělání rodičů.

Graf 6.3 Chodíš do školní knihovny? (děti 6–14 let)

KVALITATIVNÍ POHLED NA ŠKOLNÍ KNIHOVNY A NA PODPORU ČTENÁŘSTVÍ VE ŠKOLÁCH

Děti ve věkové kategorii 6–8 let nemají často příliš mnoho informací o existenci a působení školních knihoven: *Nevím, že je tam. Brácha mi o tom něco říkal, ale nevím, kde tam je. Moc nevím (dítě).* Lépe na tom s povědomím o školních knihovnách mnohdy nejsou ani jejich rodiče: *Ta knihovna (školní) se nezměnila, stoly, skříně a poličky jsou furt stejné. Mně přijde, že tam jsou jen ty knížky k té povinné četbě. Asi se vůbec nemění. Není nic pověšeného na nástěnce o té knihovně (rodič).* Na vině může být nedostatečná provázanost školní výuky se službami školních knihoven, jejich po léta nezměněný koncept i fond a v neposlední řadě i problematické institucionální ukotvení školních knihoven.

Nicméně existují školy, kde školní knihovna funguje výborně. V takovém případě ji děti navštěvují a hojně využívají: *Ano, s paní učitelkou na hodinu chodíme si vybrat knížky. Líbí se mi, má dvě stejné místnosti. Můžu vybrat knížku, jakou chci, a nikdo mi do toho nemluví (dítě).*

Většina **rodičů mladších dětí** v individuálních rozhovorech sdělila, že je spokojena s tím, jak škola vede jejich děti ke čtenářství a jak je motivuje ke čtení: *Paní učitelka je ke čtení motivuje a vede je k tomu. Teď si třeba na škole v přírodě psali i třeba deník (rodič).* Pouze výjimečně rodiče poukázali na to, že by se děti ve výuce mohly víc věnovat čtení: *Myslím si, že by toho čtení měli mít víc. Apelovat na to, aby víc četli. Ať chodí víc do knihovny (rodič).*

Právě spolupráce školy a veřejné knihovny je v tomto směru oslovenými rodiči hodnocena jako nezbytná: *Myslím si, že škola nevyužívá možnosti spolupráce s veřejnými knihovnami, že děti by měly často a pravidelně chodit do veřejných knihoven, měly by si tam vlastní iniciativou vybírat knížky, mělo by to být ponecháno na nich. Ale potom by se mělo kontrolovat, aby ty knížky opravdu přečetly, aby s tím pracovaly v hodinách literatury, jenomže to by nějaké hodiny literatury musely být, a ne jedna nebo dvě do měsíce (rodič).*

Ukazuje se však, že nejen každá škola, ale i každá učitelka a každý učitel přistupují k motivaci dětí k četbě a k výběru vhodných nástrojů pro rozvoj aktivního čtenářství dětí odlišně. Rodiče se zde vyjadřovali na škále od kritických výroků až po velmi pochvalné: *Dělá dost. To, že se třídou chodí do knihovny, je super (rodič).*

Do výčtu nejčastějších aktivit (z pohledu rodičů) patří čtení v hodinách, předčítání ze strany učitelky, výběr knížek, čtenářské deníky, referáty z knížek, doporučený seznam knih ke čtení apod. Někdy děti čtou společně z jedné konkrétní knihy, častěji však — zejména v první a ve druhé třídě — využívají ke čtení čítanky: *Oni mívají asi jednou za půl roku jakoby besedu, kde si přinese knížku, kterou momentálně čte nebo která se mu líbila, a představí ji ostatním spolužákům (rodič).*

Pokud je čtení ve škole příliš pasivní, je pravděpodobné, že děti takovéto čtení nebude bavit: *Mám ve škole svoje knížky, které dostal každý k prvnímu vysvědčení, anebo čteme z učebnice, ale to mě moc nebaví. Chvilku předčítá paní učitelka a pak si vybere nějaké dítě (dítě).*

V odpovědích na otázku, co by mohla škola udělat pro podporu dětského čtenářství, se hojně objevovaly náměty týkající se opět častějších a delších návštěv veřejných knihoven: *Chodit do knihovny na celý den. Jednou týdně čtení v tělocvičně pro třídy. Třeba pozvat spisovatelku, aby jim vyprávěla. Děti aby se ptaly, jak ta knížka vzniká i ty obrázky. Nebo exkurzi do tiskárny (rodič).* Další odpovědi rodičů se týkaly zlepšení práce učitele ve výuce: *No, možná jim předložit nějaký seznam literatury. A pak s tím textem víc pracovat v těch hodinách (rodič).*

Mezi **dětmi ve věku 9–14 let**, které se zúčastnily skupinových diskusí (*focus groups*), je výrazně rozšířeno navštěvování veřejné knihovny, na rozdíl od využívání knihovny školní. Někteří z účastníků moderovaných diskusí odpověděli, že jejich škola ani nemá školní knihovnu nebo o ní žáci nic nevědí: *Jo, máme, ale tam si nikdo nepůjčuje (žák, 6. třída).* Mladší diskutující (žáci prvního stupně základní školy) jako důvod nechození do školní knihovny uváděli, že je dostupná až pro děti druhého stupně: *My knihovnu ve škole nemáme. Tedy máme školní, ale tam smíme až od 6. třídy (žák, 5. třída).*

Je-li školní knihovna využívána, stává se pak obvyklým zdrojem knih pro povinnou četbu do školy: *Ano, vím, teď jsem tam byl, abych si půjčil tu povinnou četbu, tu „Kytici“ (žák, 7. třída).* Knihy pro volnočasové zájmové čtení starší oslovené děti vyhledávají spíše ve veřejné knihovně: *Nejsou tam knížky, které mě zajímají (žák, 9. třída).* Častým argumentem objevujícím se ve všech hovorech starších diskutujících o knihovnách (školních i veřejných, ale zejména právě těch školních) bylo stáří knih a s tím spojený předpoklad nízké atraktivity jejich obsahu: *My máme velkou knihovnu, ale knížky jsou tam starší, které mě nezajímají. Proto tam nechodím. Nemají tam novinky.*

Diskutující žáci hodnotili také jeden ze způsobů vedení ke čtenářství ve škole — takzvanou povinnou, případně doporučenou četbu. Mladší žáci hodnotí doporučování knih i kontrolu jejich přečtení vesměs pozitivně. Odmítají nucení do čtení, preferují volné zadání přečtení určitého počtu knih za školní rok, stejně se staví i ke známkování referátů o přečteném: *Mně se to líbí, ale někdo to moc neumí, moc nečte, ale učitelka mu to stejně oznámkuje. Líbí se mi to, ale podle mě by to nemělo být známkované (žák, 5. třída).* Negativně byla některými mladšími účastníky moderovaných diskusí vnímána i nepřiměřenost některých knih zahrnutých do povinné četby: *Nemít, spíš nemít (povinnou četbu). Já bych si raději četl své knížky. Já třeba ty detektivky. Já ještě nepochopil za těch šest let, k čemu to je (žák, 6. třída).*

Starší žáci (7.–9. třída základní školy) zohledňovali několik základních kritérií — počet knih k přečtení (*podle toho, kolik těch knížek je*), jejich atraktivitu a přístup učitele. Rozsah seznamu doporučených knih, případně knih k povinnému čtení a k následnému zaznamenání do čtenářského deníku byl komentován nejčastěji. V těsném závěsu pak bylo hodnocení smyslu nutit dospívající číst něco, co je nezajímá, nebaví a k čemu mají odpor: *Když někdo ty knížky nesnáší, tak třeba pro něj to není dobrý. Nebaví ho to, nejde mu to, asi bych to nezaváděl (žák, 8. třída).* V tomto ohledu starší žáci jednoznačně preferují koncept volné četby při zadaném určitém minimálním počtu knih k přečtení za měsíc či za rok. V partnersky pojaté povinné školní četbě spatřují i pozitiva: *Neměli by se (žáci) nutit, ale je dobré ji mít, protože budou pak chytřejší, vzdělanější (žákyně, 9. třída).*

VÝKLAD/INTERPRETACE

- ▶ Většina dětí v 1. a 2. třídě ještě obvykle nedostává seznam knih, které by musely přečíst. Ve vyšším ročníku školy se důraz na práci s doporučenou četbou zvyšuje, pouze třetina žáků 3. tříd nemá ze školy žádnou doporučenou literaturu a 11 % musí přečíst všechny knihy ze seznamu.
- ▶ S přibývajícím věkem mají děti častěji k dispozici seznam školní doporučené četby. Zatímco ještě 42 % dětí ve věku 9–10 let nedostává vůbec žádný seznam, ve věku 13–14 let je to již pouze čtvrtina. S věkem se zvyšuje i počet dětí, které musí seznam striktně dodržet a přečíst z něj všechny knihy.
- ▶ Více než polovina dětí si uvědomuje, že mají školní knihovnu, a přibližně čtvrtina žáků si myslí, že knihovna ve škole není. Až čtvrtina dětí v 1.–3. třídě vůbec neví, zda knihovna ve škole je. Starší děti jsou více informovány o existenci školní knihovny: pouze 13 % dětí ve věku 9–14 let neví, zda knihovnu ve škole mají.
- ▶ Školní knihovnu navštěvuje zhruba stejný počet chlapců a dívek, s věkem dětí se mírně zvyšuje také intenzita chození do školní knihovny. Celkově lze však konstatovat, že školní knihovny nejsou mezi dětmi příliš populární.

Veřejná knihovna

Rozsáhlá část výzkumu byla věnována tématu veřejné knihovny a vztahu dětí i jejich rodičů k ní a názorům na to, co se jim tam líbí a co by naopak chtěli zlepšit. Bylo zkoumáno, jak děti používají veřejnou knihovnu, jak se o knihovně dozvěděly a s kým tam chodí; jak vnímají speciální akce, které knihovny nabízí, a co by si případně přály v knihovnách zlepšit. S mladšími dětmi na vybrané otázky odpovídali i rodiče — většinou však spíše potvrzovali odpovědi svých dětí.

NAVŠTĚVOVÁNÍ VEŘEJNÉ KNIHOVNY

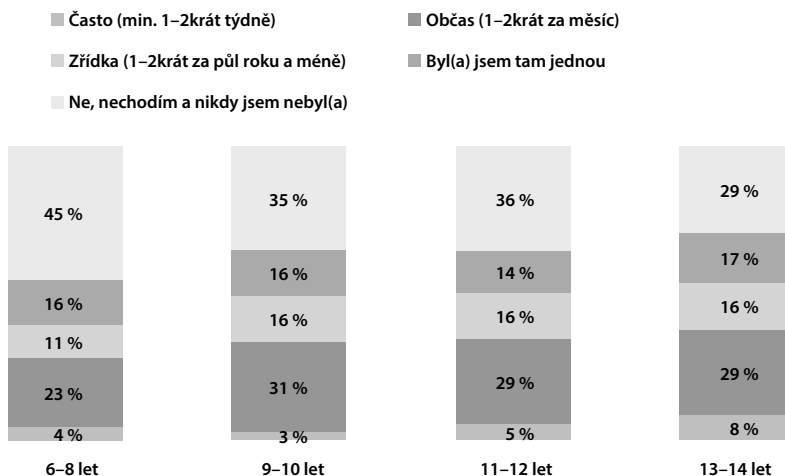
Ve skupině dětí ve věku 6–8 let lze, pokud jde o návštěvy knihoven, pozorovat několik hlavních trendů. Jedním z nich je fakt, že dívky navštěvují veřejné knihovny stejně často jako chlapci. Intenzita chůze do knihovny roste s věkem. Častěji navštěvují veřejné knihovny děti z menších měst. Návštěva veřejných knihoven je však také značně závislá na vzdělání rodičů, zejména matky. Na rozdíl od starších dětí, které navštěvují knihovnu nejčastěji s kamarádem, děti z 1.–3. třídy chodí do knihovny nejčastěji s rodičem (maminkou). Frekvence návštěv knihovny je samozřejmě podmíněna také tím, jak intenzivně dítě čte (jak silným čtenářem dítě je). Slabí čtenáři a nečtenáři do veřejné knihovny téměř nechodí.

Také děti ve věku 9–14 let si do veřejné knihovny najdou cestu relativně často. Sice tam každý týden chodí pouze 6 % dětí, ale téměř třetina dětí si tam zajde pro knihu 1–2krát za měsíc. Tato frekvence návštěvy knihovny je mezi dětmi nejrozšířenější pravděpodobně i proto, že obvyklá výpůjční doba knih je kolem jednoho měsíce. Stále je však třetina dětí, které do veřejné knihovny nikdy nevstoupily.

Na rozdíl od školní knihovny se návštěvnost veřejné knihovny více liší podle demografických charakteristik. Celkově do veřejné knihovny chodí častěji dívky než chlapci, 38 % chlapců do veřejné knihovny nikdy nevstoupilo. Tento ukazatel je tedy zásadně odlišný od kategorie dětí ve věku 6–8 let. S věkem roste počet dětí, které chodí do knihovny každý týden, ve věku 13–14 let jich je 8 %, což je více než dvojnásobek oproti věku 9–10 let

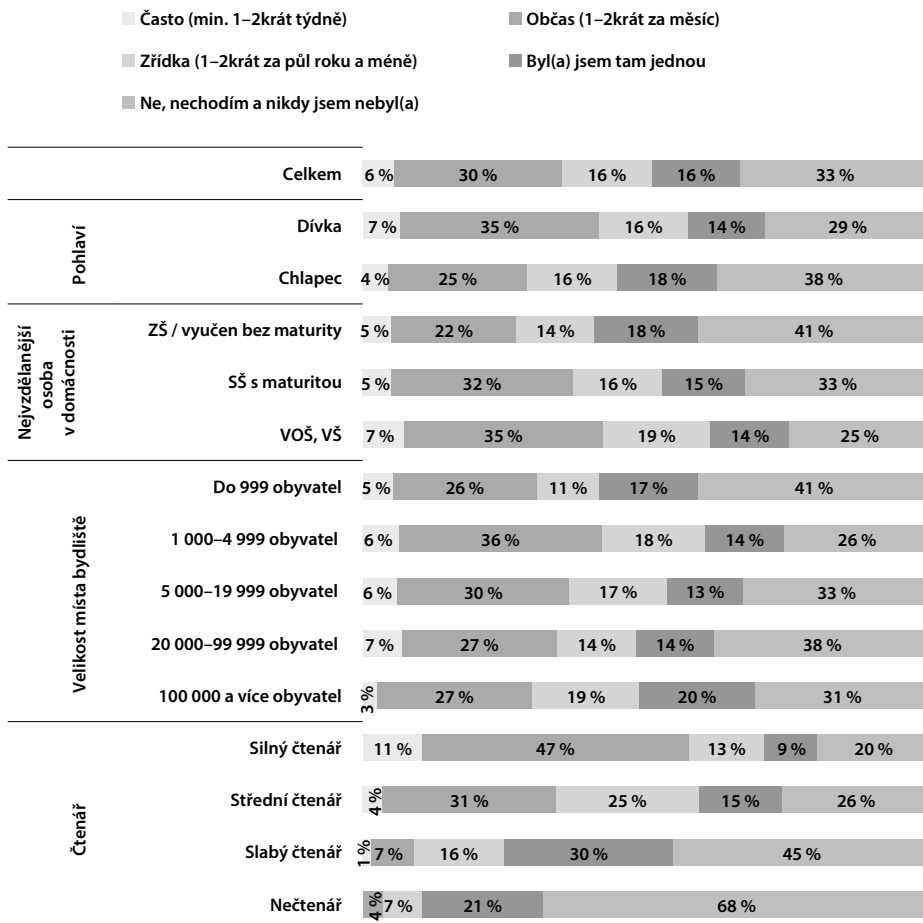
(3 %), nicméně u ostatních kategorií se frekvence návštěv knihovny s věkem liší jen málo. Frekvence navštěvování knihovny lineárně roste s rostoucím vzděláním dospělých osob v domácnosti. Veřejnou knihovnu navštěvují nejčastěji děti v menších městech (1 000–4 999 obyvatel). V grafu 7.2 jsou ukázány výše zmíněné demografické charakteristiky na příkladu věkové skupiny 9–14 let.

Graf 7.1 Chodíš do veřejné knihovny? (děti 6–14 let)

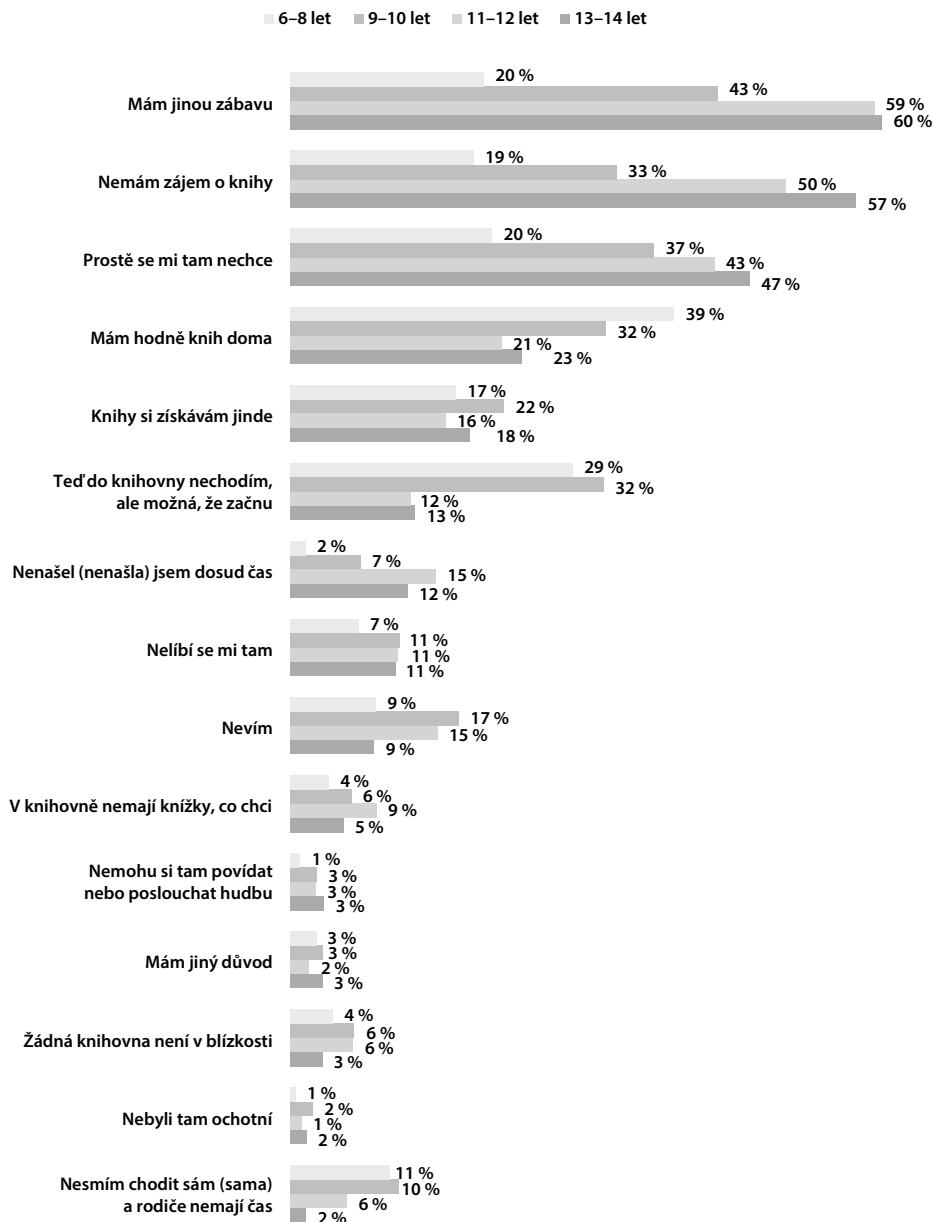
Dotazník se snažil rovněž zjistit, proč děti do knihovny nechodí častěji. Na to odpovídaly ty děti, které byly ve školní nebo veřejné knihovně maximálně jednou nebo nikdy. Odpovědi obou věkových skupin se poměrně výrazně lišily, proto je jim věnována pozornost odděleně. Na rozdíl od starších dětí, kde je nejsilnějším důvodem to, že mají jinou zábavu než chodit do knihovny, uváděly děti z 1.–3. třídy na prvním místě to, že veřejnou knihovnu zatím příliš nepotřebují, protože mají doma dostatek knih. To vyplynulo též z individuálních rozhovorů s dětmi. Pokud děti nechodí do knihovny, většinou se jedná o děti, které mají dostatečný přísun knížek z domácí knihovny (starší sourozenci, knížky po rodičích, dárky), a nemají tudíž potřebu půjčovat si v knihovně. Bezmála třetina (29 %) však zároveň plánuje v budoucnu knihovnu navštívit. Pětině dětí se tam jednoduše nechce, nebo si najdou raději jinou zábavu. Zhruba pětina dětí také uvádí jako důvod nezájem o knihy. Právě nezájem o knihy jako důvod nenavštěvování knihovny značně roste s věkem dětí, jak je zjevné z následujících grafů. U dětí starších 11 let tento názor zastává více než polovina dětí, které nechodí do knihoven. Pro každé desáté dítě je však překážkou také to, že tam nemůže chodit samo a že rodiče nemají čas tam chodit s ním (zde se odpovědi malých školáků do 8 let shodovaly s odpověďmi dětí ve věku 9–10 let). Zatímco dívky častěji plánují v budoucnu knihovnu navštěvovat, chlapci naopak mnohdy uvádějí jako důvod to, že o knihy nemají zájem. Děti ve vyšších ročnících do knihovny nechodí častěji z vlastního rozhodnutí, protože je knihy nebaví, nebo mají jinou zábavu.

Graf 7.2 Chodíš do veřejné knihovny? (dle demografických charakteristik děti 9–14 let)

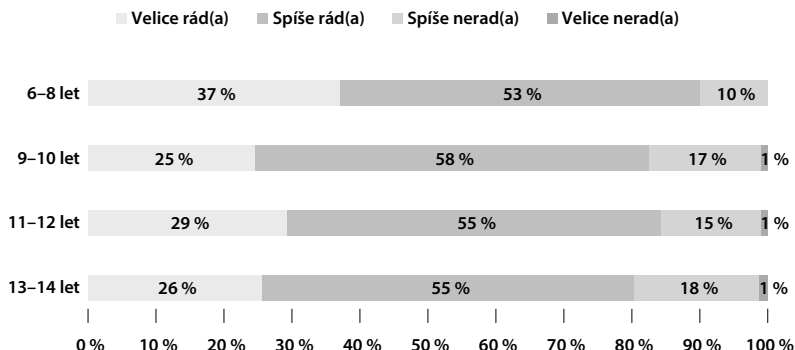
Tak jako mladším dětem, i dětem ve věku 9–14 let byla položena otázka, proč do knihovny nechodí častěji. Polovina dětí jako jeden z důvodů zvolila, že mají jinou zábavu, nebo obecně nemají zájem o knihy. Značně rozšířeným argumentem je také to, že se tam dětem nechce. Všechny tyto důvody jsou jen obtížně překonatelné a děti v tomto směru asi jen těžko změní názor. Nevyhovující prostředí knihovny je pro děti jen marginálním důvodem, nejrozšířenější je odpověď: „Nelíbí se mi tam,“ což je názor 11 % dětí v této věkové kategorii, které do knihoven nechodí. Důvody, proč děti nechodí do knihovny, se příliš neliší s věkem ani pohlavím dítěte. Dívky častěji získávají knihy z jiných zdrojů než z knihoven, mezi chlapci je výrazně rozšířen důvod: „Prostě se mi tam nechce.“ Děti ve věku 9–10 let více uvažují o tom, že do knihovny teprve chodit začnou (32 %). S rostoucím věkem toto rozhodnutí již není tak silné.

Graf 7.3 Proč nechodíš častěji do knihovny? (děti 6–14 let)

Velmi pozitivním zjištěním je, že většina dětí, mladších i starších, které navštěvují knihovnu alespoň občas, chodí do knihovny ráda (u mladších dětí se jedná o 90 %, u starších o 83 %). Otázka byla položena dětem, které uvedly, že chodí do knihovny alespoň zřídka. Z této skupiny chodí do knihovny velmi rádo 37 % nejmladších školáků (6–8 let) a průměrně 27 % starších dětí (9–14 let). Spíše rádo pak 53 %, respektive 56 % dětí.

Graf 7.4 Chodíš do knihovny rád(a)? (děti 6–14 let)

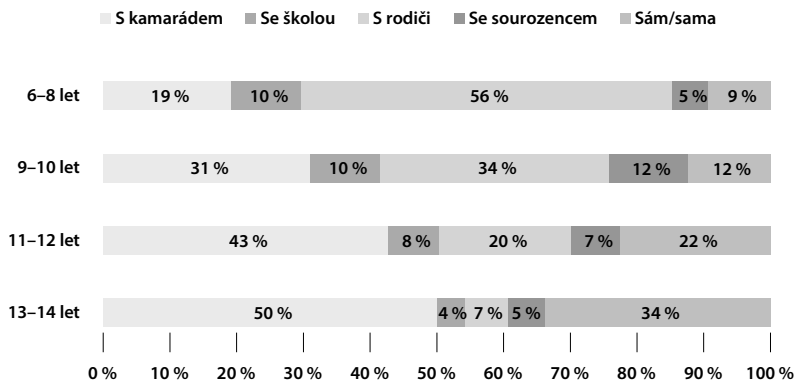

S KÝM CHODÍ DĚTI DO KNIHOVNY

Není překvapivé, že mezi oběma věkovými skupinami jsou poměrně zásadní rozdíly v tom, kdo děti do veřejné knihovny doprovází. Z výzkumu vyplynulo, že 56 % dětí v nejmladším školním věku chodí do veřejné knihovny většinou s rodiči. *Obvykle chodí se mnou* (maminka), *někdy jde i starší brácha* (dítě). Již u žáků 3. tříd je však možno pozorovat změnu: 29 % z nich už častěji chodí do knihovny s kamarády. Častěji s kamarády chodí chlapi, dívky naopak chodí většinou samy.

Pro velkou část dětí ve věku 9–14 let (41 %) je návštěva knihovny také sociální aktivitou, tento význam roste s věkem dítěte. Čtvrtina dětí chodí do knihovny sama — jde spíše o silnější čtenáře a pravidelnější návštěvníky knihoven, kteří tam pravděpodobně chodí primárně kvůli půjčování knih a „knihovně samotné“, nikoliv za účelem „akce“ s kamarády. Ve věku 9–10 let chodí 34 % dětí do knihovny s rodiči a téměř žádné nechodí samo (12 %), což je logické vzhledem k nižšímu věku.

Graf 7.5 S kým nejčastěji chodíš do veřejné knihovny? (děti 6–14 let)

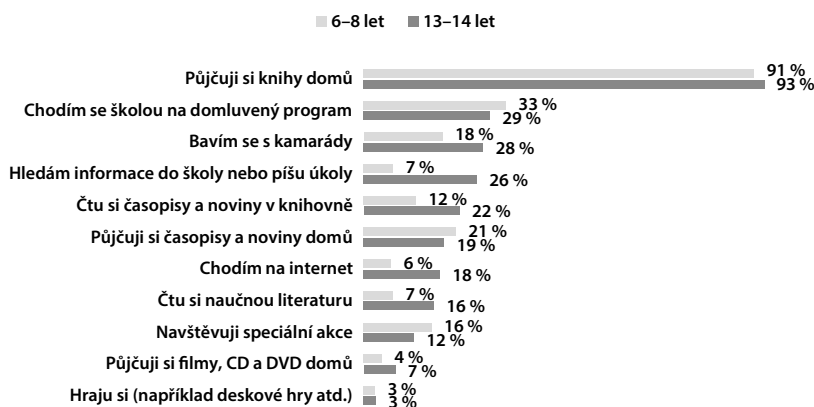

AKTIVITY VE VEŘEJNÉ KNIHOVNĚ

Otázka, co všechno dělají děti ve veřejné knihovně, byla pro obě věkové kategorie položena jako uzavřená a děti mohly vybrat libovolný počet nabízených aktivit. U této otázky je zajímavé srovnání struktury odpovědí obou věkových kategorií, proto jsou dále rozebrány odděleně.

Pro děti ve věku 6–8 let je veřejná knihovna především zdrojem půjčování knih domů (tuto možnost vybralo 91 % dětí), což je logické a vyplývá to z obecné a zažité představy o účelu knihovny. Obdobné je to i u dětí starší věkové kategorie. S velkým odstupem je druhou nejrozšířenější aktivitou ve veřejných knihovnách návštěva konkrétního programu knihovny se školou (33 %). Jedná se zejména o různé besedy, přednášky a akce pořádané knihovnou pro školy. Podobná jsou i zjištění z kvalitativní části výzkumu. Zhruba pětina nejmladších dětí využívá knihovnu také k půjčování časopisů. Veřejná knihovna je rovněž důležitým místem setkávání a komunikace s kamarády, tuto socializační funkci knihoven využívá 18 % dotázaných dětí. Celkově je 16 % dětských návštěvníků knihovny zvyklých navštěvovat také speciální akce typu Noc s Andersenem, které mají za cíl přilákat děti do knihovny. Ostatní nabízené aktivity jsou mezi dětmi nejmladšího školního věku jen velmi málo rozšířeny. Například internet v knihovnách využívá pouze 6 % dětí ve věku 6–8 let. Využívání této služby pak zásadně stoupá s věkem dětí (například v kategorii 11–14 let využívá internet v knihovnách zhruba pětina dětí). Půjčování knih je dominantní aktivitou napříč demografickými charakteristikami respondentů, pouze u slabých návštěvníků knihoven a slabých čtenářů dochází k tomu, že návštěvy knihoven se školou zhruba odpovídají četnosti návštěv k zapůjčení knih.

Graf 7.6 Co všechno ve veřejné knihovně děláš? (děti 6–8 let a 13–14 let)

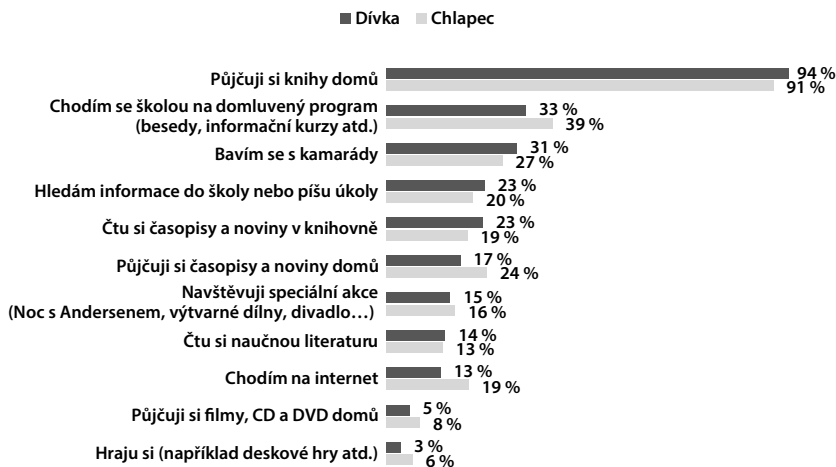
Průběh návštěvy knihoven se u jednotlivých dětí značně liší. Z rozhovorů vyplynulo, že děti většinou vědí dopředu, jakou knížku nebo edici si chtějí půjčit, takže taková návštěva trvá pouze chvilku potřebnou k vypůjčení knih. *No tak já jdu většinou pro takový knížky, jako je třeba „Klub záhad“, pak jsem si tam půjčila „Malého poseroutku“. Ale ten „Klub záhad“ a takovýhle věci anebo jdu vlastně pro knížky takový víc pro holky (dítě).* Některé

děti však vybírají knížky podle obalu, obrázků nebo velikosti písma. *Jak si vybíráš knížky v knihovně? — Kouknu se na písmenka a pak, co to je. — Takže jdeš do dětského oddělení a pak vezmeš nějakou knížku náhodně? — Někdy si ji i malinko přečtu.* (Rodič): *Asi spíš ji nasměřují na tu věkovou kategorii, kde jsou knížky do deseti let a od deseti let. Oddělení první čtení. Takže tam jako.*

Stejně jako pro mladší školáky, i pro děti ve věku 9–14 let je veřejná knihovna především zdrojem knih pro půjčování domů, což je logické a vyplývá to z obecné představy o účelu knihovny. Druhou nejrozšířenější aktivitou ve veřejné knihovně jsou návštěvy konkrétního programu knihovny (35 %), jako je například beseda. Veřejná knihovna je také důležitým místem pro setkávání a zábavu s kamarády, tuto socializační funkci vnímá 29 % dotázaných starších dětí. Pro každé páté dítě je knihovna rovněž místem, kde má dostatek klidu i zdrojů informací pro učení do školy. Veřejnou knihovnu vnímají děti hlavně jako zdroj knih, časopisy si půjčují pouze 20 % dětí, to může mít souvislost s tím, že většina dětí časopisy vůbec nečte.

V následujícím grafu je znázorněno rozložení aktivit dětí ve věku 9–14 let (kromě nejčastěji zmiňovaného půjčování knih) ve veřejné knihovně podle pohlaví. Chlapci si častěji pamatují besedy se školou v knihovně, častěji hrají deskové hry a půjčují si domů časopisy. Besed a jiných akcí pořádaných knihovnou se účastní častěji mladší děti v rámci této věkové kategorie (tj. 9–10 let), pro starší děti je knihovna spíše zdrojem informací do školy a naučné literatury. Noviny a časopisy si půjčují většinou děti, které do knihovny chodí alespoň jednou za měsíc, celkově toho i v knihovně více dělají, což je logické, chodí tam častěji a mají větší přehled o spektru nabídky.

Graf 7.7 Co všechno ve veřejné knihovně děláš kromě půjčování knih domů? (děti 9–14 let)

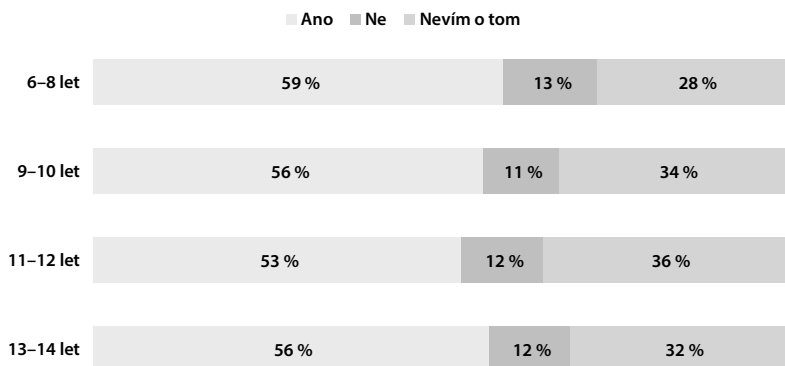

SPECIÁLNÍ AKCE VE VEŘEJNÉ KNIHOVNĚ

Z předchozí otázky je patrné, že minimálně třetina dětí je zvyklá chodit do knihovny i za jiným účelem, než je půjčování knih, například na akce se školou. Cílem takto položené otázky bylo zjistit, zda se místní veřejné knihovny snaží přilákat návštěvníky na různé tematicky zaměřené akce (podpora čtenářství, akce k různým svátkům a významným událostem) či jiné speciální programy (zejména mimoškolní), aby poněkud narušily zažitou představu o pouhé „půjčovně knih“, a samozřejmě také zda je mezi dětmi o takové akce zájem.

Celkově lze říci, že více než polovina dotázaných dětí o speciálních akcích pořádaných knihovnou ví — mezi mladšími školáky (6–8 let) to bylo 59 % dětí, mezi staršími školáky (9–14 let) trochu méně, 55 %. Relativně velká skupina dětí si nepamatuje, zda jejich knihovna nějaké akce pořádá: mezi mladšími dětmi jde o 28 % dětí, mezi staršími pak o 34 %. Jednalo se však většinou o děti, které do knihovny chodí jen výjimečně. Pouze 13 % mladších školáků a 11 % starších se domnívá, že jejich knihovna tyto akce nepořádá. O speciálních akcích pořádaných veřejnou knihovnou ví více dívek než chlapců.

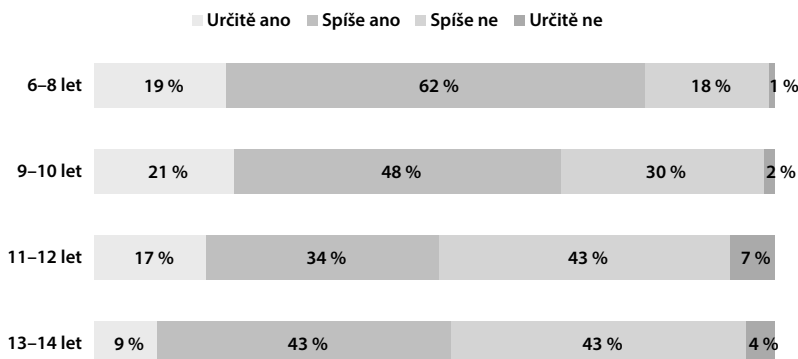
Graf 7.8 Pořádá veřejná knihovna, kterou navštívuješ, nějaké speciální akce pro děti? (dětí 6–14 let)

Zajímavé je rozložení znalosti speciálních akcí v jednotlivých krajích. Nejvíce akcí (dle názorů dětí) pořádají ve Zlínském a Olomouckém kraji, naopak nejméně aktivní jsou podle dětí knihovny v Jihočeském a Libereckém kraji. Kromě několika neaktivnějších knihoven není mezi kraji velký rozdíl v pořádání speciálních akcí, nebo to tak děti alespoň nevnímají.

Děti, které si nebyly jisté, zda veřejná knihovna pořádá nějaké akce, byly dotázány, zda by si takové akce přály a zda by se jich chtěly účastnit. Celkově mělo o akce určité zájem 19 % (6–8 let), respektive 15 % dětí (9–14 let). Nicméně by se jich spíše zúčastnila většina dětí, přičemž ochotnější jsou děti mladšího školního věku (81 %) než děti ve věku 9–14 let (57 %). Otázka byla pro děti značně hypotetická a pravděpodobně by se rozhodovaly spíše na základě konkrétní akce. Téměř nikdo tyto akce dopředu zcela nezavrhuje. Akce by byly výrazně zajímavější pro mladší děti, dívky, pro silné čtenáře a pravidelné návštěvníky veřejné knihovny.

Graf 7.9 Líbilo by se ti, kdyby knihovna takovéto akce pořádala?
Myslíš si, že by ses jich někdy zúčastnil(a)? (děti 6–14 let)

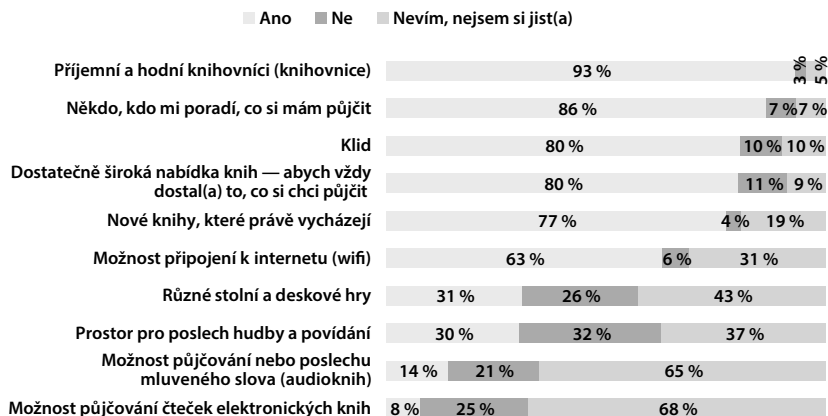
NABÍDKA VEŘEJNÉ KNIHOVNY

Nabídka knihoven byla hodnocena pouze těmi, kteří chodí do knihovny nejméně jednou za půl roku, a to jen dichotomicky „Ano“ a „Ne“, navíc byla přidána neutrální odpověď „Nevím“. Z nabízených položek získali od dětí velmi pozitivní hodnocení právě zaměstnanci knihovny, a to za svou ochotu poradit s výběrem knih (takto je vnímá 86 % mladších školáků, respektive 80 % starších školáků). Děti kladně hodnotí celkové příjemné vystupování knihovníků (93 %, respektive 90 % dětí). Knihovna je také často (80 %, respektive 86 %) spojována s klidem. Podle většiny dětí (a u mladších dětí i za souhlasu rodičů) knihovny poskytují rovněž dostatečně širokou nabídku knih, i těch právě vycházejících. Výrazně méně často podle názoru dětí knihovny nabízejí prostor pro poslech hudby.

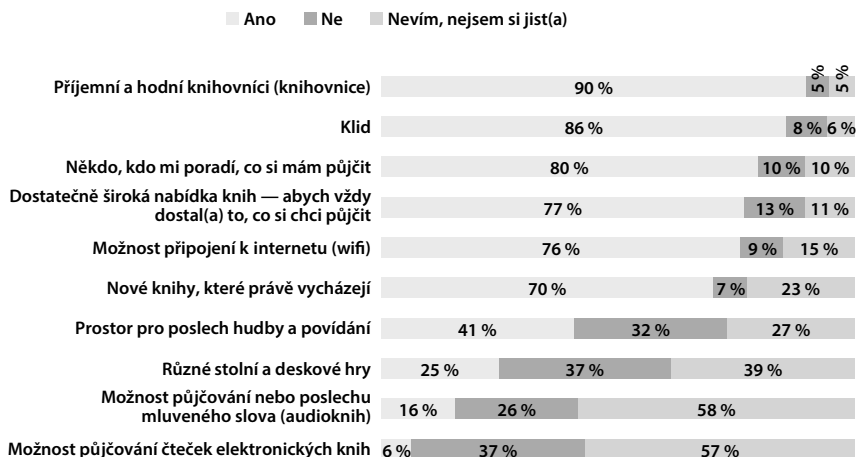
Další nabídka je odlišně hodnocena mladšími (6–8 let) a staršími (9–14 let) dětmi. V souladu s tím, jak málo mladší děti využívají internet v knihovnách, také zhruba třetina dětí nevěděla, zda jejich knihovna připojení k internetu vůbec nabízí. Na druhou stranu třetina nejmladších respondentů ví o nabídce různých stolních a deskových her (u starších to bylo 25 %). Nejméně se malé děti orientovaly v tom, zda knihovna nabízí také půjčování mluveného slova a čtečky e-knih; téměř 70 % jich uvedlo, že neví, zda jejich knihovna tuto možnost nabízí. U starších dětí je povědomí o těchto službách lepší a chybějící možnost vypůjčení čtečky elektronických knih děti této věkové kategorie vnímají negativně.

Předmětem zájmu v této části výzkumu bylo i zjištění, co by děti nejvíce chtěly změnit v knihovně, do níž obvykle chodí. Děti mohly vybrat jednu nebo více možností, případně všechny možnosti z nabízených. Odpověď „nic“ musela být samozřejmě unikátní. Rodiče nejmladších dětí odpovídali pouze tehdy, pokud danou veřejnou knihovnu také znali.

Graf 7.10 Co všechno nabízí svým čtenářům veřejná knihovna, kam nejčastěji chodíš? (děti 6–8 let)

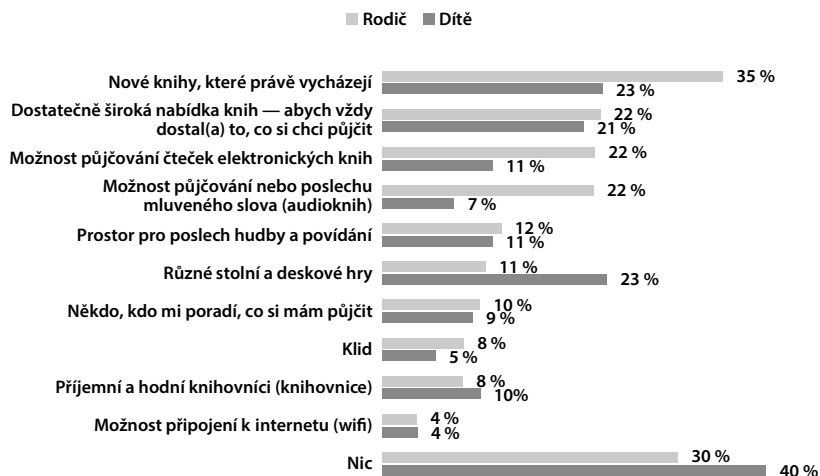

Graf 7.11 Co všechno nabízí svým čtenářům veřejná knihovna, kam nejčastěji chodíš? (děti 9–14 let)

Výsledky jsou velmi pozitivní, 40 % dětí (v obou kategoriích shodně) a 30 % rodičů mladších dětí je se svou knihovnou natolik spokojených, že nechtějí nic měnit. Nejrozšířenějším přáním rodičů je dostatek nových knížek (35 %), hned na druhém místě je uspokojivě široká nabídka knih (aby zájemci dostali vždy tu knihu, kterou si chtějí půjčit). Na rozdíl od svých rodičů si nejmladší školáci více přejí také zlepšení nabídky různých stolních a deskových her, zatímco rodiče upřednostňují možnost půjčování elektronických knih a zapůjčení nebo poslechu mluveného slova. Mezi nejstaršími dětmi se jako nejrozšířenější objevuje přání půjčovat si čtečky s nahranými e-knihami, to bylo přání každého čtvrtého dítěte, které chodí do knihovny nejméně jednou za půl roku. Další přání se týká dostupnosti nových knih (22 %) a dostatečného počtu knih (18 %). Děti jsou také spokojeny se zaměstnanci knihovny, u nichž nepožadují žádné zlepšení. Děti také velmi málo požadují více klidu v knihovnách.

Graf 7.12 V čem by se podle dítěte a rodičů mohla veřejná knihovna zlepšit? (děti 6–8 let)

Graf 7.13 V čem by se podle tebe mohla veřejná knihovna zlepšit? (děti 9–14 let)

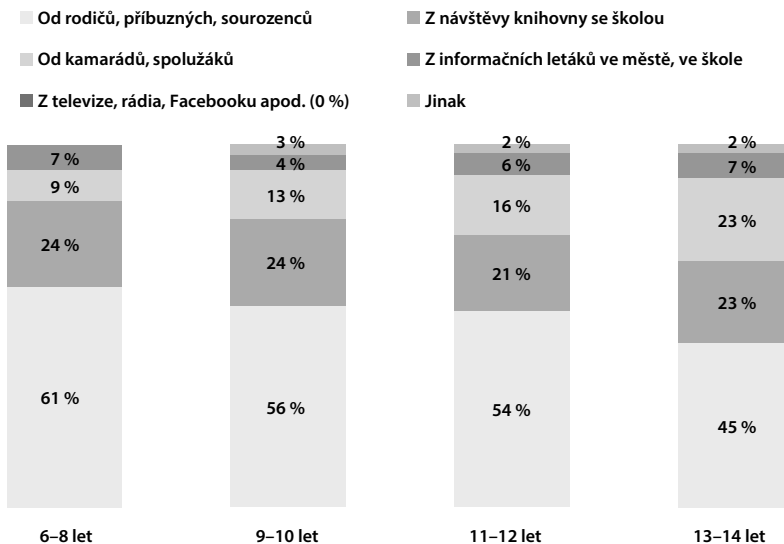

V otázce na názory dětí na změny v knihovně podle zkoumaných regionů by nejméně změn uvítaly děti z Karlovarského kraje, kde by si 92 % z nich neprálo změnit vůbec nic. Jinak je mezi kraji hodně rozdílů v přáních dětí na zlepšení v knihovně, což je logické vzhledem k různé vybavenosti jednotlivých místních knihoven.

ZDROJE INFORMACÍ O KNIHOVNĚ

Největší podíl dětí (61 % mladších a 52 % starších) se o knihovně dozvídá od svých rodičů (zejména maminek). Na druhém místě je škola, kterou uvedlo jako první zdroj informací 24 % mladších a 22 % starších dětí. Od kamarádů se o knihovně dozvědělo 9 % dětí ve věku 6–8 let, u starších dětí je to dvojnásobek. Informační letáky ve městě nebo ve škole oslovily 7 % mladších školáků a zhruba stejný počet starších dětí. Starší děti uvedly jako zdroj informací o knihovně internet, televizi či Facebook. Děti vzdělanějších rodičů byly poprvé do knihovny přivedeny právě svými rodiči (maminkou). Demografické charakteristiky nemají silný vliv.

Graf 7.14 Jak ses o veřejné knihovně, kam chodíš, dozvěděl(a)? (děti 6–14 let)

KVALITATIVNÍ POHLED DĚTÍ A RODIČŮ NA VEŘEJNÉ KNIHOVNY

Většina rodičů dětí z věkové kategorie 6–8 let vnímá knihovnu jako důležitou a významnou instituci pro rozvoj dětského čtenářství, jež stojí na třetí příčce pomyslného žebříčku, kde první místo z hlediska vlivu náleží podle jejich mínění rodině a druhé místo zaujímá škola: *Já si myslím, že jsou tady dva hlavní zdroje budoucího čtenářského zájmu dítěte, a to je určitě rodina a škola (rodič)*. Význam veřejných knihoven z pohledu většiny oslovených rodičů shrnuje následující výrok: *Já myslím, že význam veřejných knihoven je obrovský. Nejenom pro dětské čtení, ale všeobecně pro čtení a kulturu lidí, kulturu národa; měly by se rozvíjet, měly by být maximálně podporovány, měly by mít co největší společenskou prestiž, lidi by měli do nich co nejčastěji chodit.*

Rodiče vnímají roli veřejných knihoven pozitivně i v případě, že tam jejich děti samy nebo společně s nimi nechodí: *Jsou užitečné, protože knihy jakoby podražily. Tak mi přijde, že tam chodí lidé, kteří na to v podstatě nemají ty prostředky, tak k těm knížkám se tam můžou dostat. I ten výběr je tam veliký, když si tam děti knížku vyberou a nelíbí se jim, tak ji mohou někam vrátit a vzít si nějakou jinou.*

Pokud mladší školní děti chodí do knihovny, kterou rodiče (většinou matky) znají, jsou s knihovnou spokojeni většinou všichni — jak rodiče, tak děti. Knihovnu často vnímají jako prostorné, příjemné prostředí s milými a vstřícnými lidmi: *Já bych řekla, že v našem případě to (návštěva knihovny) opravdu pomáhá (matka)*. Je nasnadě, že všechny oslovené děti nejčastěji navštěvují veřejnou knihovnu s maminkou a se školou. Průběh návštěvy knihoven se však u jednotlivých dětí značně liší.

Akce pořádané veřejnými knihovnami jsou ze strany rodičů hodnoceny pozitivně. Mikuláš, halloweenská party, dramatizace a například i čtení anglických knížek pro děti, hraní divadla — to vše přispívá k tomu, aby se z knihoven stala nejen místa k půjčování knížek (jak je zatím vnímá většina dětí v mladším školním věku), ale také důležitá komunitní centra, na nichž se mohou podílet a spoluvytvářet je i samy rodiny. Příkladem může být vyprávění pohádek doplněné divadelními scénkami a jinými doprovodnými činnostmi.

Problém jinak vítaných knihovnických akcí spatřují někteří rodiče v tom, že se odehrávají o víkendech, kdy řada rodin z měst odjíždí do přírody nebo kdy jsou rodiče (matky) vytíženi prací v domácnosti: *Oni tam mají většinou akce, ale to je o víkendu. A to já prostě málokdy stíhám* (maminka, chlapec 6 let).

V řízených rozhovorech s rodiči mladších školáků o možnostech zlepšení služeb veřejných knihoven bylo zmiňováno pouze málo námětů na konkrétní zlepšení práce knihoven, případně na to, jak s jejich pomocí motivovat děti ke čtení. Z názorů oslovených rodičů vyplynulo, že je určitě možné a žádoucí dále knihovny zvelebovat, aby jejich prostředím bylo pro dětské návštěvníky co nejpříjemnější a co nejvíce vybízelo k trávení volného času: *Dala bych tam jiný barvy. Aby se lepší četlo. Třeba tam dát i ty pytle na sezení. I třeba automat na kafe. Ta knihovna je dělaná „prostě půjčit knížku a mazat domů“. My jsme tam dřív zůstávali na půl dne. Udělala bych to do domácího prostředí* (rodič). *Měly by tam být nejen knihy samy, ale i dostatečné prostory ke čtení, internet, denní tisk, nějaký dětský koutek, lehké občerstvení, všechno to, co tvoří atmosféru té knihovny, a na to se těšíme. Doufáme taky, že třeba do té knihovny zavítá sem tam nějaký autor, protože je to úplně nová a krásná pobočka, tak se těšíme, že nějakého autora určitě přiláká* (rodič dítěte, které chodí do bibliobusu, hovořil o nově vznikající knihovně v místě bydliště). Také některé děti přišly se svými vlastními náměty na vylepšení interiéru knihovny: *Já bych tam dal ty pytle na sezení* (dítě) i toho, co by se mohlo v knihovně dělat: *sedět na okně a číst; poslouchat audioknihy*.

Jedním z častěji se objevujících námětů bylo i občerstvení poskytované v prostorách veřejných knihoven. Pokud by v knihovně na speciálních čtenářských akcích trávily děti například celé odpoledne, může být tento požadavek opodstatněný.

Rodiče i děti hodnotili rovněž doporučení titulů vhodných pro daný věk, případně přímo pro konkrétní dítě, a to jak od knihovníků, tak jejich prostřednictvím od jiných rodičů: *Mně by asi vyhovovalo, kdybych si jakoby mohla najít knížky, se kterými mají už rodiče zkušenosti s daným věkem, že bych jakoby měla doporučení a nemuseli bychom tápat, protože třeba toho „Kvaka a Žbluňka“ jsem zjistila náhodou* (matka). *Určitě to doporučení ostatních maminek bych uvítala. Aby to bylo pro ty děti pak zábavnější a aby je to bavilo* (rodič).

Mezi další náměty ze strany dětí patřily různé soutěže, kde by děti dostávaly body za knížky, které přečetly, a následně nějaký dárek, nebo pořádání takových akcí, jako je například divadlo, s cílem přilákat lidi, kteří do knihovny nechodí.

Také **dívky a chlapci ve věku 9–14 let** spolu diskutovali ve skupinách o svém postoji k veřejným knihovnám a o tom, zda a proč je navštěvují, proč tak někteří naopak nečiní, jak vypadá jejich typická návštěva v knihovně a jak by knihovnu dle svých představ

vylepšili a zatraktivnili pro dospívající uživatele. Názory ve všech oblastech byly různé, nebylo možno vysledovat výraznější tendence v odpovědích mladších nebo starších dětí, dívek nebo chlapců.

Základní otázkou bylo, zda vůbec veřejnou knihovnu navštěvují. Mnozí své odpovědi spojili ihned s četností návštěv v knihovně a s nástinem základních motivací: *Ano, navštěvuji, ale štvě mě, že ji nemohu navštěvovat častěji. Navštěvuji ji čtyřikrát do půl roku, ale chtěla bych ještě častěji* (žákyně, 7. třída). Vedle příjemného zážitku z pobytu v knihovně vystupovala do popředí utilitárnější motivace — zadaná školní četba nebo domácí úkol: *Já jdu do té knihovny většinou proto, že nevím, co mám číst. A když tam něco najdu, tak si to půjčím. My tam chodíme občas, ale spíš kvůli té povinné četbě. Protože ty knížky, co mě baví, si většinou rovnou koupím. A ty, co máme jako povinnou četbu, si půjčím z knihovny. V knihovně je taková hodná paní a ta mi většinou poradí, co mám číst* (žákyně, 6. třída). Někteří z účastníků moderovaných diskusí upřímně sdělovali, že chodí do knihovny pouze z donucení: *Jen když mě máma donutí. Když máme zrovna tu povinnou četbu. Já tam vždycky chodím s babičkou, protože máme ty povinné knihy a třeba doma tu knihu nemám. Já tam posílám tátu* (žák, 6. třída).

Děti argumentovaly rovněž tím, že mají doma ve své knihovničce, případně v knihovně rodičů, dostatek knih a navíc jsou průběžně zásobovány knihami jako dárky od rodinných příslušníků, a tak veřejné knihovny nepotřebují: *Nechodím tam, mám knihy doma. A když bych něco chtěl, tak řeknu mámě, která tam chodí* (žák, 5. třída). Také starší čtenáři zavítají do veřejné knihovny různě často — od návštěvy jedenkrát týdně přes jedenkrát za měsíc až po jednou za čtvrt roku. Běžně uváděli, že knihovnu navštěvují *občas, moc ne, rozhodně ne pravidelně*. Následně se děti vyjadřovaly také k tomu, proč nechodí do knihovny častěji: *Protože většinou nemám čas nebo se mi tam nechce nebo se musím učit. Já mám jakoby daleko jet tím autobusem a máma tam se mnou moc nezajde, protože musí pořád pracovat. A než abych jel do knihovny, tak jdu raději ven. Nebo si půjčím knížky od bráchy nebo od mámy* (žák, 7. třída).

Také čas strávený v knihovně je různě dlouhý a je velmi individuálně strukturován. Někteří starší děti se do knihovny vyloženě „jen staví pro knihu“, jiné v knihovně tráví celé hodiny, protože tam mají klid na čtení a dostatek času na „vyzkoušení“ nových knih: *Já si nevybírám, já si knížky čtu tam na místě. Když mě knížka zaujme, tak si ji občas půjčím, ale většinou čtu komiksy na místě* (žák, 5. třída).

Mnozí starší čtenáři si nehledají knihu předem v katalogu knihovny na internetu ani nemají jinak „předvybráno“: *Já přijdu, zeptám se, co kde je za žánr, abych věděl. Najdu to, co mě zaujme, tak si to vezmu. Nemám žádný seznam, co si zrovna dnes z knihovny vezmu* (žák, 9. třída). Často je ovlivňuje momentální nálada, vzhled knihy, případně paratexty: *Já si většinou stoupu, prohlédnu si knížky, přečtu si obsahy a podle toho si nějakou půjčím* (žákyně, 9. třída).

Mezi diskutujícími však byli v hojném počtu zastoupeni i tací, kteří mají zcela konkrétní a jasnou představu a jejich pobyt v knihovně je účelově motivován právě cíleným předvýběrem: *Já tam přijdu a jdu se podívat do oddělení fantasy, co tam mají za knížky, přečtu*

si úvod, o čem to je, a vyberu si nějakou, někdy ji mám už vybranou. No, většinou přes ten internet, který se mi líbí (žák, 7. třída).

Chování v knihovně: A když se mi něco líbí, tak si sednu, kousek si přečtu a pak si ji třeba půjčím (žák, 6. třída).

V moderovaných diskusích došlo také na zhodnocení prostředí knihovny — interiéru i atmosféry —, přičemž kritéria hodnocení a priority dětí se opět různily: *Je tam ticho, a to je dobré. Mně se tam líbí, jako že nám poradí úplně se vším a i u počítače, tam si tu knihu můžeš vyhledat (žákyně, 6. třída). Je tam wifina (žák, 6. třída).*

Jednoznačně nejrozšířenější představou o účelu veřejné knihovny je stále půjčování knih domů nebo jejich prohlížení, vybírání a čtení na místě. Jen málo dětí ve věku 9–14 let má knihovnu spojenou s jinými činnostmi. Počítače s internetem v současnosti přitahují jen málo dětí, většina z nich má k počítači s internetem přístup ve škole a zejména doma, nemusí již kvůli tomu do knihovny.

Knihovnické akce většina ze starších diskutujících dívek a chlapců nehodnotila. Zpravidla o nich nevědí, a pokud vědí, neúčastní se jich, protože už si na to připadají staří a styděli by se. Jiní uváděli lakonicky, že když v knihovně byli, zrovna tam nic nebylo.

Starší čtenáři postrádají v knihovnách techniku, s jejíž pomocí by bylo možno knihy snadněji vyhledávat. V tomto trendu spatřují i budoucnost knihoven a jejich přeměnu směrem k ideálu „knihovny na tabletu“, případně knihovny plně automatizované, robotické, s paměťovými kartami místo papírových knih. Jiní se spíše dožadovali své „oblíbené služby“: *Já bych tam asi více chtěl těch paní, které tam pracují, aby mi poradily nebo pomohly najít tu knížku (žák, 7. třída).*

VÝKLAD / INTERPRETACE

- ▶ Mezi mladšími dětmi není rozdíl mezi dívkami a chlapci, pokud jde o frekvenci návštěv knihovny. Obecně lze říci, že častěji chodí do veřejné knihovny děti z menších měst a děti, jejichž rodiče (zejména matky) dosáhli vyššího vzdělání. U starších dětí se zvyšuje počet dětí, které chodí do knihovny pravidelně a často, ale také dětí, které do knihovny nechodí vůbec. Zároveň se zvětšuje rozdíl mezi dívkami, které navštěvují knihovnu častěji, a chlapci, kteří jsou méně pravidelnými návštěvníky knihovny.
- ▶ Častěji chodí do veřejné knihovny děti, které jsou silnými čtenáři. Slabí čtenáři a nečtenáři do knihovny téměř vůbec nechodí.
- ▶ Naprostá většina dětí (90 %), které do knihovny chodí, do ní chodí ráda.
- ▶ Mladší a starší děti do knihovny nechodí z rozdílných důvodů. Mladší děti (1.–3. třída), které do knihovny nechodí, uvádějí jako hlavní důvod fakt, že mají doma dostatek knih. 29 % z nich však plánuje v budoucnu knihovnu navštěvovat. S rostoucím věkem dítěte se pak častěji objevuje jako hlavní důvod nezáměr o knihy či upřednostňování jiné zábavy. Starší děti, které do knihovny nechodí, to ani neplánují.

-
- ▶ Většina dětí chodí do knihovny hlavně kvůli půjčování knih. Druhým nejčastěji uváděným důvodem je návštěva konkrétního programu se školou.
 - ▶ Internet v knihovně využívá pouze 6 % dětí ve věku 6–8 let. Ve věkové kategorii 11–14 let to je již asi 20 % dětí.
 - ▶ Většina dětí má povědomí o tom, že veřejná knihovna, kterou navštěvují, pořádá nějaké speciální akce (mimoškolní, tematicky zaměřené aj.). Tyto akce však navštěvuje pouze necelá pětina dětí.
 - ▶ Děti velmi dobře hodnotí zaměstnance knihoven: téměř 90 % dětí uvedlo, že jim knihovníci vždy ochotně poradí s výběrem knih, podobné množství dětí pochválilo jejich příjemné vystupování. 80 % dětí vnímá knihovnu jako prostor, kde je klid.
 - ▶ 30 % rodičů mladších dětí a 40 % dětí všech věkových skupin by ve své veřejné knihovně neměnilo vůbec nic. 35 % rodičů by si přálo dostatek nových knížek, pak následuje požadavek na širokou nabídku knih. Mladší děti si spíše přejí zlepšení nabídky stolních a deskových her, starší pak možnost půjčování čteček elektronických knih. Rodiče kladli důraz i na možnost půjčování elektronických knih a mluveného slova.
 - ▶ Více než polovina dětí se o knihovně dozvěděla od rodičů (zejména maminek), dalším nejčastějším zdrojem informací je škola a potom kamarádi.

Srovnání s výzkumy dětského čtenářství doma i v zahraničí

LIMITY SROVNÁVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH VÝZKUMŮ

Výsledky každého výzkumu čtenářství, často již samy o sobě velmi zajímavé, získávají další zásadní rozměr v okamžiku porovnání s výzkumy dřívějšími. Potvrzení či vyvrácení dříve získaných poznatků a ověření použité metodiky, případně opakující se shodné výsledky na základě původně jednorázově zajímavých dat pomohou pojmenovat dlouhodobý trend a umožní sofistikované prognózy dalšího vývoje. I v souvislosti s výzkumem *České děti jako čtenáři* jsme se pokusili nalézt výzkumy — ať už české nebo zahraniční —, s nimiž by bylo možno výsledky porovnat. Ukázalo se však jako velmi problematické najít výzkum, který by svými parametry odpovídal aktuálnímu výzkumu — pokud jde o cílovou skupinu, velikost vzorku a použitou metodiku —, a to jak v případě hledání mezi českými, tak mezi zahraničními výzkumy. Přesto je v této kapitole uveden přehled vybraných výzkumů, jejich stručná charakteristika, popis metodiky a klíčových výsledků. Zároveň jsou u každého ze zmíněných výzkumů vybrány ty výsledky, které bylo alespoň částečně možno porovnat s výsledky výzkumu *České děti jako čtenáři*.

Komparaci výzkumů tak vlastně vzniká mozaika, kdy se jednotlivé výzkumy doplňují, každý přináší trochu odlišný pohled na problematiku dětského čtenářství — a to jak po metodické, tak po obsahové stránce. V zahraničních výzkumech se například objevují některé aspekty, které z českých výzkumů zatím nejsou patrné. Opakuje se například vnímání veřejných a školních knihoven rodiči jako bezpečného místa pro trávení volného času dětí, tedy pohled, který čeští rodiče vůbec nezmiňují. Velmi časté je také zachycení ekonomické situace rodiny v korelaci se vztahem ke čtení a knihovnám. V českém prostředí se spíše zmiňují demografické charakteristiky, jako nejvyšší dosažené vzdělání rodičů či (ne)úplnost rodiny, v níž dané dítě vyrůstá. Významný vliv má i odlišná úroveň rozšíření moderních technologií (například srovnání Spojených států amerických a České republiky v otázkách rozšíření elektronických knih). Právě vzhledem k odlišnostem vyplývajícím z různého kulturního prostředí jsou tím více fascinující shodné trendy, které platí bez ohledu na kontinent: pozitivní vliv předčítání v raném věku či větší nadšení pro čtení u dívek než u chlapců.

ČESKÉ VÝZKUMY DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ

1. NÁZEV: JAK ČTOU ČESKÉ DĚTI

Metodika: Reprezentativní výzkum dětského čtenáře na vzorku 1 092 dětí ve věku 10–14 let, rozhovory se standardizovaným papírovým dotazníkem a s asistencí tazatele v domácnosti respondenta.

Rok: 2003

Základní výsledky:

- ▶ Úroveň dětského čtenářství je relativně dobrá. Polovina dětí čte pravidelně, polovinu dětí čtení baví.
- ▶ Nejsilnější vliv na čtenářství dítěte má v pozitivním i negativním smyslu rodina.
- ▶ Rodina může výrazně stimulovat volnočasové aktivity dítěte. Pokud má dítě strukturovaně organizovaný volný čas, tráví jej také kreativními a vzdělávacími aktivitami a častěji nachází cestu ke knize. Pasivita ve volném čase dětí je silně spojena s dětmi-nečtenáři.
- ▶ Důležitou roli při utváření čtenářských návyků hraje škola. U dětí, které nemají kvalitní rodinné čtenářské zázemí, je škola hlavním aktérem v této oblasti. Škola má své samostatné místo v práci s dětmi v oblasti čtení, ačkoliv spolupůsobení rodiny a školy je jistě neefektivnější.
- ▶ Pokud se škola věnuje vytváření čtenářských návyků, čtením za domácí úkol, povídkám či psaním o čtených knihách, pak se to jednoznačně pozitivně odráží ve zvýšené míře čtení u těchto dětí. Motivace dětí doporučenou či povinnou četbou pozitivně formuje čtenářské zájmy dětí.
- ▶ Kniha se v současné době ocitá v multimediálním prostředí. Konkurence ostatních médií je důležitým faktorem, který ovlivňuje postoje dětí ke knize.
- ▶ Televizi sleduje každé dítě. Knihu pak bere do ruky většinou to dítě, které je schopno, ať již samo či za pomoci rodičů, regulovat čas trávený u televize. Neregulované sledování televize vede k nezájmu o knihu ve volném čase dítěte, a to mimo jiné v důsledku potlačení čtenářství i u rodičů. Televize má na čtenářství dětí přímý i nepřímý (skrze rodiče) negativní vliv.
- ▶ Počítače jsou běžnou součástí života dnešních dětí. Práce s počítačem a čtení knih se vzájemně pozitivně ovlivňují, nikoliv naopak. Četba, internet a práce s počítači se vzájemně podporují.
- ▶ Knihovna je prostředí, které je explicitně zaměřeno na knihu. Aby však mohla působit na děti, musí spolupracovat s rodinou a se školou. Knihovny mohou těžit ze zájmu dětí o multimédia a touto cestou děti nalákat do svého prostředí, kde je již ke knize blízko.

Komparace s výzkumem:

▶ **České děti čtou méně než před deseti lety knížky a časopisy.**

▶ Velký rozdíl je mezi vnímáním zábavnosti čtení z pohledu dívek a chlapců. Celkově skoro čtvrtinu chlapců čtení vůbec nebaví, zatímco pouze každá devátá dívka nemá ráda čtení.

▶ Mezi současnými dětmi je méně skutečně nadšených čtenářů, ale o něco více dětí, které čtení docela baví. V roce 2003 četba velice bavila 19 % dívek a 11 % chlapců, což značně připomíná rozložení zjištěné výzkumem v roce 2013. Ke zcela negativní kategorii „vůbec nebaví“ se v současnosti přiklonilo o 4 % více chlapců, u dívek se zastoupení v této kategorii nezměnilo.

▶ S vyšší věkovou kategorií roste vyhraněnost dětí vůči čtení: je méně dětí ve středních neutrálních kategoriích a naopak více v krajních. Ve věku 13–14 let se nachází nejvíce dětí, které velice baví číst (15 %), ale i těch, které čtení vůbec nebaví (22 %). Teenageři v tomto věku už mají jasno, co je baví a co ne. Silně negativní vztah ke čtení (vůbec nebaví) v roce 2003 vybralo 15 % dětských respondentů, což je o 2 % méně než v roce 2013.

▶ Střední kategorie zábavnosti jsou obtížně porovnatelné, v Gabalově studii 39 % dětí čtení docela bavilo a 31 % spíše nebavilo. Z toho lze usoudit, že z mírně pozitivní varianty (docela baví) se v současnosti názor dětí přiklonil spíše do zcela neutrální kategorie „ani nebaví, ani baví“.

▶ **Vzrostl především podíl dětí, které nečtou knížky nikdy.** Od roku 2003 však také výrazně vzrostl podíl dětí s přístupem na internet a rovněž doba strávená na internetu.

▶ Nejsilnější vliv na četbu a čtenářství dětí má rodina, vedení k četbě vlastním příkladem rodičů, tj. četbou, předčítáním atp.

▶ Zatímco v roce 2003 trávila denně svůj volný čas na počítači (bez ohledu na jeho specifické využívání) zhruba třetina dětí (35 %), v současné době uvedlo 37 % dětí denní vyhledávání/surfování na internetu, a vezmeme-li v úvahu i děti, které uvedly tuto činnost „pouze“ 3–4krát týdně (v roce 2003 nebyla tato odpověď kvůli jiné škále k dispozici), dostaneme se dokonce až k 61 % dětí (9–14 let), které tuto činnost vyžadující mimo jiné též čtení provozují téměř denně.

▶ Pasivita dětí ve volnočasových aktivitách je charakteristikou spíše nečtenářů. Vysoká aktivita dětí v zájmových činnostech se nevylučuje také s aktivním čtenářstvím dětí.

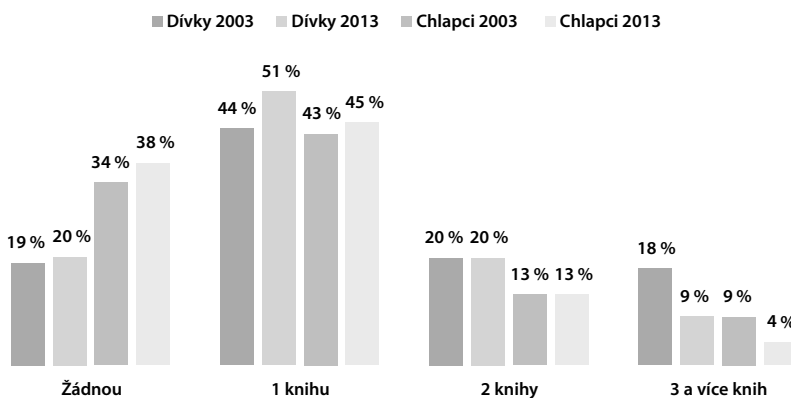
▶ Je značný rozdíl v pořadí populárních typů čtení. V roce 2003 četlo nejvíce dětí (80 %) časopisy a noviny — ty se v roce 2013 umístily až na posledním místě. Na to může mít velký vliv současný rozmach internetu a možnost čtení novin i časopisů v počítači, tabletu nebo na mobilním telefonu.

▶ Kvalitní práce s doporučenou četbou může pozitivně ovlivňovat vztah dítěte k četbě.

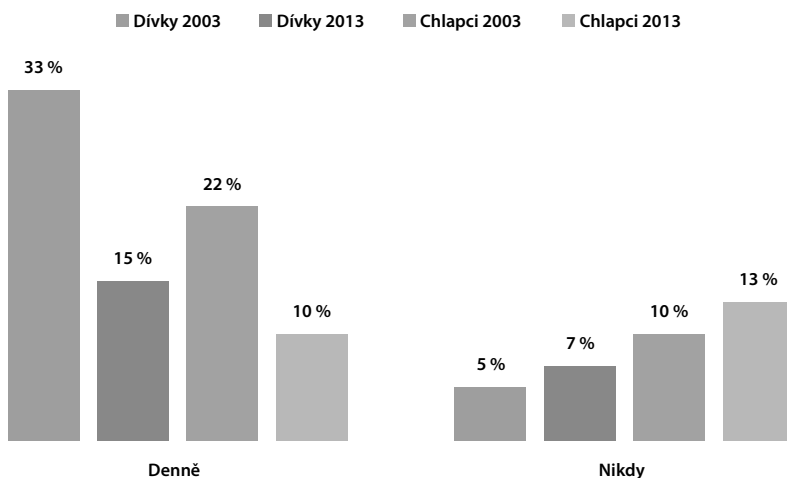
▶ Ve školní knihovně nebyla jak v roce 2003, tak v roce 2013 více než polovina všech dotázaných.

- ▶ V roce 2003 uvedlo 71 % dětí, že mají ve škole školní knihovnu, v roce 2013 už to bylo pouze 63 % dětí.
- ▶ Do knihovny nechodí a nikdy tam nebylo 35 % dětí v roce 2013, v roce 2003 to bylo 33 %, to znamená mírný pokles dětských návštěvníků knihovny.
- ▶ Jako hlavní důvod nechození do veřejné knihovny přetrvává nezájem dětí o knihy.
- ▶ Stejně jako v roce 2003 výzkum prokázal, že děti ze vzdělanějších rodin čtou výrazně častěji než děti rodičů s nižším vzděláním.

Graf 8.1 Kolik knih přečteš za měsíc? (srovnání 2003 a 2013)

Graf 8.2 Jak často čteš knihy kromě učebnic? (pokles frekvence četby 2003 a 2013)

Poznámky: Metodologie obou výzkumů jsou velmi podobné, nicméně ne zcela totožné. Metoda dotazování byla stejná, tedy rozhovory se standardizovaným papírovým dotazníkem s asistencí tazatele v domácnosti respondenta. Ve výzkumu z roku 2003 byli dotázáni i rodiče dětí, v současném výzkumu děti od 9 do 14 let pouze děti samotné.

Cílová skupina byla „o rok starší“, děti byly dotazovány až od 10 let, zatímco v současném výzkumu již od 9 let. Respondenti pro obě studie byli vybíráni pomocí kvótního výběru a jsou reprezentativní pro ty rodiny v populaci, které mají dítě v daném věkovém rozpětí. Dostupná nejsou celá data, ale pouze publikované studie, které jsou často jen dílčími informacemi bez jasného použití filtrů a jiných částečných úprav dat. Srovnání odpovědí dětí z roku 2013 a z Gabalovy studie je proto spíše orientační, i když umožňuje odhalit základní tendence ve vývoji dětského čtenářství v České republice za posledních deset let.

Zdroj:

POLÁKOVÁ, Soňa — GABAL, Ivan — HELŠUSOVÁ, Lenka. „Jak čtou české děti? (Analýza výsledků sociologického výzkumu)“. *Knihovnický zpravodaj Vysočina*. 2002. Dostupné z: [http://kzv.kvkvysocty.cz/archiv.aspx?id=171 & idr=1 & idci=1](http://kzv.kvkvysocty.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1).

GABAL, Ivan — HELŠUSOVÁ, Lenka. *Jak čtou české děti: analýza výsledků sociologického výzkumu*. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.

2. NÁZEV: ČTENÁŘSTVÍ NA ŠKOLÁCH

Popis výzkumu: Výzkum společnosti Scio.

Rok: 2009–2013

Metodika: Výzkum se skládal z projektu **Čtenář** (zaměřeného na čtenářskou gramotnost, na faktory, které ji ovlivňují, a to na počet přečtených knih, rodinné zázemí, školu a čas strávený u TV a PC) a **Klíčové kompetence** (zaměřeného na řešení problémů, sociálně-personální a komunikativní dovednosti a práci s informacemi). Sběr dat probíhal průběžně, od roku 2009 do roku 2013 dotazníkovým šetřením ve školách. Projekt **Čtenář** (2009–2013) se skládal z testu a dotazníku, bylo zapojeno 26 000 žáků. Projekt **Klíčové kompetence** (2009–2013) se skládal z testu a dotazníku, bylo zapojeno 32 000 žáků.

Základní výsledky:

- ▶ Děti, které čtou pro radost, zvládají mezi 10 až 16 lety věku lépe matematiku, mají větší slovní zásobu a vyjadřovací schopnosti než ty, které čtou zřídka.
- ▶ Závěry zdůrazňují význam prvních čtenářských let (tedy přibližně do deseti let), kdy je žádoucí dětem zpřístupnit co nejvíce zdrojů současného jazyka. Pokud děti již do školy nastupují s omezenou slovní zásobou, propast mezi nimi a spolužáky se rok od roku více prohlubuje; v útlém věku (hovoříme o žácích 4. a 5. tříd základní školy) má čas strávený u televize a počítače vliv na úroveň čtenářské gramotnosti.
- ▶ Žáci 4. a 5. tříd mají lepší výsledky ve čtenářské gramotnosti, pokud u počítače tráví čas jen několikrát do týdne, a ne několik hodin denně. Ve starším věku čas strávený u televize a počítače ztrácí přímý vliv na výsledek, přesto žáci, kteří u televize či počítače tráví více hodin denně, dosahují horších výsledků.

Komparace s výzkumem:

- ▶ V obou výzkumech se potvrdil fakt, že prvním krokem ke čtenářství a k vytvoření kladného vztahu ke knížkám je především dobré zvládnutí základních čtenářských dovedností (včasné získání dovednosti číst plynule a bez zadržávání).
- ▶ Byl potvrzen vliv školy a způsob práce se čtením a literaturou prostřednictvím školní četby.
- ▶ Byl potvrzen fakt, že děti tráví více času u televize a počítače než četbou knih. Oproti roku 2003 se internet stal nedílnou součástí mediálního chování dětí. Děti, které jsou nečtenáři a slabí čtenáři, tráví více času u televize a počítače (myslen je tím Facebook, počítačové hry a vyhledávání na internetu).

Zdroj:

SCIO: *Čtenářství na školách: analýza dat z projektů Čtenář a klíčové kompetence*. Tisková zpráva, NK ČR Praha, 27. 3. 2014.

3. NÁZEV: VÝZKUM ŽIVOTNÍHO STYLU DĚTÍ LSS

Popis výzkumu: Kontinuální výzkum ATO (Asociace televizních agentur) a České televize, kterou organizuje agentura Mediaresearch od roku 2002. Cílem je popsat dětskou populaci České republiky z hlediska mediálního chování a životního stylu, aktivit volného času, hodnotových postojů a spotřebního chování televizních diváků (výzkum je součástí projektu elektronického měření sledovanosti televize v České republice pomocí TV-metrů).

Rok: 2002–dosud

Metoda: Kvantitativní výzkum formou rozhovoru pomocí papírového dotazníku, dotázáno bylo 716 dětí ve věku 4–14 let.

Základní výsledky:

- ▶ Televize je stále především zdrojem zábavy, i když za nejzábavnější činnost děti stále považují volný čas s kamarády.
- ▶ Rozdíly ve vnímání internetu a počítače jsou opravdu značné.
- ▶ Internet slouží pro získání aktuálních informací či znalostí, hraje roli významného informačního a vzdělávacího zdroje. Nahradil v tomto směru knihy, které ztrácejí svoji informační hodnotu.
- ▶ Zájem dětí o počítačové hry znovu vzrostl, a v kategorii média tak předčil v roce 2011 zájem o televizi a děti si o nich nejčastěji vypráví s kamarády. Děti si také hry na počítači vybírají nejčastěji, když chtějí zahnat nudu.
- ▶ U počítačových her se projevují výrazné genderové rozdíly, častěji je hrají chlapci a také od nich více očekávají.

- ▶ Čtení knih většinu dětí dnes již nebaví, četba knih byla dětmi rovněž uváděna jako jedna z činností spjatých s nudným dnem. Zájem o knihy u dnešních dětí klesá, i když většina rodičů považuje čtení knih stále za vysoce hodnotnou a prospěšnou činnost pro své děti.
- ▶ Nejčastější z osmadvaceti volnočasových činností dětí, na něž se Výzkum životního stylu dětí LSS ptá, je sledování televize. Televize je pro 89 % dotázaných dětí každodenní náplní jejich volného času.
- ▶ Děti, které mají své pokojíčky mediálně lépe vybaveny, se médiím věnují více. Vyšší mediální vybavenost také přispívá k většímu individuálnímu užívání médií.

Komparace s výzkumem:

- ▶ Rozvržení volnočasových aktivit se shoduje (děti shodně uvádějí jako nejoblíbenější aktivitu chození ven s kamarády), nejčastější aktivitou je stále sledování televize. Potvrdil se předpoklad, že význam knihy jako zdroje faktických informací u dětí klesá, kniha je nyní postupně nahrazována internetem.
- ▶ Potvrdily se genderové rozdíly ve využívání internetu ve volném čase, chlapci výrazně více hrají počítačové hry, dívky jsou častěji na sociálních sítích.
- ▶ Postoj rodičů k četbě a ke knihám je shodný. Četba je stále vnímána jako užitečná, prospěšná a důležitá pro vzdělání dětí.
- ▶ Čtení knih je zde spojováno s nudným dnem, v našem výzkumu děti sice považují četbu stále za zábavnou činnost (51 % dětí ve věku 6–8 let a 47 % dětí ve věku 9–14 let), ale sáhnou po knize častěji, když se nudí, a více času věnují jiným činnostem. Jako čtvrtá nejčastější aktivita je čtení knih, ale s velkým odstupem od prvních tří nejoblíbenějších činností (příprava do školy, hraní si venku s kamarády a sledování televize).
- ▶ Nejvíce svého volného času děti obvykle stráví u televize nebo sledováním filmů, a to průměrně hodinu a čtvrt. V součtu obou kategorií sledování pořadů nebo filmů jsou to asi dvě a půl hodiny, ale jen ve dnech, kdy se ke sledování televize (filmů) dostanou. Čtení knih dětem zabere v průměru obvykle půl hodiny (rozdíly jsou samozřejmě u jednotlivých typů čtenáře a u věku).

Zdroj:

LSS Děti 2013: výběr pro Národní knihovnu MediaResearch, Česká televize. Dostupné z: <http://www.ato.cz/tv-vyzkum/doplnoke-vyzkumy-projektu/lss-deti-vyzkum-zivotniho-stylu-deti>.

KUNCOVÁ, Jana. „Děti a média: vyhrávají televize a internet“. *Mediaguru*. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2012/03/deti-a-media-vyhravaji-televize-a-internet/#.VL7HPy7pyXg>.

4. NÁZEV: ČÍTANIE MLÁDEŽE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Popis výzkumu: Kvantitativní reprezentativní výzkum se zaměřoval na cílovou skupinu žáků osmých a devátých tříd základních škol a žáky druhých ročníků středních

škol. Výzkum navazuje na rozsáhlý průzkum, který se uskutečnil pod garancí Slovenské asociace knihoven v roce 2008 v Bratislavském kraji v šesti knihovnách a v roce 2010 a 2011 v dalších knihovnách v šesti krajích.

Rok: 2010, 2011

Metodika: Celkový počet respondentů byl 12 393, výzkum probíhal ve 177 základních školách, 66 středních odborných školách a 54 gymnáziích v celé Slovenské republice.

Dotazníkové šetření probíhalo ve vyučovacích hodinách za přítomnosti učitele či knihovníka.

Základní výsledky:

- ▶ Mládež jednoznačně inklinuje k elektronickým médiím, ovšem největší mediální aktivitou je sledování televize.
- ▶ Mládež nevyužívá knihy k získávání informací pro své záliby a koníčky, při získávání informací do školy jednoznačně vítězí internet.
- ▶ Návštěva knihovny není pro mladého člověka nevyhnutelná, navštěvují ji ti, kteří mají o knihy zájem a chtějí využívat služby knihovny. Polovina respondentů do knihovny nechce chodit, respektive nemá čas.
- ▶ Tištěné noviny jako zdroj informací ztrácejí své postavení, zdrojem zábavy jsou časopisy.
- ▶ Zájem o čtení a vztah ke knize musí být podporován již od útlého věku, rodina a rodinná čtenářská kultura má velký vliv na vztah ke čtení v dospívání. Model čtenářské rodinné komunity se mění, čtoucí rodiče a prarodiče zůstávají, ale spíše náhodně.
- ▶ Čtenářské žánrové a tematické preference odrážejí nabídku mediálního trhu.
- ▶ Potvrdil se kritický vztah mládeže ke čtení ve věku 13–17 let.

Komparace s výzkumem:

- ▶ Byl potvrzen fakt, že návštěvu knihovny využívají pouze ti, kteří mají o knihy zájem a chtějí využívat jejich služeb.
- ▶ Bylo potvrzeno časté používání elektronických médií, z toho nejvíce sledování televize, které klesá s přibývajícím věkem a se zmenšováním vlivu rodičů.
- ▶ Bylo potvrzeno časté využívání internetu především jako zdroje informací u obou výzkumů.
- ▶ Byl rovněž potvrzen vliv a působení rodiny na čtení dětí, a tím vytváření vztahu ke knize již od útlého věku dítěte.
- ▶ U obou výzkumů nečtenáři uvádějí jako svůj hlavní důvod, proč nečtou, že je to ne baví, že je to namáhavá činnost nebo že v dnešní době je spousta zajímavějších věcí, než je čtení knih.

Poznámky: Vzhledem k tomu, že se toto šetření zaměřovalo na starší věkovou skupinu a dotazování probíhalo ve školách, nelze jej porovnávat s podrobněji zkoumanými aspekty u výzkumu dětského čtenářství.

Zdroj:

KOPÁČIKOVÁ, Judita — HRDINÁKOVÁ, Ludmila — GAŠPAROVIČOVÁ, Anna. *Čítanie mládeže v Slovenskej republike: interpretácia výsledkov výskumu*. 1. vyd. Košice: Slovenská asociácia knižníc, 2011. Dostupné také z: <http://www.sakba.sk/dokumenty/2011/citanie-mladeze.pdf>.

5. NÁZEV: ČTENÁŘI A ČTENÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Popis výzkumu: Reprezentativní kontinuální výzkum čtenářství dospělých.

Rok: 2013

Metodika: Statistické reprezentativní šetření obyvatel České republiky ve věku 15 let a výše, 1 584 respondentů, standardizované rozhovory *face to face*, termín sběru dat 2.–25. 5. 2013. Navazuje na průzkumy v letech 2007 a 2010.

Základní výsledky:

- ▶ Velká genderová bariéra čtení (značný rozdíl ve čtení mezi muži a ženami).
- ▶ Nepatrná urbanizační bariéra čtení (malý rozdíl ve čtení podle velikosti míst).
- ▶ Žádná věková bariéra čtení (pouze propad čtení ve středním věku).
- ▶ Početné domácí knihovny v českých domácnostech.
- ▶ Kladný vztah k veřejným knihovnám v české dospělé populaci.
- ▶ Přetrvává zvyk pojímat knihu jako dárek.
- ▶ Potvrzeno silné čtení české dospělé populace.

Komparace s výzkumem:

- ▶ U obou skupin, u dospělých i dětí, se potvrdily rozdíly ve čtení u mužů a žen, ženy a dívky čtou více a déle než muži a chlapi, tento rozdíl se tedy formuje již v dětství a většinou se rozdíly spíše prohlubují.
- ▶ Rovněž byl potvrzen u dospělých i dětí vzdělanostní aspekt, to znamená, že více čtou děti z rodin s vyšším vzděláním a dospělí s vyšším vzděláním. Pro dospělé, vysokoškolsky vzdělané respondenty bylo podstatné, že se doma dbalo na četbu (55 %) a že měli doma dostatek knih (38 %).
- ▶ Téměř třetina dotázaných dětí dostává pravidelně knihy jako dárek, další polovina alespoň občas. Celkově je dětské čtení dostatečně podpořeno darováním knihy u dětí ve věku 6–9 let. U dospělých je to vyšší procento, ti získávají knihy darem ze 60 %, což je nejčastější způsob nabývání knih.

► Podle průzkumu z roku 2013 čte elektronické knihy 46 % dospělých a mnohem méně dětí, nějakou zkušenost má 12 % dětí ve věku 9–14 let. Děti, které čtou elektronické knihy (jsou to spíše starší chlapci vysokoškolsky vzdělaných rodičů), používají ke čtení převážně tablet, na rozdíl od dospělých, kteří nejvíce čtou e-knihy na počítači nebo notebooku. Vztah dětí k elektronickým knihám je zatím nejednoznačný. Zhruba dvě pětiny dětí by rády četbu elektronické knihy zkusily, na druhou stranu zhruba čtvrtina všech dětí se staví k elektronickým knihám ve srovnání s klasikou poměrně skepticky a jednoznačně preferuje klasické knihy.

► Ani děti, ani dospělí si nemyslí, že tištěné knihy jsou přežitkem.

► Přibližně třetina dospělých Čechů navštívila v roce 2013 knihovnu (32 %), u dětí od 9 do 14 let to v roce 2013 byla zhruba polovina respondentů.

► Potvrdil se kladný vztah k veřejným knihovnám jak u dospělých, tak u dětí. Dospělí uživatelé, kteří do knihovny chodí, jsou stejně jako dětská čtenáři z větší části spokojeni se službami knihovny (89 % dospělých, 90 % dětí) a do knihovny chodí rádi. Dětská i dospělí uživatelé nemají potřebu nic v knihovně radikálně měnit a hlavním důvodem návštěvy knihovny je pro obě skupiny primární služba knihovny, a to půjčování knih.

► Vztah k četbě podle dospělých respondentů nejvíc ovlivnilo to, zda rodiče dbali na četbu respondenta v dětství (27 %), dále množství knih v domácnosti (27 %) a zda dotyčný navštěvoval knihovnu (18 %), případně hovořil se známými o knihách (18 %). To ukazuje a potvrzuje vliv rodiny a čtenářského zázemí v dětství na kvantitu četby v dospělosti a vztah ke knihám vůbec. To znamená, že dospělí respondenti potvrdili, že pokud se doma četlo a rodiče vedli dítě ke čtení a vztahu ke knihám, vybudovali si kladný vztah ke čtení. V tomto výzkumu se bezvýhradně potvrdil silný vliv rodiny.

Poznámky: Vzhledem k tomu, že výzkum českých dětí jako čtenářů byl komplexně a v této podobě realizován poprvé v roce 2013, bude zajímavé sledovat a porovnávat data z průzkumů čtenářství dětí prováděných vždy po určité době. Srovnání s výzkumy dospělých, u nichž máme již celkem přehledný kontinuální obraz současného čtenářství, je nutně limitováno. U dospělých čtenářů byly ve větší míře zkoumány aspekty, které nemůžeme příliš srovnávat s tímto výzkumem, a pro potřeby komparace zde byla tedy vybrána pouze určitá data.

Zdroj:

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* (2007). 1. vyd. Brno: Host, 2008.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010). 1. vyd. Brno: Host, 2011.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme* (2013). 1. vyd. Brno: Host, 2014.

TRÁVNÍČEK, Jiří — RICHTER, Vít. *Čtenáři a čtení v České republice 2007. První reprezentativní průzkum mezi obyvateli České republiky zaměřený na čtení knih: výsledky průzkumu, jejich popis a utřídění*. Brno: Host, 2008.

Tisková konference Čtenáři a čtení v ČR, Praha, Národní knihovna, 26. 9. 2013. Dostupné z: http://www.ucl.cas.cz/images/stories/tiskove_zpravy/Tiskova_konf_Praha_zari_2013_oprava.pdf.

ZAHRANIČNÍ VÝZKUMY DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ

Při podrobné rešerši týkající se příkladů zahraničních výzkumů dětského čtenářství se ukázalo, že neexistuje výzkum, který by byl metodikou i volbou cílové skupiny srovnatelný s výzkumem *České děti jako čtenáři*. U mnohých zahraničních výzkumů lze v rámci analýzy výsledků zachytit obdobné trendy a jevy v oblasti dětského čtenářství, které se zdají být signifikantní i v prostředí České republiky. Mnohé zahraniční výzkumy mají však především kvalitativní charakter, jsou často spíše drobnou sondou s malým vzorkem respondentů. Níže jsou uvedeny stručné charakteristiky tří vybraných výzkumů (dvou ze Spojených států amerických a jednoho z Velké Británie), které je možno považovat za výzkumy velkého rozsahu. Právě možnost komparace poznatků o českých dětech a jejich čtenářských návycích a dovednostech se zahraničím by měla být výzvou k zapojení do mezinárodních výzkumných projektů.

1. NÁZEV: KIDS & READING FAMILY REPORT [KIDS & READING, 2013]

Popis výzkumu: Výzkum vydavatelství Scholastic a společnosti Harrison Group. Tento ročník výzkumu kladl důraz na zjištění postojů k elektronickým knihám.

Rok: 2012 (probíhá každé dva roky od roku 2006)

Země: Spojené státy americké

Metodika: Výzkum byl uskutečněn na základě vzorku 1 074 dětí (věk 6–17 let) a jejich rodičů. Celkem se jednalo o 2 148 respondentů.

Základní výsledky:

Postoje rodičů a dětí k e-knihám:

- ▶ Oproti roku 2010 se téměř zdvojnásobil počet dětí, které si přečetly alespoň jednu e-knihu (25 % oproti 46 %).
- ▶ Polovina dětí ve věku 9–16 let uvedla, že by četly častěji, pokud by měly větší přístup k e-knihám.
- ▶ 72 % rodičů má zájem o to, aby jejich dítě četlo e-knihy.
- ▶ 80 % dětí, které četly alespoň jednu e-knihu, stále čte primárně tištěné knihy.

► Děti uvádějí, že e-knihy jsou výhodné, když nechtějí, aby jejich kamarádi věděli, co právě čtou, a také při cestování. Tištěné knihy jsou lepší na půjčování kamarádům a také na čtení před spaním.

► 58 % dětí uvedlo, že by preferovaly tištěnou verzi knihy, i kdyby byl daný titul dostupný jako e-kniha (ve srovnání s rokem 2010, kdy takto odpovědělo 66 %, se jedná o mírný pokles).

Postoje dětí ke čtení a frekvence čtení:

► U dívek došlo ve srovnání s rokem 2010 k poklesu počtu silných čtenářek (ze 42 % na 36 %) i čtenářek, pro něž je čtení zábava (ze 71 % na 66 %).

► Naopak mezi chlapci vzrostl počet těch, kteří považují čtení pro zábavu za důležité (z 39 % na 47 %). Ve srovnání s dívkami je jich však stále méně.

► Děti ve věku 12–17 let čtou knihy pro zábavu i jako součást přípravy do školy výrazně méně než děti ve věku 6–11 let.

Úloha rodičů v rozvoji dětského čtenářství:

► 49 % rodičů se domnívá, že jejich dítě by mělo věnovat čtení knih více času (v roce 2010 to bylo 36 % rodičů).

► Naprostá většina rodičů se domnívá, že jejich dítě tráví příliš mnoho času hraním počítačových her a aktivitami v rámci sociálních sítí.

► To, zda rodiče sami čtou knihy a zda rodina vlastní domácí knihovnu, hraje v rozvoji čtenářství dítěte větší roli než výše příjmů.

► Fakt, že je čtení pravidelnou součástí každodenních aktivit dítěte, má pozitivní vliv na rozvoj čtenářství.

Komparace s výzkumem:

► Srovnatelné jsou výsledky týkající se klesající oblíbenosti čtení s rostoucím věkem dětí, stejně jako větší oblíbenost čtení u dívek.

► Zkušenosti amerických dětí se čtením elektronických knih jsou ve srovnání s českými dětmi výrazně vyšší.

► Shodné jsou výsledky týkající se vlivu čtenářského zázemí v rodině na rozvoj pozitivního postoje ke čtení u dítěte.

► Zásadní shoda je například v odpovědích rodičů na otázku týkající se předčítání: 65 % rodičů amerických dětí ve věku 6–8 let svým dětem předčítá. V českém prostředí je hodnota zcela shodná. Naopak výsledky týkající se předčítání starším dětem (ve věku 9–10 let v českém prostředí, respektive ve věku 9–11 let ve Spojených státech) jsou odlišné: u nás je v tomto věku předčítáno pouze 11 % dětí, ve Spojených státech 37 %.

► Z odpovědí rodičů na dotaz týkající se nakupování knih (tištěných i elektronických) je zřejmé, že americké děti jsou obdobně jako české děti knihami pravidelně obdarovávány. Odpovědi dětí k tomuto tématu nejsou k dispozici.

2. NÁZEV: PARENTS, CHILDREN, LIBRARIES, AND READING [PARENTS..., 2013]

Popis výzkumu: Výzkum v rámci Pew Research Center's Internet & American Life Project.

Rok: 2012

Země: Spojené státy americké

Metodika: Výzkum probíhal v říjnu a listopadu 2012 formou telefonických rozhovorů (prostřednictvím pevné linky i mobilních telefonů). Zúčastnilo se jej 2 525 Američanů starších 16 let. Z toho bylo 584 rozhovorů uskutečněno s rodiči dětí do 18 let. Právě tato skupina respondentů byla součástí českého výzkumu; je tedy možné srovnání relevantních názorů a postojů.

Základní výsledky:

- 84 % rodičů spatřuje význam knihoven v rozvoji pozitivního vztahu dětí ke knihám a z tohoto důvodu chtějí, aby jejich dítě mělo do knihovny přístup.
- 81 % rodičů uvádí, že knihovny jsou důležitým zdrojem informací a informačních zdrojů, které děti nemají k dispozici doma.
- 71 % rodičů považuje knihovny za bezpečné místo pro své děti.
- 55 % maminek předčítá svým dětem každý den. Stejně často předčítá svým dětem 45 % tatíneků.
- Velké rozdíly se projeví v zájmu o novější služby knihoven při srovnání odpovědí rodičů z nižších příjmových skupin a rodičů s vyššími příjmy. Rodiče z nižších příjmových skupin mají obecně vyšší zájem o služby typu: školení práce s e-knihami, výpůjčky čteček e-knih s již nainstalovanými tituly, laboratoř pro práci s digitálními médii a školení práce se čtečkou e-knih.
- Rodiče s nižšími příjmy také považují za důležité, aby knihovna nabízela bezplatný přístup k počítačům a internetu, klidná místa ke studiu, informační zdroje týkající se hledání zaměstnání a plnila i svou komunitní funkci poskytováním prostoru pro setkávání a organizováním bezplatných akcí.

Komparace s výzkumem:

- Vzhledem k cílové skupině výše popsaného výzkumu se výsledky, které jsou srovnatelné s výzkumem *České děti jako čtenáři*, týkají zejména postojů rodičů ke knihám, čtení a knihovnám a také vlivu čtenářského zázemí v rodině.

- ▶ Stejně jako čeští rodiče, i rodiče amerických dětí vyjadřují pozitivní vztah ke knihám a knihovnám a čtení považují za důležité pro další rozvoj a vzdělávání svých dětí.
- ▶ Ze srovnání odpovědí týkajících se předčítání vycházejí čeští rodiče jako výrazně méně aktivní. Zatímco 55 % amerických maminek a 45 % tatínků uvádí, že svým dětem předčítají každý den, mezi českými rodiči je to jen 20 % maminek a 3 % tatínků u dětí ve věku 6–8 let. Jedná se o skutečně markantní rozdíl.
- ▶ Pohled na knihovnu jako bezpečné místo, kde mohou děti trávit volný čas, se v českém průzkumu nijak výrazně neobjevil.

3. NÁZEV: CHILDREN'S AND YOUNG PEOPLE'S READING IN 2012 [CLARK, 2013]

Popis výzkumu: Třetí ročník pravidelného průzkumu britské neziskové organizace National Literacy Trust,¹⁾ který proběhl v listopadu a prosinci 2012.

Rok: 2012

Země: Velká Británie

Metodika: Do výzkumu, který probíhal na podzim roku 2012, se zapojilo 188 britských škol. Výzkum probíhal formou online dotazníku s 39 otázkami. Vzhledem ke komplexnosti otázek byl výzkum určen dětem ve věku od 9 do 16 let. V některých školách byly zapojeny i děti ve věku 8 let. Celkem se výzkumu zúčastnilo 34 910 dětí a mladých lidí ve věku od 8 do 16 let.

Základní výsledky:

- ▶ 50,3 % dětí čte velmi rádo nebo docela rádo, 12,2 % dětí nemá rádo čtení vůbec a 37,5 % jen trochu. Tyto hodnoty jsou ve Velké Británii víceméně stabilní již od roku 2005.
- ▶ 28,4 % dětí se věnuje mimoškolní četbě každý den, 27,6 % dětí čte několikrát týdně. Na druhé straně 23,4 % dětí uvedlo, že mimo školu nečtou vůbec či jen velmi zřídka.
- ▶ Mnoho dětí nahlíží na čtení pozitivně: 78,5 % dětí se domnívá, že „čím více čtou, tím lepšími se stávají“, a 37,7 % dětí souhlasí s tvrzením, že „čtení je moderní (cool)“. Zároveň však 31,9 % dětí uvádí, že nečtou, stejně jako jejich spolužáci, a 30,4 % dětí prohlašuje, že čtou jen, když musejí. Ve srovnání s výzkumem z roku 2010 jsou postoje dětí ke čtení negativnější. O 5 % vzrostl počet dětí, které uvádějí, že by se cítily trapně, kdyby je kamarádi přistihli při čtení (z 16,6 % v roce 2010 na 21,5 % v roce 2012).
- ▶ Čtenářské dovednosti a s nimi související školní výsledky u dětí, které jsou silnými čtenáři, ve srovnání s jejich spolužáky, kteří jsou slabými čtenáři či nečtenáři, jsou výrazně lepší.

1) Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.literacytrust.org.uk/>.

► Dívky jsou tradičně silnějšími a nadšenějšími čtenářkami než chlapci. Jedná se o trend potvrzený všemi předchozími ročníky výzkumu. 56,8 % dívek uvádí, že čtou velmi rády nebo docela rády. Mezi chlapci je tento postoj zastoupen pouze ve 43,9 %. Každý den čte mimo školu 32,5 % dívek a 24,3 % chlapců.

► Zájem o čtení výrazně klesá s věkem. V rámci výzkumu byly děti rozděleny do tří věkových kategorií: KS2 8–11 let, KS3 11–14 let a KS4 14–16 let. Zatímco v kategorii KS2 64 % dětí uvádí, že čtou velmi rády nebo docela rády, v kategorii KS3 je to již jen 45,5 % a v kategorii KS4 dokonce jen 36,3 % dětí. Zároveň v posledních letech dochází k poklesu zájmu o čtení i v rámci jednotlivých věkových kategorií. Na příkladu kategorie KS2 je možno pozorovat, že zatímco v roce 2010 projevovalo velký zájem o čtení 68,1 % dětí, v roce 2012 to bylo již jen 64,0 % dětí.

► Velkou hrozbou se zdá být zejména výrazně klesající zájem o čtení u náctiletých chlapců (kategorie KS4), stejně jako obecně negativní postoj ke čtení u této věkové kategorie. Zatímco v kategorii KS2 42,5 % chlapců uvedlo, že čtou ze zájmu a mimo školu alespoň jednou za měsíc, u jejich starších spolužáků je to pouze 27,9 %.

Komparace s výzkumem:

Vzhledem ke skutečnosti, že v případě britského výzkumu se jedná již o třetí ročník, nejhodnotnější jsou informace o zaznamenaných trendech a jejich podrobnější analýzy a interpretace, což v rámci českého výzkumu ještě není možné. Naopak je však možno konstatovat, že většina trendů objevujících se v britském prostředí se projevuje i v České republice. Zejména jde o následující charakteristiky:

- Zájem o četbu je výrazně vyšší u mladších dětí než u starších a zejména u chlapců s věkem značně klesá.
- Stejný (a vzhledem i k jiným průzkumům obecně platný) se zdá být větší zájem o četbu mezi dívkami.
- Objevuje se poměrně významná a s věkem se zvětšující skupina dětí, které považují čtení za trapné.

Některé výsledky se výrazněji odlišují nebo je není možno porovnat:

► České děti se zdají být ve srovnání se svými britskými protějšky méně náruživými čtenáři: pouze 14 % (věk 6–8), respektive 13 % (věk 9–14) českých dětí uvedlo, že se věnuje mimoškolní četbě každý den, zatímco u britských dětí se jednalo o 28,4 % dětí. Dále se poměr srovnává: několikrát týdně čte 27,6 % britských a 29 % (věk 9–14), respektive 40 % (věk 6–8) českých dětí.

4. NÁZEV: PISA: PROGRAMME FOR INTERNATIONAL STUDENT ASSESSMENT [PALEČKOVÁ ET AL., 2013]

Popis výzkumu: Projekt Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), jehož hlavním cílem je pravidelné zjišťování vědomostí a dovedností nezbytných pro úspěšné uplatnění mladých lidí v současné společnosti.

Rok: 2012

Země: Členské země OECD (včetně České republiky)

Metodika: V roce 2012 byl průzkum PISA primárně zaměřen na matematickou gramotnost. Vzorek populace pro mezinárodní srovnání tvořili žáci narození v roce 1996, tedy patnáctiletí. Jedná se o mezinárodně přesně definovanou část populace žáků, kteří se v době testování nacházejí na konci povinné školní docházky nebo se k němu blíží. V České republice tito žáci navštěvují buď 9. ročník základních škol nebo odpovídající ročník víceletých gymnázií či 1. ročník středních škol. Výběr vzorku opakovaně probíhá podle mezinárodně dané metodiky, která zaručuje ve všech zúčastněných zemích jeho reprezentativnost. Čtenářská a přírodovědná gramotnost byly v cyklu PISA 2012 vedlejšími testovanými oblastmi. Znamená to, že byly zastoupeny menším množstvím testových úloh než hlavní oblast matematické gramotnosti. Všechny použité úlohy již byly součástí testu v předcházejících cyklech a prostřednictvím metodiky PISA je možno na základě získaných dat sledovat vývoj výsledků žáků v průběhu času. V případě čtenářské gramotnosti lze sledovat změny ve výsledcích od roku 2000, neboť tehdy byla poprvé hlavní testovanou oblastí, v případě přírodovědné gramotnosti je tak možno učinit od roku 2006.

Základní výsledky pro oblast čtenářské gramotnosti:

- ▶ V testu z oblasti čtenářské gramotnosti si vedli nejlépe žáci pěti asijských zemí v čele s žáky z čínské Šanghaje. Rozdíl mezi výsledkem českých žáků (493 bodů) a průměrem zemí OECD (496 bodů) není statisticky významný a výsledek lze považovat za průměrný.
- ▶ Čeští žáci mají přitom srovnatelné výsledky například s žáky z Rakouska a Maďarska, žáci na Slovensku mají výsledky významně horší.
- ▶ Výsledek českých žáků se v období od roku 2009 do roku 2012 výrazně zlepšil, a to o 15 bodů, takže se žáci po období neustálého zhoršování nacházejí opět na úrovni výsledku z roku 2000. V roce 2009 byly přitom výsledky českých žáků srovnatelné s výsledky slovenských žáků, ale horší než výsledky žáků maďarských.
- ▶ V roce 2012 měly ve všech zemích lepší výsledky dívky než chlapci. V České republice je tento rozdíl statisticky významný a činí 39 bodů (průměr zemí OECD je 31 bodů), což je srovnatelná hodnota s rokem 2000.

Komparace s výzkumem:

Průzkum PISA probíhá v pravidelných vlnách, přičemž každá z nich je tematicky věnována jedné ze složek funkční gramotnosti (čtenářská, matematická nebo přírodovědná)

a zbývající dvě jsou sledovány okrajově. Cíl tohoto výzkumu je tedy odlišný od cílů předchozích zahraničních výzkumů a také výzkumu *České děti jako čtenáři*, které jsou zaměřeny spíše na postoje a názory dětí na knihy a čtení. Přímé srovnání konkrétních dat je tedy problematické. Nabízí se však možnost potvrdit souvislost mezi rozvojem pozitivního vztahu ke čtení a knihám a rozvojem dovedností spojených se čtenářskou gramotností. Podpora čtenářství v rodině i ve škole, aktivní práce s texty v rámci školní výuky (ve všech předmětech) a kvalitní vzdělávací programy ve školních a veřejných knihovnách — tedy oblasti zkoumané v rámci výzkumu *České děti jako čtenáři* — mají téměř jistě zcela zásadní vliv právě na růst či pokles úrovně čtenářské (a možná i další) gramotnosti žáků českých škol. Ilustrovat to lze na příkladu výrazně lepších výsledků dívek v testech PISA věnovaných čtenářské gramotnosti. Výsledek koresponduje s tím, jak se ve věkové skupině 9–14 let respondentů výzkumu *České děti jako čtenáři* rozevírají nůžky oblíbenosti a frekvence čtení mezi dívkami a chlapci. Bude jistě zajímavé v budoucnu sledovat korelaci mezi vývojem postojů a skutečných dovedností.

POUŽITÁ LITERATURA — ZAHRAČNÍ VÝZKUMY

CLARK, Christina. *Children's and Young People's Reading in 2012. Findings from the 2012 National Literacy Trust's Annual Survey*. [online] London: National Literacy Trust, 2013. Dostupné z: http://www.literacytrust.org.uk/assets/0001/8829/Young_people_s_reading_2012_-_Final.pdf.

Kids and Family Reading Report. [online] Scholastic 2013. Dostupné z: <http://mediaroom.scholastic.com/files/kfrr2013-wappendix.pdf>.

PALEČKOVÁ, Jana et al. *Hlavní zjištění PISA 2012. Matematická gramotnost patnáctiletých žáků*. [online] Praha: Česká školní inspekce, 2013.

Parents, Children, Libraries and Reading (2013). [online] Washington, D.C.: Pew Research Center. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/2013/05/01/parents-children-libraries-and-reading/>.

Doporučení podporující čtení pro rodiče, školy a knihovny

Rodiče, škola a knihovna tvoří základní trojúhelník podpory dětského čtenářství. **Rodiče** vytvářejí dítěti příznivé prostředí, inspirují a také přímo či nepřímo motivují jeho rozvíjející se čtenářství. **Škola** je místem, kde se dítě naučí technice čtení a cíleně získává další nové čtenářské podněty. Souběžně s rodinou a školou pak působí **knihovna** jako otevřená instituce, kam může dítě kdykoliv přijít a najít nepřebornou nabídku možností, jak se ještě více ponořit do světa knih, a samo nebo s laskavou odbornou pomocí knihovníka či knihovnice si vybrat to, co potřebuje a chce pro své vzdělání i pro svou zábavu. V tomto smyslu je **knihovna** nabízející „možnost číst si“ určitou protíváhou školy ukládající „povinnost číst“.

Polovina dnešních dětí oceňuje čtení jako zábavu. Část současných dětí vnímá čtení jako povinnost, která jim sice nepřináší velké potěšení, ale zároveň chápe, že se bez něj v životě neobejde. Přibližně každé páté dítě pak ke čtení nemá vůbec pozitivní vztah a pociťuje jej jako namáhavou, nebo dokonce nudnou aktivitu. Jedná se převážně o děti s nedostatečně zvládnutou čtenářskou dovedností.

Pomineme-li případy specifických poruch čtení a učení, potom jedním z hlavních důvodů nezájmu o čtení je nedostatek motivace a preference jiných, méně náročných a zábavnějších aktivit. Příčin toho, že čtení není vždy vnímáno v porovnání s jinými činnostmi jako atraktivní, je celá řada:

- ▶ Čtení není jednoduchá činnost. Jako proces vyžaduje učení a trénink. Pokud dítě nezvládne dobře techniku čtení, bude pro ně tato aktivita vždy namáhavá. Pokud je navíc za špatné čtení často kritizováno, vnímá je jako něco stresujícího, nepříjemného, vyvolávajícího negativní emoce. Dítě pak snadno ztrácí schopnost intenzivně se soustředit na čtení a hledá únik k jiné, jednodušší a pohodlnější činnosti.
- ▶ Současná doba přeje především činnostem aktivizujícím zejména povrchové struktury dětského vnímání a prožívání. Pro dítě jsou jednak jednodušší, jednak vyžadují méně duševní námahy (hlubokého soustředěného přemýšlení). Navíc jsou i vrstevníky více oceňovány.

- ▶ Akt čtení vyžaduje vedle silného soustředění také klid a čas. Děti často pobývají v dynamickém prostředí, které soustředění na jednu jedinou aktivitu téměř znemožňuje, a na četbu jim mnohdy nezbyvá čas, jelikož doba věnovaná jediné aktivitě je již od útlého dětského věku vnímána jako vzácný luxus, nebo naopak „trestuhodné“ mrhání volným časem.
- ▶ Děti velmi často vnímají čtení jako povinnost, kterou jim ukládají škola nebo rodiče. Nejvíce pak děti odrazuje povinnost číst knihy, kterým nerozumí a které je nebaví.
- ▶ V poslední době ovlivňují čtení nová média a informační technologie, které na jedné straně nabízejí pasivní zábavu při sledování filmů a videoklipů, nebo naopak formou akčních počítačových her umožňují dítěti do určité míry ovládat sledovaný děj, být jeho účastníkem jednoduše a bez námahy, případně nabízejí pomocí sociálních sítí či mobilního spojení téměř neustálou přímou komunikaci s kamarády a vrstevníky. Tato interaktivita a akčnost, ať už opravdová, nebo falešná, jsou čtení velkou konkurencí.

PODPORA ČTENÍ V RODINĚ

Výzkumy čtenářství dětí i dospělých jednoznačně prokazují, že rodina a rodinné klima mají zásadní vliv na to, zda se člověk stane aktivním čtenářem. Rodiče mají především v mladším věku dítěte rozhodující vliv na to, čemu se dítě věnuje v průběhu dne. Mohou tedy ovlivnit i to, zda a jak se bude dítě zabývat aktivitami spojenými s knihou a čtením.

- ▶ Volný čas dětí je dnes ze strany (některých) rodičů mnohem cíleněji organizován, než tomu bylo v minulosti. Děti kromě každodenní přípravy do školy často navštěvují různé kroužky, učí se jazyky, sportují. Průzkum prokázal, že časté **navštěvování kroužků** není v rozporu s časem věnovaným četbě knih. Děti trávící volný čas aktivně jsou také silnějšími čtenáři a častějšími návštěvníky knihoven. Řada různých koníčků přivádí dítě k četbě. To by však nemělo vést k tomu, aby bylo dítě kvůli příznivému rozvoji svého čtenářství kroužky a dalšími organizovanými aktivitami v čase mimo školu zahlceno.
- ▶ Na strukturaci volného času dnešních dětí se stále více podílejí nejrůznější recepčně atraktivnější **mediální aktivity** — sledování televize, videa, využívání internetu a zapojení se do sociálních sítí, hraní počítačových her. Největší část svého volného času tráví současné děti u televize a v tomto smyslu jsou v podstatě věrným obrazem svých rodičů. S rostoucím věkem pak narůstá čas věnovaný internetu, který je zčásti spojen i s přípravou do školy. Chlapci mají velmi intenzivní zájem o hraní počítačových her, naopak dívky výrazně více preferují komunikaci na sociálních sítích. Všechna tato moderní média jsou pro dítě lákavá možností buď pouze pasivního sledování, například televize nebo internetového vysílání, nebo naopak svou vysoce interaktivní povahou, kdy dítě může například v počítačové hře ovlivňovat vývoj událostí a stávat se přímým účastníkem děje. Na druhé straně však mohou téměř zcela nahrazovat osobní komunikaci. Využívání informačních technologií nepředstavuje samo o sobě negativní fenomén, avšak všechny dosavadní zkušenosti a průzkumy shodně upozorňují, že jejich nadměrné užívání může mít negativní vliv na čtenářskou gramotnost dítěte a jeho vztah k četbě. Rodiče by se proto měli snažit u dětí pečlivě vyvažovat čas určený jednotlivým aktivitám a ideálně

i vlastním příkladem dětem ukazovat, jak lze trávit volný čas účelně a hodnotně. Jedná se o nelehký úkol, na který však nelze rezignovat.

- ▶ Stále platí, že příklady táhnou. Pro dítě je inspirativní, když **vidí své rodiče číst** a vnímá jejich pozitivní vztah k četbě jako uspokojující náplň volného času. Velký význam má i předčítání starších sourozenců, kteří bývají pro mladší děti rovněž nezřídka čtenářským vzorem. Je proto velmi užitečné (a jistě i neméně příjemné) najít chvíli, kdy si čte celá rodina.
- ▶ Chceme-li u dětí podpořit potěšení z četby, měli bychom jim doma vedle dostatečného času nabídnout také **klid**, aby se mohly plně „začíst“, ponořit se do příběhu, vychutnat ho i nechat doznít. Děti by měly mít také svůj intimní čtenářský prostor, kde by nebyly při zaujaté četbě rušeny. Je proto důležité vytvořit v denním režimu dítěte **čas, kdy si může číst**. Nejlépe se osvědčují každodenní čtecí rituály: každý den by dítě mělo mít chvíli, kdy není zatíženo žádnými domácími či školními povinnostmi, není ničím rozptylováno a může si v klidu číst. Takovou pro čtení vhodnou denní dobou může být — jak ukázal průzkum — čas večer před usínáním nebo o víkendu ráno po probuzení či po obědě.
- ▶ Aktivní podpora dětského čtení ze strany rodičů by měla začít již v raném věku, především **předčítáním a společným čtením** s rodiči, prarodiči či jiným členem domácnosti. Společné čtení, vyprávění nad obrázky, ba dokonce i zpěv a recitace básniček či říkadél jsou přirozenou a nenásilnou podporou budoucího aktivního čtenářství dětí. Předčítání je důležité i v období, kdy dítě začíná již samo číst, protože mnohdy ho natolik zaměstnává zvládnutí techniky čtení, že si neuvědomuje obsah čteného textu. Má-li dítě možnost se, i coby již samostatný čtenář, do příběhu zaposlouchat, je žádoucím způsobem rozvíjena jeho vnímavost pro literární (umělecký) text a jeho specifické znaky.
- ▶ **Domácí čtení nahlas** je dobrým způsobem, jak pomoci dítěti lépe zvládnout techniku čtení a současně překonat určitý ostych. Hlasité čtení není vhodné vyžadovat vždy a za každých okolností, zejména u starších dětí a méně zdatných čtenářů. Rodič by měl trpělivě naslouchat i pomalému a nezralému předčítání svého dítěte a vždy je za pokroky pochválit, projevit zájem rovněž o obsah čteného, aby dal dítěti na srozuměnou, že kniha je zajímavá a poutavá.
- ▶ Na tomto místě se nabízí prostor i pro další doporučení: Nabídněte dětem knihy, které jsou pro ně **snadno použitelné**. Začínající a méně pokročilí čtenáři obecně dávají přednost knihám s více obrázky, větším písmem a menším rozsahem textu. Zvláštní skupinou jsou komiksy, které příznivě přijímají všechny kategorie dětských čtenářů a mezi nimiž lze rovněž nalézt kvalitní tituly.
- ▶ Výsledky průzkumu ukazují, že na pozitivní vztah dětí k četbě má velký vliv **aktivita otců**, a to jak v případech předčítání, tak i jako motivační příklad čtoucího rodiče. Současné výzkumy potvrzují, že ženy jsou aktivnějšími čtenářkami než muži. V českém prostředí jsou rozdíly mezi čtením žen a mužů, respektive dívek a chlapců, mnohem výraznější a postupně se ještě zvětšují. Příčiny těchto rozdílů nejsou jednoznačně vysvětlitelné. V poslední době jsme svědky stále častějšího vnímání četby jako spíše ženské aktivity.

Může to souviset mimo jiné i s tím, že doma předčítá nejčastěji maminka nebo babička, ve školce a ve škole čte paní učitelka a v knihovně dětem radí nejčastěji knihovnice. Pro vyvážený vztah dětí k četbě je proto důležité, aby se i otcové před nimi ukázali jako aktivní a angažovaní čtenáři.

► **Doporučení rodičů při výběru knih** má zásadní význam zejména pro mladší děti. S postupujícím věkem vliv rodičů slábne, ale zůstává stále významný. Je zcela přirozené (a pro předávání literárních hodnot i žádoucí), že rodiče svým dětem nabízejí knihy či literární hrdiny, které sami měli rádi a kteří ovlivnili jejich vlastní četbu. Zároveň je však vhodné od těchto vlastních preferencí získat určitý odstup, protože starší tituly mohou být pro dnešní děti občas obsahově, tematicky, jazykově i hodnotově značně vzdálené. U literárních hrdinů je to pak podobné — způsob jejich modelování je dnes plastičtější, postavy z dětských knih jsou ve svém jednání proměnlivější, odrážejí věrně soudobý dětský svět, v mnoha ohledech tak odlišný od dětského světa třeba jen před několika desítkami let.

► Součástí čtenářsky podnětného rodinného prostředí je **domácí knihovna** a samozřejmě i vlastní dětská knihovnička. Její základ mohou tvořit dětské knihy rodičů nebo starších sourozenců, ale měla by být cíleně doplňována knihami darovanými dítěti. Domácí knihovna se dítěti stává prvotním zdrojem knih pro jeho volnočasové čtení a prostorem pro vlastní objevování. Čtenářské chování dětí obecně podněcuje jakákoliv přítomnost knih v domácnosti, která dokazuje, že četba je nedílnou součástí rodinného života.

► **Darování knih** — jak jsme zmínili již výše — je jedním z přirozených způsobů podpory dětského čtenářství ze strany rodiny. Vždy je však nezbytné věnovat pozornost jejich výběru. Děti umí ocenit knižní dárek v mladším i starším školním věku, zejména oslovuje-li jejich aktuální čtenářské i životní preference. Je vhodné darovat knihy i těm dětem, které nejsou silnými čtenáři, přičemž by měla být zdůrazněna zajímavost obsahu knihy. Darování knih může vést ještě k jiné činnosti inspirující ke čtení a čtenářství, a tou je **společný nákup knih**. Především dnešní velká knihkupectví umožňují dítěti ocitnout se uprostřed fascinujícího světa knih, naučit se v něm orientovat a následně si „své“ knihy také vybrat.

► Rodiče mohou při rozvíjení čtenářského zájmu svých dětí aktivně využívat nabídek a **možností veřejné knihovny**. Návštěva knihovny by se měla ideálně stát jednou ze samozřejmých a pravidelných volnočasových aktivit dítěte. U menších dětí je důležité, aby je doprovázeli rodiče, a byli tak součástí formování jejich čtenářského návyku i jejich postupné čtenářské emancipace. Navštěvování knihovny může být pro dítě stejně důležité, vzhledem k významu četby pro další studium mnohdy i důležitější, než docházení do různých zájmových kroužků. Pokud rodiče nevědí, jaké tituly ke čtení dítěti vybrat, je užitečné poradit se právě s **knihovníkem v knihovně**. Zatímco v knihkupectví může prodavač poradit v tom, jaké novinky právě vyšly a co se nejvíce prodává, v knihovně je možno získat informaci o tom, co se nejvíce půjčuje a čte a o co je mezi dětmi největší zájem. Knihovník z pozice experta informuje rodiče případně i o tom, co je a co není vhodné pro konkrétní věkovou kategorii a čtenářskou úroveň.

ČTENÍ A ŠKOLA

Úlohou školy je naučit děti číst a umožnit všem žákům získat dobrou čtenářskou gramotnost. Obecná definice čtenářské gramotnosti¹⁾ někdy svádí k redukování tohoto pojmu na zvládnutí základních čtenářských dovedností, jako je technika čtení či porozumění textu. Škola by však měla děti také motivovat a probudit v nich zájem o čtení a zálibu v něm.

- ▶ Jedním z hlavních předpokladů úspěšného čtenářství je, aby se čtení proměnilo v příjemnou aktivitu, v zábavu a dítě četlo ze zájmu a pro své potěšení.
- ▶ Velmi důležitým faktorem pro pozitivní vztah k četbě je **výběr vhodné knihy**, kterou dítě snadno a bez problémů přečte, rozumí jejímu obsahu a která ho zaujme svým příběhem.
- ▶ Každé dítě by se mělo dostat ke knize, která ho skutečně **zaujme a baví** natolik, že ztouží číst něco dalšího a nového. Výběr vhodné knihy je **individuální záležitostí**. Obecně bychom se měli vyhnout tomu, abychom děti nutili číst knihy, o nichž se domníváme, že by je měli číst. Vhodnější je sledovat zájmy dítěte a vyjít mu při výběru četby vstříc.
- ▶ V průběhu školní docházky má na výběr četby zcela přirozený vliv škola díky **doporučené, případně povinné četbě**. Rozhodující je v tomto případě výběr vhodných titulů. Obecně by měl být sledován trend proměnit u četby povinnost v zábavu. Je chybou nutit děti číst tituly, které byly kdysi vybrány do seznamů povinné četby, nebo prosazovat za každou cenu to, co je označováno za klasiku. Vždy by se mělo jednat o knihy, které zaujmou a které mohou reagovat na konkrétní současné problémy dětí. Učitel by měl pozorně sledovat současná média, zejména film a televizi, využívat efektu zvýšené popularity určitých titulů, vybírat, doporučovat a nabízet to, co děti pocítují jako aktuální a zajímavé.
- ▶ Výběr vhodného titulu, který děti zaujme, je pro další vývoj čtenářství zásadní především kvůli dobrovolnému čtení. Obecně lze říci, že důsledné vyžadování chybně zvolené povinné literatury může způsobit nechuť ke čtení vůbec.
- ▶ Škola by měla **upustit od povinné, nařízené četby** a soustředit se na doporučování vhodných titulů tak, aby si samo dítě mohlo vybrat knihy s ohledem na své zájmy, duševní rozvoj a úroveň dosažených čtenářských dovedností. Průzkum ukázal, že skoro třetina dětí nedostává ve škole doporučené tituly pro čtení. Pro děti, kterým chybí inspirace a vhodné podněty z rodinného prostředí, je velmi důležité, aby jim škola a knihovna pomohly ve výběru vhodné četby. Z tohoto hlediska má doporučená školní četba svůj význam, protože slabí čtenáři si sami neumí vybrat vhodnou knihu.
- ▶ Neměli bychom se snažit dětem **nutit** za každých okolností „**kvalitní**“ četbu. Naopak dejme přednost tomu, co děti baví a snadno se jim čte. Pro děti, které nezvlády dobře

1) Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti (OECD PISA).

techniku čtení a pro něž je tato činnost namáhavá, je důležité, aby měly dostatečnou nabídku jednoduché četby — méně textu, více obrázků, krátké věty. V tomto období je důležité klást důraz především na množství přečteného textu a častou frekvenci čtení. Naopak není příliš podstatné, co se čte a zda se jedná o kvalitní obsah. Toto konstatování samozřejmě není výzvou k tomu, abychom dětem podsouvali brak nebo nevhodné tituly. Jde o to, aby se ke složitějším textům a příběhům, k náročnější literatuře dítě postupně samo pročetlo, aniž by předtím získalo ke čtení odpor.

- ▶ Zde je velký prostor pro **spolupráci školy s veřejnou knihovnou**, kde jsou k dispozici odborníci, kteří dlouhodobě a zcela prakticky sledují čtenářské zájmy dětí a jsou schopni doporučit to, co děti právě nejvíce zajímá. Znájí i řadu metod a forem práce podporujících četbu dětí a ve spolupráci se školou mohou být tou pravou cestou k podpoře jejich čtenářství.
- ▶ Jednou z dobrých možností například je, když samy děti **doporučují svým vrstevníkům** zajímavé knihy ke čtení.
- ▶ Doporučené knihy ke čtení **nemusí** děti dostávat pouze v **hodinách českého jazyka** a literatury, ale tipy na zajímavé knihy mohou získat i v rámci výuky jiných předmětů.
- ▶ Při podpoře čtení je vhodné více se zaměřit na děti z rodin s **nižším vzděláním a nižším socioekonomickým statusem** a také na děti z neúplných rodin. V těchto rodinách lze častěji očekávat omezenější podporu dětského čtení.
- ▶ Slabinou českých škol jsou **školní knihovny** — samozřejmě nikoliv jejich existence, ale formy práce. Ojedinele existují školy, kde je školní knihovna přímo zapojena do výuky, nicméně ve většině škol školní knihovny sice formálně existují, ale děti o nich často ani nevědí nebo je nevyužívají. V poslední době se hledají cesty k podpoře čtenářské gramotnosti a téma školních knihoven a jejich zapojení do výuky je jednou z oblastí, na niž by měla být zaměřena zvýšená pozornost. Metodickou pomoc školní knihovně může poskytnout místní veřejná knihovna.
- ▶ **Školní knihovna** by měla nabízet dostatek knih, které jsou nějak **propojeny s výukou jednotlivých předmětů**. Žáci by měli knihovnu dobře znát a mít možnost ji využívat nepřetržitě během celého pobytu ve škole. Školní knihovny rovněž mohou sehrát významnou úlohu při výuce mediální gramotnosti. Spolupráce s veřejnou knihovnou v místě může vést k efektivní dělbě práce i synergickému účinku.
- ▶ Pokud škola rezignuje na rozvoj vlastní knihovny, měla by **intenzivně spolupracovat s veřejnou knihovnou v místě**.

ČTENÍ A VEŘEJNÁ KNIHOVNA

V pomyslném čtenářském trojúhelníku rodina, škola, knihovna chápeme knihovnu především jako možnost volby. Veřejná knihovna je volnočasovou institucí, kterou u nás pravidelně nebo občas navštěvuje více než polovina všech dětí. Nabízí dítěti širokou paletu knih, z níž si může samo vybrat, poskytuje mu klidný a bezpečný prostor, kam

může volně přijít, aby si knihy půjčilo, četlo, aby v knihovně trávilo volný čas, vyhledalo si informace, které potřebuje pro přípravu do školy i pro své koníčky. Může se v knihovně setkávat s přáteli, hrát si, účastnit se zajímavých aktivit. Knihovna poskytuje klid a prostor pro soustředění a studium, nabízí také kvalifikovanou pomoc při výběru knih a vyhledávání informací.

- ▶ Knihovna by měla vždy nabízet **dostatečné množství knih** a dalších médií pro všechny kategorie čtenářů. Naprosto rozhodující je **nabídka nových knih**.
- ▶ Velmi důležitý je kvalitní výběr a složení knižního fondu, aby nabídka knih pokrývala **všechny věkové kategorie**, odpovídala různým úrovním čtenářských dovedností a měla také odpovídající **žánrovou skladbu**. Je důležité **sledovat** novinky, média, zejména **film a televizi**, využít jejich vliv na popularizaci dětských hrdinů, doporučovat a nabízet to, co je z pohledu dětí moderní či „cool“. Je třeba ptát se dětí, co je zaujalo, co čtou jejich kamarádi, a snažit se využít pozitivního vlivu kamarádů-čtenářů.
- ▶ U knížek z knihovny děti poměrně citlivě vnímají jejich **vzhled a opotřebenost**. Potrhané a špinavé knihy řadu čtenářů odrazují a měly by být z fondu knihovny průběžně vyřazovány a nahrazovány novými.
- ▶ Pro doplňování knižního fondu má velký význam **spolupráce se školou** a jednotlivými učiteli. Knihovna může na jedné straně pomoci učitelům při výběru doporučené četby a na druhé straně může pro potřeby školy získávat potřebné tituly v takovém rozsahu, aby byly dětem k dispozici. Do knihovny přivádějí děti nejčastěji jejich rodiče. Knihovna by měla své služby orientovat v širším kontextu na **celou rodinu**, aby prostřednictvím svých dospělých čtenářů získávala i nejmladší generaci. Měla by také nabízet rodičům svou pomoc při **výběru knih** pro dítě, a to nejen z hlediska půjčování, ale také nákupu knih nebo darů.
- ▶ Druhým nejvýznamnějším impulsem pro návštěvu knihovny je u dítěte **škola**. Pro knihovny i školy je oboustranně prospěšné zintenzivnit vzájemnou spolupráci, škola může pomoci navázat dětem vztah ke knihovně, knihovna může posílit vztah dětí k četbě a studiu.
- ▶ Tam, kde dobře funguje **spolupráce mezi školou a knihovnou**, je pravidlem, že všechny děti postupně navštíví knihovnu, dozvědí se, co lze v knihovně získat, k čemu jim knihovna může být užitečná a jak nejlépe využít nabízené služby.
- ▶ Knihovna by měla mít pro školy připraveny **ucelené programy** zaměřené v širším kontextu na **informační gramotnost** — seznámení s nabídkou knihovny, využití služeb a zdrojů ostatních knihoven, vyhledávání a hodnocení informací. Další oblastí podpory výuky ze strany knihovny je propojení s výukou různých předmětů, zejména českého jazyka, ale také dějepisu, zeměpisu, biologie a dalších. Na druhé straně není správné, aby děti vnímaly knihovnu jako pokračování školy.
- ▶ V české populaci existují již zmíněné velké **genderové rozdíly** ve čtení dívek a chlapců. Knihovny by proto měly usilovat o zlepšení a zatraktivnění nabídky svých služeb pro chlapce.

-
- ▶ Velmi náročným úkolem knihoven je **udržet si zájem starších dětí** a vyjít vstříc jejich měnícím se potřebám. Vhodné je poskytnutí zvláštních prostor pro setkávání, „oddělení“ dospívajících od dětí, umožnění poslechu hudby, hraní her, některých společenských aktivit a samozřejmě dobré vybavení nejnovějšími technologiemi.
 - ▶ Děti, které málo čtou, navštěvují knihovny velmi zřídka. Pro úspěšnost **kulturních, vzdělávacích a zábavních aktivit** knihovny je velmi důležité, aby jejich nabídka a také **dobrá a nápaditá propagace** byla cílena i na děti, které knihovny pravidelně nenavštěvují.
 - ▶ Je třeba preferovat **atraktivní formy a metody**, které zvyšují motivaci ke čtení. Příkladem může být čtení osobností, které jsou mezi dětmi populární, doporučování knížek vrstevníky (nástěnky, weby...), čtení dětí z vlastních oblíbených knih, dramatizace, tvůrčí psaní a další.
 - ▶ U pořádaných akcí by se knihovny měly zaměřit zejména na podchycení **nejmladší generace čtenářů**; vztah k četbě se formuje v raném období. Ideální jsou zážitkové aktivity, například Noc s Andersenem apod.
 - ▶ Zejména starší děti přicházejí do knihovny se svými **kamarády a kamarádství** nebo účast na společných aktivitách může být pro mnohé děti motivem pro návštěvu knihovny. Jako velmi efektivní se ukazuje užší zapojení skupin aktivních dětí do činnosti knihovny jako pomocníků nebo poradců. Takto angažovaná skupina dětí může přilákat další zájemce.
 - ▶ Každá veřejná knihovna nabízí dětem **přístup k internetu** a některé také k počítačovým hrám. Je nezbytné, aby knihovna v tomto případě zajistila dětem bezpečný přístup a ochránila je před nevhodným obsahem. Knihovna také může do jisté míry regulovat využívání internetu a provázat práci na počítači s četbou.
 - ▶ Ve vztahu k internetu by knihovna neměla být pouze v pozici **pasivního dohlázele**, ale měla by děti vést k poučenému využívání internetu, aby dítě umělo vyhledávat spolehlivé informace, dovedlo zacházet se sociálními sítěmi a vědělo, jak se ubránit různým nebezpečím a rizikům.
 - ▶ Knihovny by tedy měly nabízet nejen půjčování knih, ale i **přístup k jiným médiím**. Velký zájem ze strany dětí je nyní o půjčování nebo hraní deskových her, půjčování mluveného slova, hudby, o účast v soutěžích a atraktivních akcích.
 - ▶ Zcela novým fenoménem pro dětské čtenářství je **využívání elektronických knih**. Jedná se o oblast, která je dosud na začátku svého vývoje. Dosavadní zkušenosti českých dětí s e-knihami jsou zatím velmi malé. Nabídka e-knih pro dětské čtenáře je omezená a děti zatím mnohem raději využívají tablety a další zařízení k hraní a jiným aktivitám než ke čtení knih. Na další vývoj v půjčování elektronických knih by se však knihovny měly připravovat.
 - ▶ Mnoho dětí zatím aktivně elektronické knihy a speciální čtečky nepoužívá, mnohé z nich by si však rády tato zařízení vyzkoušely. **Čtečky a zejména tablety by tedy**

v budoucnu měly být samozřejmou součástí nabídky knihoven, aby je děti mohly využívat pro čtení a studium elektronických dokumentů, které zatím s ohledem na autorský zákon mohou využívat pouze v prostorách knihovny.

► Knihovny by měly nabízet co **nejpříjemnější prostředí**, aby bylo pro dětské návštěvníky lákavé a co nejvíce vybízelo k delšímu pobytu v knihovně. Dítě by mělo vnímat knihovnu jako „svůj“ prostor a cítit se v něm jako doma.

► Pokud jsou k tomu vhodné podmínky, mohou se knihovny více soustředit na práci se **specifickými skupinami dětí** z rodin ohrožených sociálním vyloučením (například děti z neúplných a ekonomicky slabších rodin i rodin s nižším vzděláním rodičů, ale i děti zdravotně handicapované, děti z minorit apod.). Lze předpokládat, že podpora dětského čtení může být v těchto případech omezená.

► Knihovny by se měly více zaměřit na roli **konzultantů či poradců při výběru vhodné četby** dětem, rodičům i školám i při vyhledávání informací k četbě a čtení. Lze to dělat individuální konzultací, ale také prostřednictvím různých seznamů umístěných na webu, v prostorách knihovny či poskytnutých jednotlivcům (například tituly populární u dětí konkrétní věkové kategorie), zveřejňováním výsledků čtenářských anket nebo poradenstvím založeným na analýze historie výpůjček, tipech vrstevníků apod.

► U větších dětí při výběru knih nabývá postupně **na významu doporučení kamarádů** a také vlastní výběr, a to jednak ve veřejné knihovně, ale v poslední době také na internetu, například v souvislosti s využíváním sociálních sítí. Proto je třeba internet jako propagátora čtení hojněji využívat.

► Mimořádně důležitým faktorem je **osobnost knihovnice nebo knihovníka**. Ten by měl působit v pozici chápavého a kvalifikovaného pomocníka, staršího kamaráda, který se dokáže vcítit do přání a problémů dítěte. Děti dnes velmi oceňují, že v knihovnách s nimi pracují hodné a příjemné knihovnice a knihovníci, do budoucna by však mělo být standardem, aby jim pracovníci knihoven byli rovnocennými partnery také při využívání informačních technologií, neboť alespoň část čtení se stále více přesouvá do virtuálního prostoru.

Summary

A nationwide research was carried out by the National Library in Prague in 2013 and 2014. The quantitative nationwide survey was followed by quantitative in depth study built on the previous survey results. The research was focusing on the two age groups of children: 6–8 years and 9–14 years. One of the primary tasks of the research was to compare children's.

Consumption of literature with the consumption of television and digital media content. Also, the impact of other extracurricular activities that children participate in on their reading habits was studied. The main purpose of the research was to identify children's motivations for reading books and to learn more about their relationship to libraries. The influence of the family and its reading habits and attitudes towards libraries was targeted as well, therefore, the parents of younger children were included among participants of the quantitative survey as well. The positive influence of stimulating environment in the family children's reading skills and positive attitude towards reading was proven.

Seznam literatury

- CLARK, Christina. *Children's and Young People's Reading in 2012. Findings from the 2012 National Literacy Trust's Annual Survey*. [online] London: National Literacy Trust. Dostupné z: http://www.literacytrust.org.uk/assets/0001/8829/Young_people_s_reading_2012_-_Final.pdf.
- DRIJVEROVÁ, Martina. „Čtenářství pod lupou: ‚Takže nečtu‘“. *Čtenář*, 52(6), 2000, s. 186–187.
- FUTOVÁ, Gabriela. „Aktivity na podporu čítania vo verejných knižniciach na Slovensku“. *Knižnica*, 11(6), 2010, s. 42–44. Dostupné také z: http://www.snk.sk/images/snk/casopis_kniznica/2010/jun/42.pdf.
- GABAL, Ivan — HELŠUSOVÁ, Lenka. *Jak čtou české děti: analýza výsledků sociologického výzkumu*. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.
- HAŁUBIEC, Agnieszka — DOROSZ, Ewa. „Činnost opolských veřejných knihoven na podporu čtenářství dětí a mládeže“. *Čtenář*, 65(1), 2013, s. 24–29. Dostupné také z: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2013-roc-65/1-2013/cinnost-opolskych-verejnych-knihoven-na-podporu-ctenarstvi-deti-a-mladeze-107-1373.htm>.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. „Dnešní mladí lidé nečtou: reflexe čtenářství dospívajících ve výzkumech minulých a současných“. In: *Kniha ve 21. století 2009. Téma Společnost a četba: 4.–5. února 2009*. [s. 56–62]. Dostupné z: <http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2012/01/Sbornik-K21-2009.pdf>.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. „Hodnota čtení — čtení jako hodnota“. In: NOVÁK, Radomil (ed.). *Hodnoty v literatuře a v současném čtenářství*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 96–124.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. „Knihovna v mezigeneračním pohledu — význam a smysl knihovny v pojetí dětí a dospělých“. In: *Konference Kniha ve 21. století. Téma Trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb: 5.–6. února 2014*. 1. vyd. Brno: Moravská zemská knihovna, 2014, s. 81–86. Dostupné z: http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2014/10/Sbornik_Konference_kniha_v_21-stol_ekniha.pdf.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. „Psychologická sonda do čtenářství dospívajících“. *Bulletin SKIP*, 21(1), 2012, s. 16 a 25–27. Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull12_114.htm#ti.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. „Pubescentní čtenář — jeho výzkum a modelování“. *Čtenář*, 61(10), 2009, s. 343–347. Dostupné také z: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2009-roc-61/10-2009/tema-pubescentni-ctenar-jeho-vyzkum-a-modelovani-62-493.htm>.
- HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2013.

- HOMOLOVÁ, Kateřina. *Možnosti zkoumání současného dospívajícího čtenáře*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2012.
- HOUŠKOVÁ, Zlata. „Čteme všichni“. *Čtenář*, 48(11), 1996, s. 412–413.
- HOUŠKOVÁ, Zlata. „Dětské čtenářství a Klub dětských knihoven“. *Grand Biblio: časopis pro čtenářskou veřejnost — o knihách ze všech stran*, 3(9), 2009, s. 23.
- HUBATKOVÁ SELUCKÁ, Helena. „Jedna velká rodina“. *Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online], 27(1), 2013. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/jedna-velka-rodina>.
- CHALOUPKA, Otakar. „Rozhodující podněty dětského čtenářství“. *Čtenář*, 61(6), 2009, s. 203–206. Dostupné také z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2009-roc-61/06-2009/tema-rozhodujici-podnety-detskeho-ctenarstvi-59-417.htm>.
- CHALOUPKA, Otakar. *Horizonty čtenářství: (aktivita, proměnlivost a výchova čtenářství pubescentního dítěte)*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1971.
- CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982.
- INTERNATIONAL BOARD ON BOOKS FOR YOUNG PEOPLE. Kongres. *Dětská literatura a nová média = Children's Literature and the New Media: referáty a diskusní příspěvky 21. kongresu IBBY, Oslo 26.–30. září 1988*. Praha: Společnost přátel knihy pro mládež, Čs. sekce IBBY, [1989].
- KAŠKAROV, Andrej Petrovič — GLEBOVA, Svetlana Anatol'jevna — FILIPPOVA, Jelena Sergejevna. *Vospitateli čtenija — biblioteka, sem'ja, škola: praktičeskoje posobije*. Moskva: Libereja-Bibinform, 2012. Bibliotekar' i vremja. XXI vek; no. 135.
- Kids and Family Reading Report* (2013). [online] Scholastic. Dostupné z: <http://mediaroom.scholastic.com/files/kfrr2013-wappendix.pdf>.
- KLIMKOVÁ, Tatiana. „Čítanie a internet“. *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*, 15(2), 2007, s. 5–7.
- KOŽMIŇSKA, Irena — TRÁVNÍČEK, Jiří. „Rozhovor s Irenou Kožmiňskou, ředitelkou Nadace ABCXXI (Polsko): čtení vytváří vazby“. *Čtenář*, 65(1), 2013, s. 29–31. Dostupné také z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2013-roc-65/1-2013/rozhovor-s-irenou-kozminskou-reditelkou-nadace-abcxxi-polsko-107-1374.htm>.
- KRAMPLOVÁ, Iveta – POTUŽNÍKOVÁ, Eva. *Jak (se) učí číst*. [online] Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/clanek/163/1051>.
- KŘIVÁ, Eva. „Preference soudobého dětského čtenáře v sociokulturním kontextu“. *Čtenář*, 55(1), 2003, s. 19–22.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004.
- LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!* 1. vyd. Brno: Edika, 2014.
- LHOTOVÁ, Marcela. *Význam veřejných a školních knihoven pro formování dětského čtenářství*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 1999.
- MANGUEL, Alberto. *Dějiny čtení*. 2. vyd. Brno: Host, 2012.
- MATUŠÍK, Zdeněk. „Čtenářství, jeho význam a podpora — Odborný seminář v Goethe-institutu“. *Bulletin SKIP*, 16(4), 2007, s. 28–29. Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull07_424.htm#ti.
- MATUŠÍK, Zdeněk (ed.). *Čtenářství, jeho význam a podpora: výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo: přednášky z odborného semináře... = Lesen, seine Bedeutung und Förderung: Forschung, Theorie und Praxis in der Tschechischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland...* Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2008. Aktuality SKIP; sv. 24.
- MERTIN, Václav — CÍSAŘ, Jaroslav. „Čtení se nelze naučit jinak než čtením“. *Grand Biblio*, 2(9), 2008, s. 10–11.
- „Není pravda, že děti nečtou“. *Grand Biblio*, 2(11), 2008, s. 27.
- „Obzvláštní rituál předčítání“. *Literární noviny*, 22(8), 2011, příl., s. 2.

- PALEČKOVÁ, Jana et al. *Hlavní zjištění PISA 2012. Matematická gramotnost patnáctiletých žáků*. [online] Praha: Česká školní inspekce, 2013.
- Parents, Children, Libraries and Reading*. [online] Washington, D.C.: Pew Research Center, 2013. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/2013/05/01/parents-children-libraries-and-reading/>.
- PATTON, Michael Q. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3. vyd. Thousand Oaks (CA): SAGE, 2002.
- PRÁZOVÁ, Irena. „České děti jako čtenáři v roce 2013 – 1. část“. *Čtenář*, 66, 5, 2014. Dostupné z: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2014-roc-66/4-2014/tema-ceske-deti-jako-ctenari-v-roce-2013-%E2%80%93-1-cast-125-1675.htm>.
- PRÁZOVÁ, Irena. „České děti jako čtenáři v roce 2013 – 2. část“. *Čtenář*, 66, 6, 2014. Dostupné z: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2014-roc-66/5-2014/tema-ceske-deti-jako-ctenari-v-roce-2013-2-126-1695.htm>.
- PRÁZOVÁ, Irena. „Dětské čtení: Aktuální výzkumy dětského čtenářství“. *Ikaros* [online], 18, č. 3, 2014. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/8171>.
- PRÁZOVÁ, Irena. „Výzkum dětského českého čtenářství 2013“. *Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online], 28(1), 2014. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/vyzkum-detskeho-ceskeho-ctenarstvi-2013>.
- PREXTOVÁ, Kamila (ed.). *Motivačné aktivity s detským čitateľom: zborník príspevkov zo seminára konaného v dňoch 10.–11. novembra 2011* [online]. Košice: Knižnica pre mládež mesta Košice, 2011. Dostupné z: <http://www.sakba.sk/dokumenty/2011/motivacne-aktivity.pdf>.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009.
- RICHTER, Vít. „Co dnes čtou české děti?“ *Biblio*, 2(7), č. 4, 2014, duben, s. 22–23.
- RICHTER, Vít. „Dětské čtenářství a rodinné prostředí“. *Bulletin SKIP*, 23(2), 2014, s. 33–35. Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull14_230.htm#ti.
- RICHTER, Vít. „Jak děti navštěvují veřejné knihovny“. *Konference Kniha ve 21. století. Téma Trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb: 5.–6. února 2014* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2014, s. 151–157. Dostupné z: http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2014/10/Sbornik_Konference_kniha_v_21-stol_ekniha.pdf.
- RICHTER, Vít. „Názory rodičů na čtení knih u dětí“. *Bulletin SKIP*, 23(3), 2014, s. 28–29. Dostupné také z: http://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull14_317.htm.
- RICHTER, Vít. *České děti jako čtenáři v roce 2013*. Tisková zpráva, NK ČR Praha, 27. 3. 2014.
- SAKÁLOVÁ, Elena. „Informačná gramotnosť detí“. *Knižnica*, 9(4), 2008, s. 3–9. Dostupné také z: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2008/april/03.pdf.
- SCIO: *Čtenářství na školách: analýza dat z projektů Čtenář a klíčové kompetence*. Tisková zpráva, NK ČR Praha, 27. 3. 2014.
- Současná literatura pro děti a její vliv na rozvoj čtenářství III. „Kouzlo kouzel“: sborník textů z 3. odborného semináře pořádaného 19. 11. 2014 Městskou knihovnou v Přerově a Muzeem Komenského v Přerově*. Přerov: Městská knihovna v Přerově ve spolupráci s Muzeem Komenského v Přerově, 2014.
- STOLIČNÝ, Peter. „Masmédia a dětské čtenářství“. *Duha*, 17(4), 2003, s. 1–12.
- ŠKYTOVÁ, Alžběta. „Audioknihy a jejich vliv na dětské čtenářství“. *Knihovna plus* [online], 6(2), 2010. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus102/skytov.htm>.
- „Tisková konference Čtenáři a čtení v ČR“. Praha: Národní knihovna, 26. 9. 2013. Dostupné z: http://www.ucl.cas.cz/images/stories/tiskove_zpravy/Tiskova_konf_Praha_zari_2013_oprava.pdf.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. 1. vyd. Brno: Host, 2008.

- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a čtení v České republice: 2007: první reprezentativní průzkum mezi obyvateli České republiky zaměřený na čtení knih: výsledky průzkumu, jejich popis a utřídění*. Brno: Host, 2008.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1. vyd. Brno: Host, 2011.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme (2013)*. 1. vyd. Brno: Host, 2014.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. „Dětské čtenářství — radosti a problémy: (Zpráva o odborném semináři)“. *Čtenář*, 49(6), 1997, s. 210.
- VĚŘÍŠOVÁ, Irena et al. *Kudy vede cesta ke čtenáři? Rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: [s. n.], 2007. Dostupné také z: <http://wayback.webarchiv.cz/wayback/20071011120044/http://www.horackova.cz/projctenari/ctenari.htm>.
- VRASPÍROVÁ, Pavla. „Prostředí a projekty podporující dětskou četbu: dítě se čtenářem nerodí, musíme mu ukázat cestu“. *Ikaros* [online], 13(3), 2009. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/5304>.
- WILDEMUTH, Barbara M. *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited, 2009.
- ZEMANOVÁ, Klára. „Metody rozvoje dětského čtenářství v ČR. 1. část, možnosti spolupráce“. *Inflow: information journal* [online], 4(3), 2011. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/spoluprace-na-poli-podpory-detskeho-ctenarstvi-v-cr>.
- ZEMANOVÁ, Klára. „Metody rozvoje dětského čtenářství v ČR. 2. část, podpora dětského čtenářství na brněnských ZŠ“. *Inflow: information journal* [online], 4(4), 2011. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/metody-rozvoje-detskeho-ctenarstvi-v-cr-cast-ii-podpora-detskeho-ctenarstvi-na-brnenskych-zs-vyzkum>.
- ZEMANOVÁ, Klára. „Metody rozvoje dětského čtenářství v ČR. 3. část, spolupráce brněnských ZŠ s Knihovnou Jiřího Mahena“. *Inflow: information journal* [online], 4(5), 2011. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/metody-rozvoje-detskeho-ctenarstvi-v-cr-cast-iii-podpora-detskeho-ctenarstvi-na-brnenskych-zs>.

Seznam grafů

- Graf 2.1 Co si myslíš o čtení knih?
- Graf 2.2 Vliv oblíbenosti čtení na počet přečtených knih za měsíc (děti 9–14 let)
- Graf 2.3 Baví tě čtení knih? (děti 9–14 let)
- Graf 2.4 Jak často čteš knihy mimo školních učebnic?
- Graf 2.5 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc?
- Graf 2.6 Proč nečteš knihy častěji?
- Graf 3.1 Co nejčastěji čteš? Na základě čeho si vybíráš knížky ke čtení? (děti 6–8 let)
- Graf 3.2 Co nejčastěji čteš? Na základě čeho si vybíráš knížky ke čtení? (děti 9–14 let)
- Graf 3.3 Co čteš nejvíce? (děti 6–8 let)
- Graf 3.4 Co čteš nejvíce? (děti 9–14 let)
- Graf 3.5 Jaké knihy (žánry) nejraději čteš? (děti 6–14 let)
- Graf 3.6 Autor oblíbené knihy – TOP 10 (děti 9–14 let)
- Graf 4.1 Jak často čtete Vy a Váš partner? (otázka na rodiče dětí 6–8 let)
- Graf 4.2 Kolik knih přečtete za měsíc Vy a Váš partner? (otázka na rodiče dětí 6–8 let)
- Graf 4.3 Vnímání čtení maminky — sebehodnocení dospělých a vnímání dotazovaného dítěte (děti 6–8 let)
- Graf 4.4 Vnímání čtení tatínka — sebehodnocení dospělých a vnímání dotazovaného dítěte (děti 6–8 let)
- Graf 4.5 Vliv rodičovského čtení na dětskou oblibu čtení (děti 9–14 let)
- Graf 4.6 Předčítáte Vy nebo jiní dospělí dítěti z knih? (rodiče dětí 6–8 let)
- Graf 4.7 Čtou ti někdy rodiče? (děti 6–8 let)
- Graf 4.8 Jak často svým dětem předčítáte, například před spaním? (rodiče dětí 6–8 let)
- Graf 4.9 Vliv předčítání rodičů na dětskou oblibu čtení (děti 9–14 let)
- Graf 4.10 Dostáváš knihy jako dárek k narozeninám, Vánocům apod.? (děti 6–14 let)
- Graf 5.1 Jak často v týdnu se věnuješ následujícím činnostem? (děti 6–8 let)
- Graf 5.2 Jak často se věnuješ následujícím činnostem? (děti 9–14 let)
- Graf 5.3 Kolik času v minutách strávíš obvykle následujícími činnostmi v den, kdy se jim věnuješ? (děti 6–14 let)
- Graf 5.4 Kolik času v minutách strávíš obvykle následujícími činnostmi v den, kdy se jim věnuješ? (děti 9–14 let)
- Graf 5.5 Četl(a) jsi někdy nějakou knihu v elektronické podobě (na čtečce, tabletu nebo počítači)? (děti 6–14 let)

-
- Graf 6.1 Dostáváš od učitelů seznam doporučených knih ke čtení? (děti 6–14 let)
- Graf 6.2 Máte ve škole školní knihovnu? (děti 6–14 let)
- Graf 6.3 Chodíš do školní knihovny? (děti 6–14 let)
- Graf 7.1 Chodíš do veřejné knihovny? (děti 6–14 let)
- Graf 7.2 Chodíš do veřejné knihovny? (dle demografických charakteristik děti 9–14 let)
- Graf 7.3 Proč nechodíš častěji do knihovny? (děti 6–14 let)
- Graf 7.4 Chodíš do knihovny rád(a)? (děti 6–14 let)
- Graf 7.5 S kým nejčastěji chodíš do veřejné knihovny? (děti 6–14 let)
- Graf 7.6 Co všechno ve veřejné knihovně děláš? (děti 6–8 let a 13–14 let)
- Graf 7.7 Co všechno ve veřejné knihovně děláš kromě půjčování knih domů? (děti 9–14 let)
- Graf 7.8 Pořádá veřejná knihovna, kterou navštívuješ, nějaké speciální akce pro děti? (děti 6–14 let)
- Graf 7.9 Líbilo by se ti, kdyby knihovna takovéto akce pořádala? Myslíš si, že by ses jich někdy zúčastnil(a)? (děti 6–14 let)
- Graf 7.10 Co všechno nabízí svým čtenářům veřejná knihovna, kam nejčastěji chodíš? (děti 6–8 let)
- Graf 7.11 Co všechno nabízí svým čtenářům veřejná knihovna, kam nejčastěji chodíš? (děti 9–14 let)
- Graf 7.12 V čem by se podle dítěte a rodičů mohla veřejná knihovna zlepšit? (děti 6–8 let)
- Graf 7.13 V čem by se podle tebe mohla veřejná knihovna zlepšit? (děti 9–14 let)
- Graf 7.14 Jak ses o veřejné knihovně, kam chodíš, dozvěděl(a)? (děti 6–14 let)
- Graf 8.1 Kolik knih přečteš za měsíc? (srovnání 2003 a 2013)
- Graf 8.2 Jak často čteš knihy kromě učebnic? (pokles frekvence četby 2003 a 2013)

Seznam příloh

- Příloha 1 Charakteristika výběrového souboru (děti 6–8 let)
- Příloha 2 Charakteristika výběrového souboru (děti 9–14 let)
- Příloha 3 Baví tě čtení knih? (děti 6–8 let)
- Příloha 4 Vztah mezi oblíbenou četbou knih a oblíbenou chůzí do školy (děti 6–8 let)
- Příloha 5 Baví tě čtení knih? (děti 9–14 let)
- Příloha 6 Jak často čteš knihy kromě školních učebnic? (děti 6–8 let)
- Příloha 7 Jak často čteš knihy kromě školních učebnic? (děti 9–14 let)
- Příloha 8 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc? (děti 6–8 let)
- Příloha 9 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc? (děti 9–14 let)
- Příloha 10 Kde získáváš knihy, které čteš? (děti 6–8 let)
- Příloha 11 Kde získáváš knihy, které čteš? (děti 9–14 let)
- Příloha 12 Která kniha tě v poslední době zaujala? TOP 8 (děti 6–8 let)
- Příloha 13 Čtou také tvoji rodiče? (děti 6–8 let)
- Příloha 14 Čtou také tvoji rodiče? (děti 9–14 let)
- Příloha 15 Předčítáte Vy nebo jiní dospělí dítěti z časopisů a novin? (rodiče dětí 6–8 let)
- Příloha 16 Dostávání knih jako dárků a dětská oblíbená čtení (děti 9–14 let)
- Příloha 17 Dotazník průzkumu pro děti 6–8 let (společný pro rodiče i děti)

Přílohy

Příloha 1 Charakteristika výběrového souboru (děti 6–8 let)

		Počet nevážená ¹	% nevážená	Projekce	% nevážená
Pohlaví	Dívka	254	50 %	250	49 %
	Chlapec	259	50 %	263	51 %
Věk	6 let	59	12 %	61	12 %
	7 let	193	38 %	190	37 %
	8 let	193	38 %	178	35 %
	9 let	68	13 %	85	16 %
Do jakého ročníku (třídy) chodíš?	1. ročník	193	38 %	190	37 %
	2. ročník	191	37 %	184	36 %
	3. ročník	129	25 %	139	27 %
Vzdělání otce	ZŠ / vyučen bez maturity	197	38 %	206	40 %
	SŠ s maturitou	184	36 %	183	36 %
	VOŠ, VŠ	90	18 %	86	17 %
	Nežije s dítětem	42	8 %	38	7 %
Vzdělání matky	ZŠ / vyučena bez maturity	167	33 %	178	35 %
	SŠ s maturitou	241	47 %	233	46 %
	VOŠ, VŠ	99	19 %	95	19 %
	Nežije s dítětem	6	1 %	6	1 %
Nejvzdělanější osoba v domácnosti	ZŠ / vyučen bez maturity	130	25 %	140	27 %
	SŠ s maturitou	239	47 %	233	45 %
	VOŠ, VŠ	144	28 %	139	27 %
Počet členů domácnosti	2 nebo 3 osoby	120	23 %	100	19 %
	4 osoby	256	50 %	255	50 %
	5 a více osob	137	27 %	158	31 %
Počet sourozenců	Žádný	117	23 %	100	20 %
	1	278	54 %	280	55 %
	2	106	21 %	118	23 %
	3 a více	12	2 %	15	3 %
Úplnost rodiny	Úplná rodina	466	91 %	470	92 %
	Neúplná rodina	47	9 %	43	8 %

		Počet nevážená ¹	% nevážená	Projekce	% nevážená
Oblast ČR	Praha a Středočeský kraj	139	27 %	127	25 %
	Čechy	202	39 %	214	42 %
	Morava	172	34 %	172	34 %
Velikost místa bydliště	Do 999 obyvatel	96	19 %	94	18 %
	1 000–4 999 obyvatel	109	21 %	117	23 %
	5 000–19 999 obyvatel	91	18 %	96	19 %
	20 000–99 999 obyvatel	116	23 %	110	21 %
	100 000 a více obyvatel	101	20 %	96	19 %
Čtenář	Silný čtenář	275	54 %	275	54 %
	Střední čtenář	143	28 %	144	28 %
	Slabý čtenář	39	8 %	37	7 %
	Nečtenář	56	11 %	57	11 %
Návštěvník knihovny	Návštěvník	133	26 %	142	28 %
	Slabý návštěvník	136	27 %	136	27 %
	Nenavštěvuje	241	47 %	231	45 %
Předčítání rodičů	Stále ještě čtou	308	61 %	301	59 %
	Již nečtou, ale četli	166	33 %	171	34 %
	Nikdy nečetli	32	6 %	34	7 %

Příloha 2 Charakteristika výběrového souboru (děti 9–14 let)

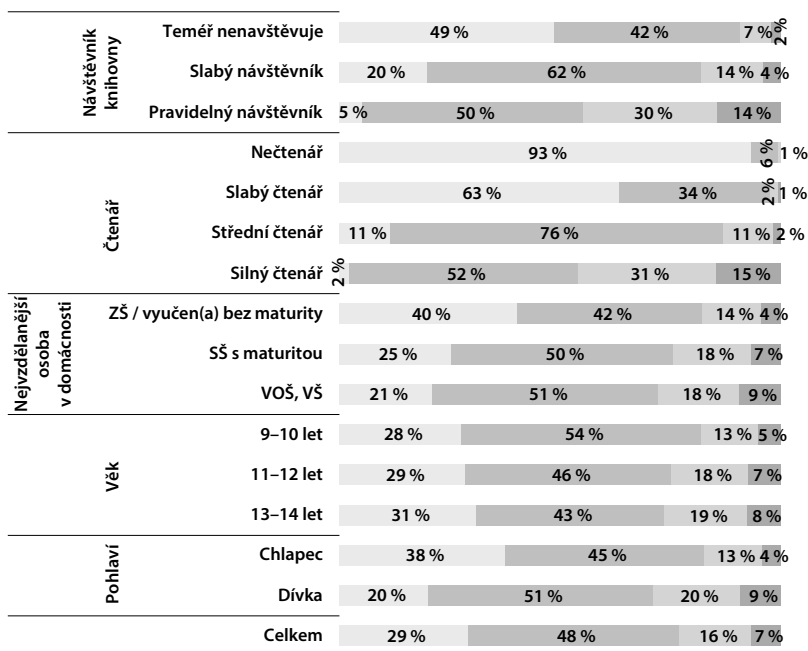
		Počet nevážená	% nevážená	Projekce	% nevážená
Pohlaví	Dívka	750	49 %	738	49 %
	Chlapec	769	51 %	781	51 %
Věk	9–10 let	525	35 %	523	34 %
	11–12 let	505	33 %	504	33 %
	13–14 let	489	32 %	493	32 %
Typ školy	Základní škola	1 414	94 %	1 420	94 %
	Víceleté gymnázium	96	6 %	91	6 %
Vzdělání otce	ZŠ / vyučen bez maturity	581	38 %	626	41 %
	SŠ s maturitou	534	35 %	522	34 %
	VOŠ, VŠ	243	16 %	216	14 %
	Nežije ve společné domácnosti s dítětem	161	11 %	155	10 %
Vzdělání matky	ZŠ / vyučena bez maturity	572	38 %	619	41 %
	SŠ s maturitou	691	45 %	672	44 %
	VOŠ, VŠ	244	16 %	218	14 %
	Nežije ve společné domácnosti s dítětem	12	1 %	11	1 %

- 1) Nevážená data jsou data, která odpovídají struktuře výběrového vzorku – tedy takovým datům, kdy se snažíme dodržováním předepsaných kvót dosáhnout maximální shody mezi teoreticky stanovenými kritérii a realitou. Pokud například na základě podkladů dat z ČSÚ (ze sčítání lidu) víme, že v populaci se nachází přibližně 51 % žen určité věkové kategorie a 49 % mužů této věkové kategorie, snažíme se také, aby ve vybraném vzorku 100 respondentů bylo ideálně 51 žen a 49 mužů. Data se tedy váží, aby výsledná struktura vzorku zcela odpovídala struktuře teoretické (což má smysl zejména u náhodných, adresních výběrů). Výstupy jsou však vždy vztaženy k váženým, finálním, datům.

		Počet nevážená	% nevážená	Projekce	% nevážená
Nejvzdělanější osoba v domácnosti	ZŠ / vyučen bez maturity	426	28 %	476	31 %
	SŠ s maturitou	708	47 %	702	46 %
	VOŠ, VŠ	385	25 %	341	22 %
Počet členů domácnosti	2 nebo 3 osoby	338	22 %	319	21 %
	4 osoby	750	49 %	733	48 %
	5 a více osob	431	28 %	468	31 %
Počet sourozenců	Žádný	297	20 %	281	19 %
	1	862	57 %	850	56 %
	2	307	20 %	330	22 %
	3 a více	53	3 %	58	4 %
Úplnost rodiny	Úplná rodina	1 350	89 %	1 357	89 %
	Neúplná rodina	169	11 %	162	11 %
Velikost místa bydliště	Do 999 obyvatel	268	18 %	281	18 %
	1 000–4 999 obyvatel	354	23 %	351	23 %
	5 000–19 999 obyvatel	292	19 %	287	19 %
	20 000–99 999 obyvatel	321	21 %	334	22 %
	100 000 a více obyvatel	284	19 %	267	18 %
Čtenář	Silný čtenář	634	42 %	628	41 %
	Střední čtenář	423	28 %	421	28 %
	Slabý čtenář	192	13 %	193	13 %
	Nečtenář	270	18 %	276	18 %
Návštěvník knihovny	Pravidelný návštěvník	531	35 %	527	35 %
	Slabý návštěvník	240	16 %	237	16 %
	Téměř nenavštěvuje	731	49 %	736	49 %
Předčítání rodičů	Stále ještě čtou	333	22 %	321	21 %
	Již nečtou, ale četli	989	66 %	992	66 %
	Nikdy nečetli	175	12 %	183	12 %

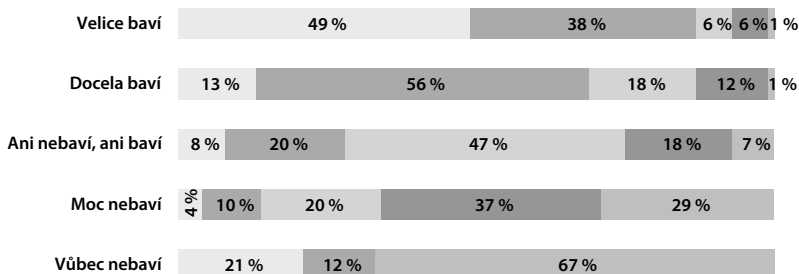
Příloha 3 Bavitě čtení knih? (děti 6–8 let)

■ Žádnou ■ 1 knihu ■ 2 knihy ■ 3 a více knih

Příloha 4 Vztah mezi oblíbeností četby knih a oblíbeností chůze do školy (děti 6–8 let)

■ Čtení velice baví ■ Čtení docela baví ■ Čtení ani nebaví, ani baví
 ■ Čtení moc nebaví ■ Čtení vůbec nebaví

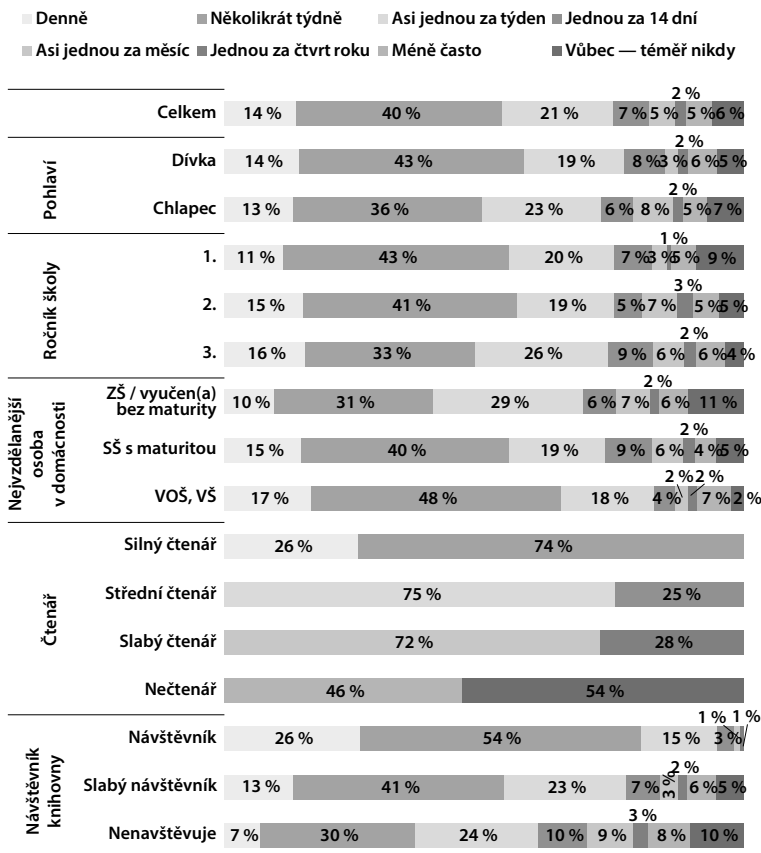

Příloha 5 Baví tě čtení knih? (děti 9–14 let)

■ Vůbec nebaví ■ Moc nebaví ■ Ani nebaví, ani baví ■ Docela baví ■ Velice baví

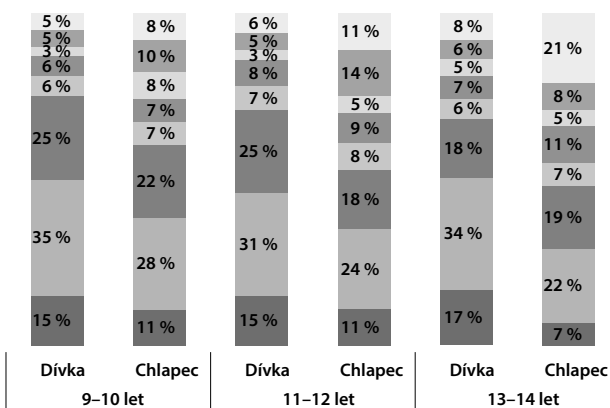
		Celkem	17 %	20 %	16 %	33 %	13 %
Pohlaví	Dívka	11 %	16 %	16 %	41 %	17 %	
	Chlapec	23 %	24 %	17 %	27 %	10 %	
Věk	9–10 let	13 %	21 %	20 %	36 %	11 %	
	11–12 let	17 %	22 %	14 %	34 %	13 %	
	13–14 let	22 %	18 %	15 %	31 %	15 %	
Vzdělání otce	ZŠ / vyučen bez maturity	19 %	24 %	16 %	30 %	11 %	
	SŠ s maturitou	15 %	18 %	17 %	36 %	13 %	
	VOŠ, VŠ	11 %	16 %	14 %	38 %	20 %	
	Nežije ve společné domácnosti	22 %	19 %	18 %	29 %	12 %	
Vzdělání matky	ZŠ / vyučena bez maturity	22 %	23 %	16 %	28 %	11 %	
	SŠ s maturitou	15 %	18 %	17 %	37 %	13 %	
	VOŠ, VŠ	8 %	19 %	16 %	36 %	20 %	
	Nežije ve společné domácnosti	49 %	17 %	17 %	17 %		
Nejvzdělanější osoba v domácnosti	ZŠ / vyučen(a) bez maturity	23 %	25 %	15 %	27 %	10 %	
	SŠ s maturitou	16 %	18 %	16 %	37 %	13 %	
	VOŠ, VŠ	10 %	18 %	17 %	36 %	18 %	
Počet členů domácnosti	2 nebo 3 osoby	19 %	25 %	16 %	29 %	12 %	
	4 osoby	15 %	18 %	18 %	35 %	14 %	
	5 a více osob	19 %	21 %	13 %	34 %	13 %	
Počet sourozenců	Žádný	19 %	25 %	15 %	29 %	11 %	
	1	15 %	20 %	18 %	34 %	14 %	
	2	20 %	16 %	13 %	38 %	13 %	
	3 a více	19 %	29 %	13 %	25 %	14 %	

Příloha 6 Jak často čteš knihy kromě školních učebnic? (děti 6–8 let)

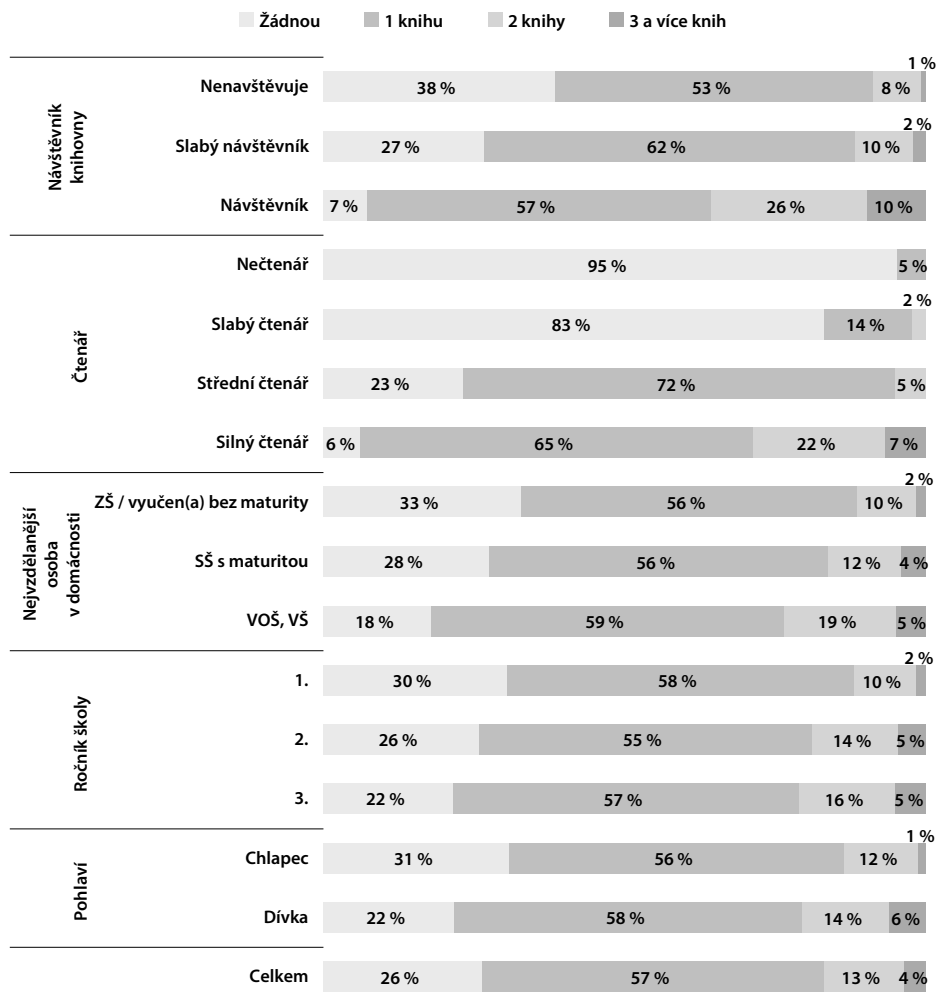

Příloha 7 Jak často čteš knihy kromě školních učebnic? (děti 9–14 let)

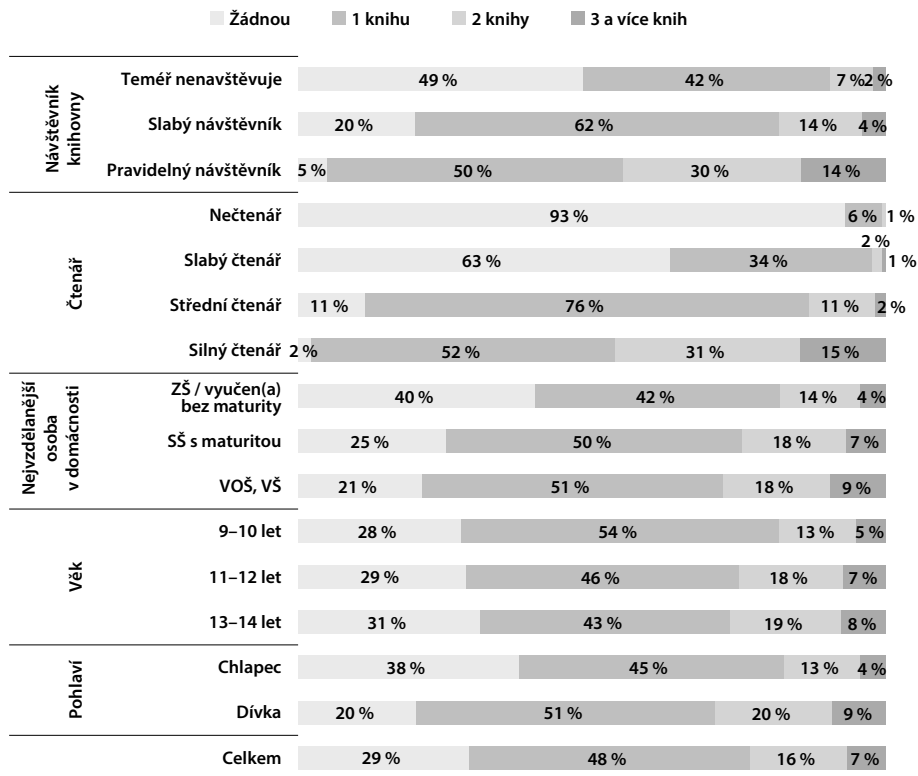
■ Denně ■ Několikrát týdně ■ Asi jednou týdně ■ Jednou za 14 dní
 ■ Asi jednou za měsíc ■ Jednou za čtvrt roku ■ Méně často ■ Vůbec — téměř nikdy

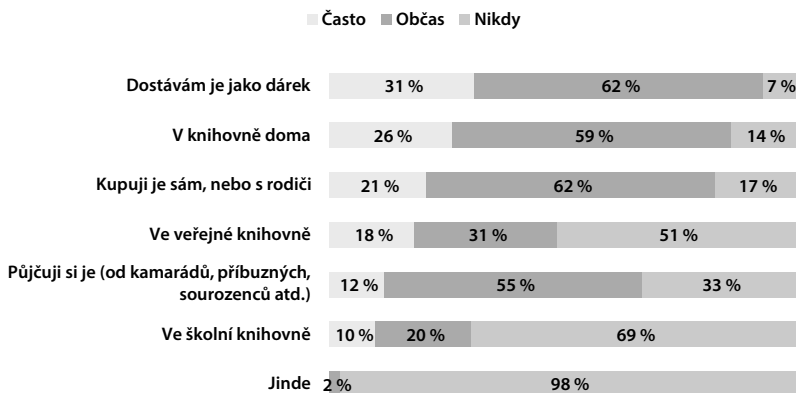
Příloha 8 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc? (děti 6–8 let)

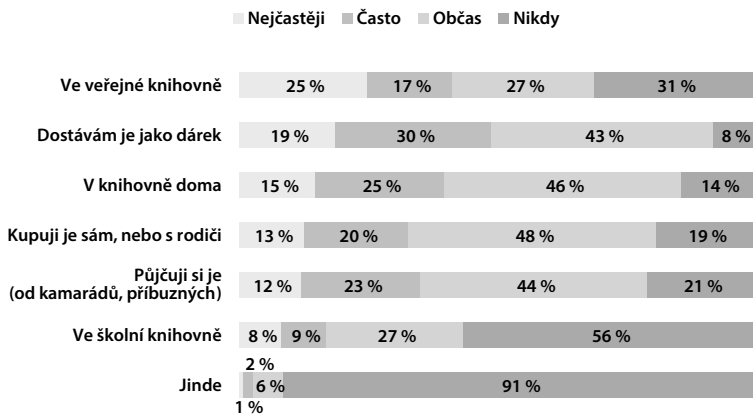
Příloha 9 Kolik knih kromě školních učebnic přečteš za měsíc? (děti 9–14 let)

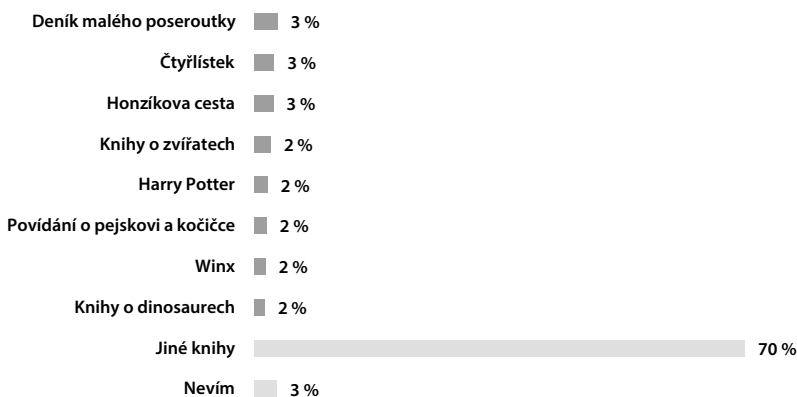
Příloha 10 Kde získáváš knihy, které čteš? (děti 6–8 let)

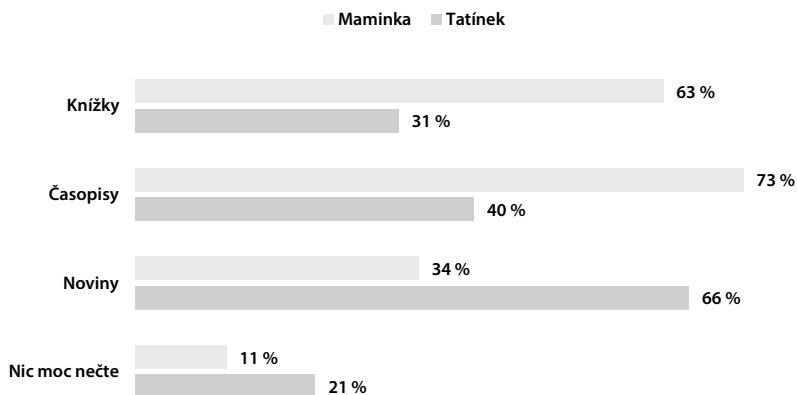
Příloha 11 Kde získáváš knihy, které čteš? (děti 9–14 let)

Příloha 12 Která kniha tě v poslední době zaujala? TOP 8 (děti 6–8 let)

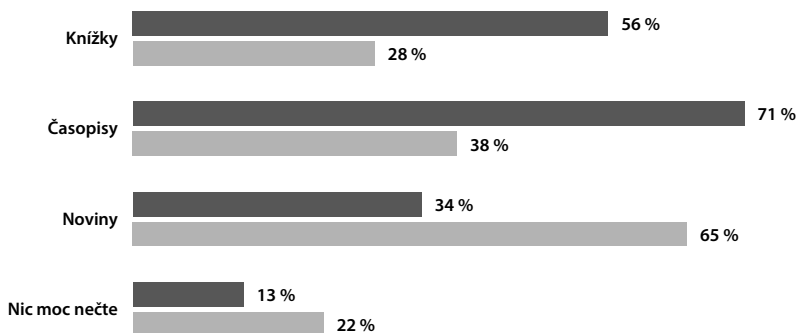

Příloha 13 Čtou také tvoji rodiče? (děti 6–8 let)

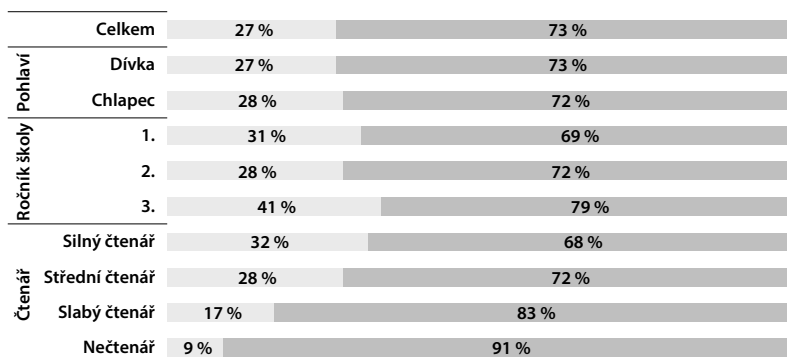
Příloha 14 Čtou také tvoji rodiče? (děti 9–14 let)

■ Maminka ■ Tatínek

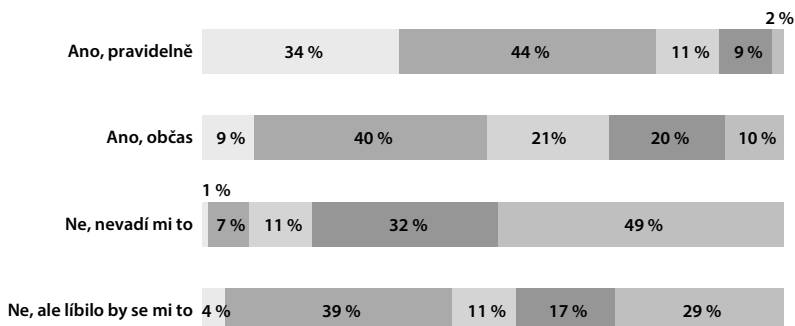
Příloha 15 Předčítáte Vy nebo jiní dospělí dítěti z časopisů a novin? (rodiče dětí 6–8 let)

■ Ano ■ Ne

Příloha 16 Dostávání knih jako dárků a dětská obliba čtení (děti 9–14 let)

■ Velice baví ■ Docela baví ■ Ani nebaví, ani baví ■ Moc nebaví ■ Vůbec nebaví

Příloha 17 Dotazník průzkumu pro děti 6–8 let (společný pro rodiče i děti)

VÝZKUM „ČESKÉ DĚTI JAKO ČTENÁŘI 2014“ DĚTÍ OD 6 DO 8 LET

Dobrý den, jsem tazatelem společnosti Mediaresearch (předložte rodiči nebo právnímu zástupci dítěte tazatelský průkaz). Provádím výzkum čtenářství dětí ve věku od 6 do 8 let, který bude mapovat čtenářské dovednosti a zájmy školních dětí o čtení v České republice. Věříme, že trpělivost s vyplňováním dotazníku vynahradí dítěti i Vám pěkný dárek. Celkem bude vyplňování trvat asi 20 až 25 min. a potřebuji se dotázat Vás jako rodiče i Vašeho chlapce/dívky ve věku..... let (sdělte podle dotazového úkolu).

Veškerá data získaná z tohoto výzkumu jsou prezentována anonymně, výhradně ve formě hromadných dat například za děti ve věku 6–7 let apod. Údaje o konkrétních účastnících výzkumu jsou vůči třetím subjektům anonymní a podléhají Zákonu o ochraně osobních dat, který společnost Mediaresearch, a. s., jako realizátor výzkumu, dodržuje.

POKYN: Dotazník vyplňuje tazatel s dítětem ve věku 6 až 8 let, pokud dítě chodí do 1. až 3. třídy základní školy. Dotazník je vyplňován za přítomnosti jednoho z rodičů (případně jiného zákonného zástupce), v dotazníku je používána formulace OTÁZKA POUZE PRO RODIČE (mysleno je, že otázku vyplňuje rodič nebo jiný zákonný zástupce dítěte).

Otázky jsou koncipovány jako:

A) OTÁZKA POUZE PRO RODIČE: na otázky odpovídá pouze rodič, není nutná přítomnost dítěte.

B) OTÁZKA PRO DÍTĚ VE SPOLUPRÁCI S RODIČEM: pro dítě s případným doptáním (spoluprací) rodiče.

C) OTÁZKA POUZE PRO DÍTĚ: pouze pro dítě, rodič by neměl jeho odpověď ovlivňovat.

Dotazník mohou vyplnit všechny děti v domácnosti odpovídající stanoveným kvótám.

IDENTIFIKACE — VYPLŇUJE
POUZE TAZATEL S RODIČEM

Otázky I01 až I13, A01R, A17B, A18 a A18B (strana 1–5) vyplňuje pouze RODIČ dotazovaného dítěte, proto dítě nemusí věnovat pozornost dotazování (stačí přítomnost v místnosti, dítě spolupracuje s rodičem pouze na otázkách A16 a A17).

Zakroužkujte jednu odpověď — předpokládáme region shodný s místem bydliště tazatele. Otázka pouze pro rodiče.

I01	Kraj, kde trvale bydlí Vaše rodina?	
	Praha	1
	Středočeský	2
	Jihočeský	3
	Plzeňský	4
	Karlovarský	5
	Ústecký	6
	Liberecký	7
	Královéhradecký	8
	Pardubický	9
	Vysočina	10
	Jihomoravský	11
	Olomoucký	12
	Zlínský	13
	Moravskoslezský	14

Zakroužkujte jednu odpověď a zkontrolujte si kvótu na velikost místa bydliště. Otázka pouze pro rodiče.

I02	Velikost místa bydliště, kde trvale bydlí Vaše rodina?	
	Do 999 obyvatel	1
	1 000–4 999 obyvatel	2
	5 000–19 999 obyvatel	3
	20 000–99 999 obyvatel	4
	100 000 a více obyvatel	5

Zakroužkujte jednu odpověď a zkontrolujte si kvótu na pohlaví.

I03	Dotazované dítě je?	
	Dívka	1
	Chlapec	2

Napište číslem současný věk dítěte dosažený o posledních narozeninách. Zkontrolujte si kvótu na věk. Otázka pouze pro rodiče.

I04	Kolik je Vašemu (právě dotazovanému) dítěti let?	

I05	Kolik lidí celkem (včetně Vás) žije v domácnosti, kde bydlíte? Otázka pouze pro rodiče.	

Zakroužkujte pohlaví sourozence a запиšte jeho věk.

Otázka pouze pro rodiče.

I06	Jaké je pohlaví a věk všech sourozenců dotazovaného dítěte, s nimiž žije pohromadě v domácnosti?			
		Chlapec	Dívka	Věk
	1. sourozenec	1	2	
	2. sourozenec	1	2	
	3. sourozenec	1	2	
	4. sourozenec	1	2	
	5. sourozenec	1	2	
	6. sourozenec	1	2	

Pokud rodič nežije s dítětem v domácnosti, vyberte odpověď 6. Otázka pouze pro rodiče.

I07	Jaké je vzdělání Vás a druhého rodiče (Vašeho partnera), s nimiž žije dítě v domácnosti?		
		Otec	Matka
	Základní nebo nedokončené základní	1	1
	Vyučen(a) bez maturity	2	2
	Střední s maturitou	3	3
	Vyšší odborné, bakalář	4	4
	Vysokoškolské	5	5
	Rodič nežije ve společné domácnosti s dítětem	6	6

Zakroužkujte jednu odpověď (srovnejte s otázkou I07).

Otázka pouze pro rodiče.

I08	Jaké je vzdělání nejvzdělanější osoby žijící ve společné domácnosti?	
		Základní nebo nedokončené základní
	Vyučen(a) bez maturity	2
	Střední s maturitou	3
	Vyšší odborné, bakalář	4
	Vysokoškolské	5

Zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

I09	Jaký typ školy navštěvuje Vaše (právě dotazované) dítě?		
		Základní škola	1
		Jiný typ školy (praktická škola aj.)	3

Zapište pouze číslo do čtverečku. Otázka pouze pro rodiče.

I10	Do jakého ročníku (třídy) chodí Vaše (právě dotazované) dítě?	

Zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

I11	Kdo z dospělých s dítětem vyplňuje dotazník?		
		Maminka	1
		Tatínek	2
		Prarodič nebo jiný zákonný zástupce	3

Zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

I12	Umělo Vaše dítě číst, než šlo do první třídy?		
		Ano, plynule	1
		Ano, trochu (s obtížemi)	2
		Ne, téměř vůbec (vůbec)	3

Zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

I13	Jak byste ohodnotil/a současné čtenářské dovednosti svého dítěte?		
		Čte plynule a zcela bez obtíží	1
		Čte s mírnými obtížemi (čte pomalu atd.)	2
		Čte s většími obtížemi (slabikuje, zadržává...)	3

V každém řádku zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

A01R	Jaké jsou Vaše názory na čtení knížek u dětí? Prosím uveďte míru svého souhlasu s každým výrokem.				
		Určitě ano	Spíše ano	Spíše ne	Určitě ne
	Čtení knížek je klíčové pro vzdělání dětí	1	2	3	4
	Dnešní děti se musí ke čtení nutit, jinak by nečetly vůbec	1	2	3	4
	Dnešní děti čtou méně než dříve	1	2	3	4
	Děti by se měly zejména učit, na čtení knížek není dost času	1	2	3	4
	Čtení knížek je důležitou společnou aktivitou rodičů a dětí	1	2	3	4
	Snažím se maximálně podporovat četbu knížek u svých dětí	1	2	3	4
	Čas strávený na internetu je pro mé dítě přínosnější než čas strávený četbou knih	1	2	3	4
	Naší nejoblíbenější společnou rodinnou aktivitou je sledování televize	1	2	3	4
	Nechávám svým dětem naprostou volnost v tom, zda ve svém volném čase čtou knihy, nebo se věnují jiným činnostem	1	2	3	4
	Čtení knížek je v dnešní době spíše pouhou zábavou, důležité věci se děti dozvídají na internetu	1	2	3	4
	Nutit děti ke čtení nemá smysl a vůbec to nedělám	1	2	3	4

Prosím pozvěte dítě k dotazování, následující dvě otázky (A16 a A17) odpovídá spolu s rodičem! V každém řádku zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A16 Nyní se zaměříme na trávení volného času. Jak často v týdnu se věnuje Vaše (právě dotazované) dítě následujícím činnostem?					
	Denně	3–4× týdně	1–2× týdně	Méně často	Nikdy
Příprava do školy (učení)	1	2	3	4	5
Návštěva kroužků a sportovních oddílů (cizí jazyky, ZUŠ, keramika, skaut, sportovní oddíly...)	1	2	3	4	5
Domácí práce (úklid, péče o domácí zvířata...)	1	2	3	4	5
Hraní doma nebo venku (s kamarády i bez)	1	2	3	4	5
Sledování televize (živé vysílání)	1	2	3	4	5
Sledování filmů, videí (DVD, hard disk, internet...)	1	2	3	4	5
Poslech hudby	1	2	3	4	5
Poslech audioknih — poslech mluveného slova (zvukové knihy)	1	2	3	4	5
Čtení časopisů (a novin)	1	2	3	4	5
Hraní her na mobilním telefonu	1	2	3	4	5
Hraní počítačových her, online her, her na tabletu, přes konzoli (Nintendo, Xbox aj).	1	2	3	4	5
Internet — vyhledávání, surfování, googlování	1	2	3	4	5
Facebook	1	2	3	4	5
Četba knih	1	2	3	4	5

Zapište odpověď číslem v minutách. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A17 Kolik času v minutách věnuje Vaše (právě dotazované) dítě obvykle následujícím činnostem v den, kdy se těmito činnostem věnuje?	
Internet (vyhledávání, psaní e-mailů...)	
Hraní elektronických her (počítačových, videoher, online her, na herní konzoli, na mobilu atd.)	
Facebook	
Sledování televize (živé vysílání)	
Sledování filmů, videí (DVD, internet...)	
Poslouchání hudby	
Čtení knih — dítě si čte samo	
Čtení časopisů (a novin) — dítě si čte samo	

Zapište odpověď číslem v minutách. Otázka pouze pro rodiče.

A17B Kolik času v minutách Vy nebo jiní dospělí v rodině obvykle předčítáte dítěti v den, kdy dítěti předčítáte (večerní čtení atd.)?	
Čtení knih — předčítáte Vy nebo jiný dospělý (před spaním atd.)	
Čtení časopisů (a novin) — předčítáte Vy nebo jiný dospělý (před spaním atd.)	

V každém sloupci vyberte právě jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

A18 Jak často čtete Vy a Váš partner (rodiče dítěte)?		
	Maminka	Tatínek
Denně	1	1
Několikrát týdně	2	2
Asi jednou za týden	3	3
Asi jednou za 14 dní	4	4
Asi jednou za měsíc	5	5
Jednou za čtvrt roku	6	6
Méně často	7	7
Vůbec — téměř nikdy	8	8
Nevím, druhý rodič nežije ve společné domácnosti	9	9

V každém sloupci vyberte právě jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

A18B Kolik knih přečtete za měsíc Vy a Váš partner (rodiče dítěte)?		
	Maminka	Tatínek
Žádnou	1	1
1 knihu	2	2
2 knihy	3	3
3 a více knih	4	4
Nevím, druhý rodič nežije ve společné domácnosti	9	9

DÁLE VYPLŇUJE TAZATEL S RODIČEM A DÍTĚTEM

Prosím pozvěte dítě k dotazování. Zbytek dotazníku vyplňuje POUZE DÍTĚ nebo DÍTĚ VE SPOLUPRÁCI S RODIČEM, který může doplňovat odpovědi dítěte, pokud si samo není jisté nebo neví. Jen otázka A07B je POUZE PRO RODIČE.

Předložte respondentovi kartu č. 1, zakroužkujte maximálně tři odpovědi. Otázka pouze pro dítě.

A01	Co si myslíš o čtení knih?	
	Čtení knih je pro mě povinnost	1
	Číst knihy je zábavné	1
	Číst knihy mě nutí hlavně rodiče	1
	Čtení je trochu trapné	1
	Čtení je důležité pro vzdělání	1
	Čtení je pro mě ztráta času	1
	Čtení knih je dnes již zastaralé/nemoderní	1
	Čtení je spíš nuda	1
	Čtení knih potřebuje každý	1

Předložte respondentovi kartu č. 2, zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro dítě.

A01B	Baví tě chodit do školy? Baví tě to ve škole?	
	Velice baví	1
	Docela baví	2
	Ani nebaví, ani baví	3
	Moc nebaví	4
	Vůbec nebaví	5

Předložte respondentovi kartu č. 2, zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro dítě.

A02	Baví tě čtení knih?	
	Velice baví	1
	Docela baví	2
	Ani nebaví, ani baví	3
	Moc nebaví	4
	Vůbec nebaví	5

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A03	Kolik knih kromě školních učebnic (i kromě čítanky a slabikáře) přečteš za měsíc?	
	Žádnou	1
	1 knihu	2
	2 knihy	3
	3 a více knih	4

Předložte respondentovi kartu č. 3, zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A04	Jak často čteš knihy kromě školních učebnic (i kromě čítanky a slabikáře)?	
	Denně	1
	Několikrát týdně	2
	Asi jednou za týden	3
	Jednou za 14 dní	4
	Asi jednou za měsíc	5
	Jednou za čtvrt roku	6
	Méně často	7
	Vůbec — téměř nikdy	8

Předložte respondentovi kartu č. 4, vyber 1 až 3 důvody, proč nečteš častěji. Otázka pouze pro dítě.

Filtr: položte otázku pouze těm, kdo na A04 odpověděli 5 až 8.

A05	Proč nečteš knihy častěji?	Nečtu častěji protože
	Nebaví mě to	1
	Existuje spousta zábavnějších věcí, než je čtení knih	1
	Nemám žádné zajímavé knížky	1
	Čtení je příliš namáhavé	1
	Všechno, co chci vědět, se dozvím na internetu	1
	Nemám čas, věnuji se jiným věcem	1
	Všechno, co chci vědět, se dozvím v televizi, novinách či v rozhlasu	1
	Nevím, co mám číst	1
	Jiné, vypsát níže	1

A05T Pokud jiné, uveďte:

Každé dítě vyplňuje pouze za rodiče, který s ním žije ve společné domácnosti (případně za stálého partnera, který s dítětem žije ve společné domácnosti) — zaškrtněte, co všechno pravidelně čtou rodiče: v každém sloupci možnost více odpovědí. Předložte respondentovi kartu č. 5. Otázka pouze pro dítě.

A06	Čtou také tvoji rodiče?	Maminka	Tatínek
	Knížky	1	1
	Časopisy	1	1
	Noviny	1	1
	Nic moc nečte	1	1

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A07	Čtou ti někdy rodiče (tatínek nebo maminka)?	
	Ano, často (pravidelně)	1
	Ano, občas	2
	Ne, dříve mi četli, ale nyní již nečtou	3
	Ne, rodiče mi nikdy nečetli (nepředčítali)	4

V každém sloupci vyberte jednu odpověď. Otázka pouze pro rodiče.

Filtr: položte otázku pouze rodičům těch dětí, kteří na A07 odpověděli hodnoty 1 nebo 2, čtou dětem alespoň občas.

A07B	Jak často svým dětem předčítáte (například před spaním)?		
		Maminka	Tatínek
	Každý den	1	1
	Několikrát týdně (3–4×)	2	2
	Jednou týdně	3	3
	Méně často	4	4
	Téměř nikdy	5	5

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A08	Dostáváš knížky jako dárek (k narozeninám, Vánocům, za vysvědčení apod.)?	
	Ano, pravidelně	1
	Ano, občas	2
	Ne, ale nevěděl mi to	3
	Ne, ale líbilo by se mi to	4

Následující otázky A10–A15 položte dětem, které na otázku A04 odpověděly 1–4, tzn. že čtou knihy alespoň jednou za 14 dní. Dále jen filtr: otázka A04(1–4)

Předložte respondentovi kartu č. 6, lze vybrat jednu až tři odpovědi. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1–4)

A10	Co nejčastěji čteš? Na základě čeho si vybíráš knížky na čtení? Můžeš vybrat až tři možnosti.	Nejčastěji čtu
	Povinnou školní četbu (knihy, co musím přečíst — včetně čítanky a slabikáře)	1
	To, co mi doporučí učitelé ve škole (doporučená literatura)	1
	To, co mi doporučí kamarádi	1
	To, co mi doporučí nebo dají rodiče	1
	To, co mi doporučí sourozenci (bratr, sestra)	1
	To, co mi doporučí v knihovně	1
	To, co si sám objevím ve veřejné knihovně	1
	To, co si sám objevím v knihovně doma	1
	To, co si sám objevím na internetu	1
	To, co je právě „in“ (podle filmů, z reklamy)	1

Předložte respondentovi kartu č. 7, v každém řádku zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1–4)

A11	Kde získáváš knížky, které čteš?	Často	Občas	Nikdy
	Ve školní knihovně	1	2	3
	Ve veřejné knihovně	1	2	3
	Půjčuji si je (od kamarádů, příbuzných, sourozenců atd.)	1	2	3
	Kupuji je sám, nebo s rodiči	1	2	3
	V knihovně doma	1	2	3
	Dostávám je jako dárek	1	2	3
	Jinde, vypsat níže:	1	2	3

A11T	Pokud jinde, uveďte:

Předložte respondentovi kartu č. 8, lze vybrat až dvě odpovědi. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1–4)

A12	Co čteš nejvíce? Vyber z následujících možností maximálně dvě.	Nejvíce čtu
	Knihy do školy (učebnice)	1
	Knihy pro zábavu	2
	Doporučenou školní četbu (beletrii)	3
	Knihy pro poučení	4
	Časopisy nebo noviny	5
	Komiksy	6

Předložte respondentovi kartu č. 9, možnost více odpovědí. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1–4)

A13	Jaké knihy nejraději čteš? Z následujících žánrů vyber ty, které máš nejraději.	A13
	Dobrodružné knihy	1
	Komiksy	1
	Pohádky a pověsti	1
	Příběhy o dětech a mládeži	1
	Knihy o přírodě a zvířatech	1
	Sci-fi	1
	Fantasy příběhy	1
	Horory	1
	Knihy o lásce — romantické příběhy	1
	Historické a životopisné knihy	1
	Cestopisy	1
	Zábavné, humoristické příběhy	1
	Básničky, poezie	1
	Encyklopedie, naučná literatura	1
	Knihy o technice	1
	Detektivky	1

Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1-4)

A14	Která kniha tě v poslední době nejvíce zaujala? Jak se kniha jmenovala? Název knihy vypište:

Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A04(1-4)

A15	Vzpomeneš si i na autora této knihy?	
	Ano	1
	Ne	2

Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A15a	Pokud si vzpomínáš, uveď jméno a příjmení autora. Zde vypište:

Konec filtru otázky A04. Dále odpovídají všechny děti.

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A19	Četl(a) jsi někdy nějakou knihu v elektronické podobě (na čtečce, tabletu nebo počítači)?	
	Ne, nikdy, ale rád(a) bych to zkusil(a)	1
	Ne, nikdy, dávám přednost papírovým knihám	2
	Ano, již jsem pár knih (nebo alespoň jednu) v elektronické podobě přečetl(a) (nebo ji právě čtu)	3
	Ano, knihy v elektronické podobě čtu pravidelně	4
	Ne, nevím, co si pod tím mám představit	5

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A21	Máte ve škole školní knihovnu?	
	Ano	1
	Ne	2
	Nevím	3

Předložte respondentovi kartu č. 10, v každém řádku zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A22	Chodíš do knihovny?					
		Často (min. 1–2× týdně)	Občas (1–2× za měsíc)	Zřídka (1–2× za půl roku a méně)	Byl(a) jsem tam jednou	Ne, nechodím a nikdy jsem tam nebyl(a)
	Do veřejné knihovny	1	2	3	4	5
	Do školní knihovny	1	2	3	4	5

Zakroužkujte jednu odpověď. Otázka pouze pro dítě.

Filtr: otázku položte těm, kdo na A22 odpověděli 1–3 alespoň u jedné z možností.

A23	Chodíš do knihovny rád(a)?	
	Velice rád(a)	1
	Spiše rád(a)	2
	Spiše nerad(a)	3
	Velice nerad(a)	4

Předložte respondentovi kartu č. 11, pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázku položte těm, kdo na A22 odpověděli 4 nebo 5 u obou z možností.

A24	Proč nechodíš (častěji) do knihovny? Uveď prosím 1–3 důvody.	
		Proč ne?
	Nemám zájem o knihy	1
	Mám hodně knih doma	1
	Prostě se mi tam nechce	1
	Mám jinou zábavu	1
	Knihy si získávám jinde	1
	Žádná knihovna není v blízkosti	1
	Nenašel (nenašla) jsem dosud čas	1
	V knihovně nemají knížky, co chci	1
	Knihovníci nebo knihovnice nebyli ochotní	1
	Nelíbí se mi tam	1
	Teď do knihovny nechodím, ale možná, že začnu	1
	Nemohu si tam povídat nebo poslouchat hudbu	1
	Nesmím chodit sám a rodiče nemají čas	1
	Nevím	1
Mám jiný důvod, vypsát níže	1	

A24T	Pokud jiný důvod, vyplňte:

Následující otázky A25–A31 položte dětem, které na otázku A22 u veřejné knihovny odpověděly 1–3, tzn. že chodí alespoň zřídka do veřejné knihovny. Dále jen filtr: otázka A22(1–3).

Předložte respondentovi kartu č. 12, lze zakroužkovat více odpovědí. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1–3)

A25	Co všechno ve veřejné knihovně děláš?	
	Půjčuji si knihy domů	1
	Půjčuji si časopisy a noviny domů	1
	Čtu si časopisy a noviny v knihovně	1
	Půjčuji si filmy, CD a DVD domů	1
	Čtu si naučnou literaturu	1
	Chodím se školou na domluvený program (besedy, informační kurzy atd.)	1
	Hledám informace do školy nebo píšu úkoly	1
	Chodím na internet	1
	Bavím se s kamarády	1
	Hraju si (například deskové hry atd.)	1
	Navštěvuji speciální akce (Noc s Andersenem, výtvarné dílny, divadlo...)	1

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1–3)

A26	Pořádá veřejná knihovna, kterou navštěvuješ, nějaké speciální akce pro děti (jako například Noc s Andersenem, Den pro dětskou knihu, divadlo, výtvarné dílny aj.)?	
	Ano	1
	Ne	2
	Nevím o tom	3

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1–3) + filtr: otázka A26(2–3), ti, kteří nevědí o akcích nebo je jejich knihovna nepořádá:

A27	Líbilo by se ti, kdyby veřejná knihovna takovéto akce pořádala, myslíš si, že by ses jich někdy zúčastnil(a)?	
	Určitě ano	1
	Spíše ano	2
	Spíše ne	3
	Určitě ne	4

Předložte respondentovi kartu č. 13, v každém řádku zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1–3)

A28	Co všechno nabízí svým čtenářům veřejná knihovna, kam nejčastěji chodíš? Je (jsou) ve veřejné knihovně, kam nejčastěji chodíš:			
		Ano	Ne	Nevím, nejsem si jist(a)
	Nové knihy, které právě vycházejí	1	2	3
	Dostatečně široká nabídka knih — abych vždy dostal(a) to, co si chci půjčit	1	2	3
	Příjemní a hodní knihovníci (knihovnice)	1	2	3
	Někdo, kdo mi poradí, co si mám půjčit	1	2	3
	Různé stolní a deskové hry	1	2	3
	Možnost připojení k internetu (wifi)	1	2	3
	Prostor pro poslech hudby a povídání	1	2	3
	Klíd	1	2	3
	Možnost půjčování čteček elektronických knih	1	2	3
	Možnost půjčování nebo poslechu mluveného slova (audioknih)	1	2	3

Předložte respondentům kartu č. 14, v každém řádku tuto otázku zodpovídá rodič i dítě každý sám za sebe. Může se zaškrtnout více možností. Pokud rodič knihovnu, kam dítě chodí, nezná, zanechá sloupec nevyplněný. Pro dítě i rodiče.

Filtr: otázka A22(1-3)

A29	V čem by se podle Vás mohla veřejná knihovna, kam chodíte (chodí Vaše dítě), zlepšit? Nebo co z toho, co zatím nenabízí, by podle Vás měla nabízet?		
		a) Rodič	b) Dítě
	Nové knihy, které právě vycházejí	1	1
	Dostatečně široká nabídka knih — abych vždy dostal(a) to, co si chci půjčit	1	1
	Přijemní a hodní knihovníci (knihovnice)	1	1
	Někdo, kdo mi poradí, co si mám půjčit	1	1
	Různé stolní a deskové hry	1	1
	Možnost připojení k internetu (wifi)	1	1
	Prostor pro poslech hudby a povídání	1	1
	Klid	1	1
	Možnost půjčování čteček elektronických knih	1	1
	Možnost půjčování nebo poslechu mluveného slova (audioknih)	1	1
	Nic	1	1

Předložte respondentům kartu č. 15, zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1-3)

A30	Jak jsi se o veřejné knihovně, kam chodíš, dozvěděl(a)?	
	Od kamarádů, spolužáků	1
	Od rodičů, příbuzných, sourozenců	2
	Z informačních letáků ve městě, ve škole	3
	Z televize, rádia, Facebooku apod.	4
	Z návštěvy knihovny se školou	5
	Jinak, vypsát níže:	6

Souhlas zákonného zástupce s dotazováním dítěte:

Podpis:

K vyplnění pro tazatele MediaResearch:

Datum konání rozhovoru:	D01	den	den	měsíc	měsíc	rok	rok
Číslo tazatele:							
D02							
V jakém okrese jste se dotazoval(a)? D03							
Podpis tazatele:	Svým podpisem stvrzuji správnost získaných údajů:						
Podpis:							

A30T Pokud jinak, vypište:

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

Filtr: otázka A22(1-3)

A31	S kým nejčastěji chodíš do veřejné knihovny?	
	S kamarádem	1
	Se školou	2
	S rodiči	3
	Se sourozencem	4
	Sám (sama)	5

Konec filtru otázky A22(1-3). Dále odpovídají všechny děti.

Zakroužkujte jednu odpověď. Pro dítě ve spolupráci s rodičem.

A34	Dostáváš od učitelů seznam doporučených knih ke čtení?	
	Ano, musím přečíst všechny knihy	1
	Ano, ale musím si vybrat jen určitý počet knih ze seznamu	2
	Ano, ale mohu si dobrovolně vybrat, zda budu knihy číst, nebo ne	3
	Ne, žádný seznam doporučených knih nedostávám	4

Velmi ti děkujeme za spolupráci a věříme, že se ti bude náš dárek líbit :)

Předložte rodiči k vyplnění a podpisu Kontrolní lístek výzkumu.

Irena Prázová
Kateřina Homolová
Hana Landová
Vít Richter

ČESKÉ DĚTI JAKO ČTENÁŘI

Obálka a osnova grafické úpravy Boris Mysliveček
Redaktorka Alena Němcová
Sazba písmy Minion Pro a Myriad Pro Radek Novák
Tisk a knihařské zpracování Reprocentrum Blansko

Ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky
vydal Host — vydavatelství, s. r. o.
Radlas 5, 602 00 Brno, tel./fax: 545 212 747
roku 2014 jako svou 1078. publikaci
První vydání. Počet stran 136

e-mail: redakce@hostbrno.cz
www.hostbrno.cz